

Språksituationen på internet

**En utredning om tillgänglighet, resursbehov och teknikutveckling
i flerspråkigt perspektiv**

Rickard Domeij
Språkrådet

19 mars 2010
Rickard Domeij
Språkrådet
Institutet för språk och folkminnen

Innehåll

Utredning av språksituationen på internet	5
Mål och syfte	5
Projektplan	5
Metod	6
Projektets leverabler	6
Rapportens uppläggning	7
Internet och det flerspråkiga samhället – en bakgrund	8
Många språk och språkliga behov	8
Internet har fått ökad betydelse	9
Nya möjligheter, ökade krav	10
Ökade digitala och språkliga klyftor	11
E-tillgänglighet för alla?	11
Språksituationen på internet behöver kartläggas	12
Tillgänglighet i flerspråkigt perspektiv	14
Studier av tillgänglighet på webben	14
Studie av flerspråkig tillgänglighet på webben	16
Metoder och resultat i jämförelse	18
Landstingens flerspråkiga webbinformation	19
Webbinformation på finska och svenskt teckenspråk	21
Vägledning för webbtillgänglighet	22
Språkpolitik med flerspråkigt perspektiv	23
Integration och samordning	25
Resursbehovet för språken i Sverige	27
Samhället har ett ansvar	27
Situationen för finska	29
Situationen för jiddisch	31
Situationen för meänkieli	33
Situationen för romani	41
Situationen för samiska	44
Situationen för det svenska teckenspråket	53
Sammanfattning av minoritetsspråkens situation på internet	56
Behov av teknikutveckling	62
Sammanfattning av resultat	62
Slutsatser och förslag på åtgärder	64
Kort sammanfattning av utredningens resultat	64
13 förslag på åtgärder	64
Skiss till program för en språkpolitik för internet	65
Ett språkpolitiskt perspektiv i e-inkluderingsarbetet	69
Utvärdering och framtid	73
Tackord	74
Litteratur och webbplatser	75
Litteratur	75
Webbplatser	80

Bilaga 1: Källor som grund för flerspråkiga riktlinjer	84
Bilaga 2: Lagar och förordningar	85
Bilaga 3: Språklagen	86
Bilaga 4: Sammanställning av språk på landstingens webbplatser	88
Bilaga 5: Prioritetslista från STR-T	89
Bilaga 6: Hänvisningar till dokument för teckenspråket.....	91
Bilaga 7: Synpunkter på utvecklingen av flerspråkiga publiceringssystem.....	92
Bilaga 8: Nåframs svar på enkäten om minoritetsspråkens situation på internet.....	93
Bilaga 9: Översigtskarta över diskuterade användningsfall	94
Bilaga 10: Sammanställning av angivna språk i enkäten	95
Bilaga 11: Angivna språk och kommentarer i enkäten	96
Bilaga 12: Kontaktpersoner.....	106

Kapitel 1

Utredning av språksituationen på internet

Sverige är idag ett mångkulturellt informationssamhälle med många språk och många språkliga behov att ta hänsyn till. Antagandet av de språkpolitiska målen 2005 och av språklagen 2009 visar att det finns ett växande behov att hantera den situation som mångspråkigheten har fört med sig. Detta gäller också internet, som bör vara tillgängligt för alla, också med hänsyn till vilka språk och språkliga behov människor har.

Det är därför angeläget att utreda språksituationen på internet i Sverige och ställa frågan hur förhållandena på internet motsvarar användarnas språkligt-kommunikativa behov och de intentioner som språklagen och de språkpolitiska målen ger uttryck för.

Det här redovisade projektet har i begränsad omfattning velat göra just det, med fokus inställt på flerspråkigheten. Resultatet är denna rapport som, förutom att i någon mån undersöka och kartlägga situationen, ger förslag på åtgärder för att förbättra den. Förhoppningsvis kan den bli ett första steg i utvecklingen av en språkpolitik som även omfattar språksituationen på internet.

Mål och syfte

Det långsiktiga syftet med projektet är att stödja språken i Sverige och ge människor möjlighet att använda dem på internet efter behov, bland annat genom att utvecklingen av språkrelaterade internetresurser drivs på. Målet är att det ska satsas mer men också mera samlat och målinriktat på språk och språklig infrastruktur på internet i fortsättningen.

För att nå sitt syfte ska projektet utreda språksituationen på internet i Sverige, med hänsyn till användarnas språkliga behov och möjligheter till språkligt stöd. I det ingår att i viss utsträckning kartlägga resursbehovet för olika språk samt ge förslag på prioriterade insatser.

Utredningen ska ge en samlad bild av det aktuella läget och ge underlag för beslut om angelägna insatser på området. Den ska i stora drag inventera, tydligare avgränsa och peka ut viktiga delområden för att underlätta och vägleda insatser.

Information om projektet går också att finna på Språkrådets webbplats¹.

Projektplan

Projektet inleddes 1 januari 2009 och utredningsarbetet planerades vara avslutat 31 december samma år. Under våren 2010 ska resultatet spridas på olika sätt i Språkrådets regi. Den ursprungliga projektplanen, som i stora drag har följts², ser ut så här:

Januari-februari: projektplanering.

Februari: utarbeta datainsamlingsmetoder (enkät, intervjuer).

Mars: planera workshop, börja samla in data.

April-juni: arrangera och dokumentera workshop.

Maj-juli: samla in data, beställa och hämta in expertutlåtanden och delrapporter.

¹ <http://www.sprakradet.se/5037>

² Vissa avvikelser har gjorts, se kapitel 7.

Aug-sept: sammanställa, analysera och bearbeta data.

Sept-dec: skriva rapport, börja publicera information på webben och presentera projektet på internetdagarna.

Januari 2010: publicera slutrapport.

Våren 2010: presentera projektet och dess resultat på webb, konferenser och liknande i Språkrådets regi. Uppvakta beslutsfattare.

Metod

Huvudfrågan för utredningen är hur språksituationen på internet ser ut och kan förbättras. En grundläggande fråga har varit följande:

Hur ser språksituationen på internet i Sverige ut i dag och hur motsvarar den användarnas språkligt-kommunikativa behov och de språkliga rättigheter/skyldigheter som formuleras i språklagen?

Med avstamp i den frågan har utredningen valt att fokusera på följande delfrågor:

1. Hur bra är tillgängligheten till innehåll och tjänster på webben ur ett språkligt och flerspråkigt perspektiv?
2. Hur ser resursbehovet ut för de officiella språken i Sverige, särskilt för de nationella minoritetsspråken?
3. Vilka tekniska lösningar behöver utvecklas för att möta användarnas språkligt-kommunikativa behov?

Flerspråkig tillgänglighet, språklig infrastruktur och teknikutvecklingsbehov kan alltså sägas vara utredningens tre teman. Dessa teman har vi undersökt med olika metoder i tre olika delstudier.

I den första studien undersöker vi den flerspråkiga tillgängligheten på webben. Vi har kartlagt vad som görs för att undersöka och förbättra möjligheterna att använda olika språk på internet i Sverige, i synnerhet i kontakt med myndigheterna på webben. Vi har dels samlat information genom att kontakta och samtala med olika nyckelpersoner (en lista på kontaktpersoner finns i bilaga 12), dels genom att ställa enkätfrågor till myndigheterna om deras språkanvändning på webben. Studien redovisas i sin helhet i kapitel 3.

I den andra studien tittar vi på resursbehovet för språken i Sverige med fokus på de nationella minoritetsspråken. Vi har undersökt behovet av språk- och teknikresurser för de nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråket genom att ställa skriftliga frågor till minoritetsspråksföreträdare och minoritetsspråksexperten. Studien redovisas i sin helhet i kapitel 4.

I den tredje studien gör vi en ansats till att kartlägga teknikutvecklingsbehoven. Vi har undersökt vilka tekniska lösningar som behöver utvecklas för att möta befintliga behov hos olika språkgrupper genom att arrangera en workshop kring konkreta användningsfall. Studien redovisas i sin helhet i kapitel 5.

Projektets leverabler

Resultatet av utredningen presenteras här i form av så kallade leverabler. Den här rapporten (i två versioner) och webbinformationen om projektet är två leverabler som producerats i enlighet med vad som utlovats i den ursprungliga planen. Som framgår av tabellen nedan har

ytterligare två leverabler bestått i att arrangera en workshop om teknikutvecklingsbehov och dokumentera den i en delrapport³.

Leverabel
1 jan 2008: projektstart
30 april: Workshop
30 juni: Dokumentation av workshop
30 sept: Publicering av info på webben
30 nov: 1:a version av rapport
31 dec: manus till slutrapport
<i>Summa</i>

Rapportens uppläggning

Rapportens väsentliga delar återfinns i kapitlen 2–6. Kapitel 2 innehåller en bakgrundsbeskrivning till kapitel 3–5 som i tur och ordning beskriver de tre studierna i utredningen. I kapitel 6 presenteras förslag på åtgärder för att förbättra språksituationen på internet. Rapporten avslutas med en utvärdering av projektet och en blick mot framtiden i kapitel 7. Så här ser i korthet rapportens olika delar ut:

Kapitel 1. Utredning av språksituationen på internet. Kapitlet beskriver projektets mål och utförande.

Kapitel 2. Internet och det flerspråkiga samhället – en bakgrund. I detta kapitel målas en bakgrund upp till de följande kapitlens undersökningar av språksituationen på internet.

Kapitel 3. Tillgänglighet i flerspråkigt perspektiv. Kapitlet beskriver vad som görs för att undersöka och förbättra möjligheterna att använda olika språk i kontakt med myndigheterna på webben.

Kapitel 4. Resursbehovet för språken i Sverige. Kapitlet beskriver resultatet av en undersökning av behovet av språk- och teknikresurser för de nationella minoritetsspråken.

Kapitel 5. Behov av teknikutveckling. Kapitlet beskriver resultatet av ett arbetsseminarium med diskussioner om vilka tekniska lösningar som behöver utvecklas för att möta befintliga behov hos olika språkgrupper i konkreta situationer.

6. Slutsatser och förslag på åtgärder. I kapitlet presenteras 13 förslag på åtgärder baserat på vad som framkommit i de beskrivna studierna.

7. Utvärdering och framtida arbete. I kapitlet utvärderas projektet gentemot uppställda mål och planer. Förslag ges på hur man kan gå vidare med en satsning på språk och internet inom ramen för .SE:s verksamhet.

³ Mer information och rapport från arbetsseminariet finns på www.sprakradet.se/5011.

Kapitel 2

Internet och det flerspråkiga samhället – en bakgrund

I det här kapitlet ges en allmän bakgrund till de tre studier som presenteras i kapitel 3–5. Vi ser hur internationaliseringen och datoriseringen förändrat villkoren för kommunikation i samhället idag. Språken och språkbehoven blir fler. Tekniken ger nya möjligheter, men ställer också högre krav på digital och språklig kompetens. Det skapar klyftor som riskerar att ställa många utanför samhället. Därför är det viktigt att information görs tillgänglig för alla, också med hänsyn till de olika språk och språkliga behov som finns i samhället idag. Likaså behövs en teknikutveckling som möter befintliga behov.

Många språk och språkliga behov

Språksituationen i Sverige har förändrats på ett dramatiskt sätt de senaste årtiondena och med den de kommunikativa behoven. Ökad invandring har gjort att det beräknas finnas mer än 150 språk i Sverige idag. Över en miljon personer har utländsk bakgrund och många av dem har ett annat modersmål än svenska⁴.

Inom landets gränser har vi, förutom svenskan och invandarspråken, också fem språk som sedan år 2000 har status som nationella minoritetsspråk: finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska⁵. Det svenska teckenspråket har en liknande ställning. Engelskan omger oss ständigt, oavsett om vi befinner oss inom eller utom landets gränser. Samtidigt ökar våra kontakter med andra språk än engelska också i internationella sammanhang, inte minst genom inträdet i EU.

Hur språksituationen i Sverige ser ut i detalj kan vi inte så noga veta, eftersom det har funnits en stor försiktighet kring att ta fram språkstatistik i Sverige med hänvisning till den personliga integriteten. Denna försiktighet har kritiserats från flera håll, inte minst från Europarådet (se Prop. 2008/09:158, s. 44), för att den försvårar en kartläggning av språksituationen i Sverige idag, som underlag för språkpolitiska beslut. Hur ska t.ex. samhället kunna bemöta medborgarnas språkliga och kommunikativa behov om det saknar kännedom om dem?

Ur den alltmer komplexa språksituationen har det vuxit fram ett behov att klargöra de olika språkens förhållande till varandra och det allmännas ansvar för språk och språkanvändning i Sverige. I november 2005 antog riksdagen propositionen Bästa språket (2005/06:2) med de språkpolitiska målen. Sedan halvårsskiftet 2009 finns en språklag (Prop. 2008/09:153) med samma mål som grund.

Språklagen slår fast att svenska är huvudspråk i Sverige, det gemensamma språk som ska kunna användas inom alla samhällsområden, till exempel i kontakt med myndigheter eller i undervisningen. Språket i offentlig verksamhet ska vara vårdat, enkelt och begripligt. Engelska och andra språk ska kunna användas vid sidan av svenska, men inte ersätta svenskan helt inom något område, vilket t.ex. är en risk inom högskolan där engelskan tar över allt mer.

⁴ Parkvall (2009) har uppskattat antalet modersmålstalare för språken i Sverige utifrån det underlag som finns, framförallt uppgifter om invandrade personers ursprungsland och om antalet barn i modersmålsundervisning på olika språk.

⁵ Då undertecknade regeringen Europarådets konvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk.

Samhället har likaså ett ansvar för att de nationella minoritetsspråken, liksom det svenska teckenspråket, främjas och används. För de nationella minoritetsspråkens del förstärks denna rätt i den nya minoritetslagen, som trädde i kraft 1 januari 2010 (prop. 2008/09:158). Det innebär bl.a. att språken ska kunna användas i kontakt med myndigheterna i större utsträckning, särskilt inom förvaltningsområdena, som nu utvidgas till att omfatta många kommuner i centrala Sverige, däribland Stockholms kommun.

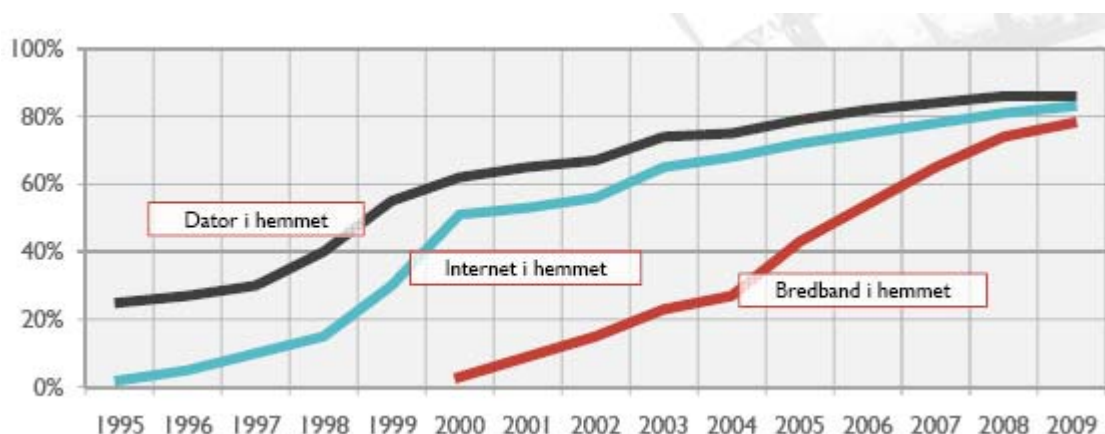
Också övriga språk i Sverige ska vid behov kunna användas i kontakt med myndigheterna, som enligt lag är skyldiga att se till att alla medborgare får tillgång till samhällsinformation och samhällsservice⁶.

Att förstå hur språksituationen har förändrats, och kommunikationsbehoven med den, har blivit allt viktigare, inte minst för myndigheterna i deras arbete med att nå ut till medborgarna i det mångkulturella och flerspråkiga informationssamhälle vi lever i idag. Men det gäller inte bara myndigheterna. Ett näringslivsforum för flerspråkighet inom EU hänvisar till en europeisk undersökning där 11 % av företagen uppgav att de hade förlorat kontrakt som en direkt följd av bristande språkliga och kulturella kunskaper (EU 2008c). Den slutsats som dras är att det finns en betydande potential för företagen att förbättra sin export om de lär sig att utnyttja sina språkkunskaper strategiskt. Flerspråkighet bör ses som en resurs, inte som ett problem.

Internet har fått ökad betydelse

Om språksituationen har förändrats snabbt över några årtionden, har utvecklingen om möjligt gått ännu snabbare när det gäller datoriseringen på arbetsmarknad, skolor och i de svenska hemmen. Som en jämförelse kan man se på utvecklingen i Sverige mellan 1995 och 2009 i rapporten *Svenskarna och Internet* (2008) från World Internet Institute i Sverige (fig 1).

I mitten på 1990-talet hade drygt var femte svensk dator i hemmet, men att datorn var internetuppkopplad var synnerligen ovanligt. Bredbandsanslutning var inte att tänka på. Knappt 15 år senare, år 2009, har nästan alla, 80 % av befolkningen, både dator, internet och bredband. Internationellt sett ligger Sverige långt framme när det gäller tillgång till internet. Situationen i de andra nordiska länderna är likartad. Att använda dator har nästan blivit liktydigt med att använda internet.

Figur 1. Dator, internet och bredband i hemmet i Sverige mellan 1995 och 2009. Källa: *Svenskarna och Internet* (2008).

⁶ Enligt förvaltningslagen (1986:223) och förordning (1986:856) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av integrationspolitiken.

Vad använder man då internet till? Enligt statistik från Statistiska centralbyrån (2008) ägnar sig de flesta åt att skicka och ta emot e-post, eller att söka information om varor eller tjänster. Många utför också sina banktjänster över internet. Ungefär hälften läser tidningar via internet. En vanlig dag ägnar man över dubbelt så lång tid åt internet (19 %) som åt papperstidningsläsande (8 %), enligt Nordicom 2008. Det kan jämföras med radio (25 %) och tv (26 %). Över hälften i gruppen 16–74 år har under de senaste 12 månaderna hämtat information från myndigheter via internet.

Tendenserna för framtiden kan man se i yngre människors medievanor. Redan nu använder fler unga internet än tv en genomsnittlig dag. De använder också sociala medier som Facebook och bloggar i större utsträckning. För många av dem är internet inte bara en plats dit man går för att söka information och skicka e-post, utan en värld som man umgås i och bidrar till i samverkan med andra, vilket t.ex. Wikipedia är ett exempel på. I dessa personers internetvanor kan man ana framtidens nätmedborgare med andra förväntningar och krav på kommunikationen mellan myndigheter och medborgare.

Nya möjligheter, ökade krav

Å ena sidan har vi alltså den förändrade språksituationen med flera språk och språkliga behov att ta hänsyn till. Å andra sidan utvecklingen av medier och hjälpmedel som skapar nya möjligheter att möta de förändrade behoven.

Situationen ställer höga krav på begriplig information och kommunikation, så att alla kan förstå viktiga samhallstexter och delta i det offentliga samtalet. På webben innebär det dessutom att information och tjänster ska vara användbara och tillgängliga med hänsyn till besökarnas behov. Användarna ska kunna komma åt innehållet på en webbplats oberoende av vilken webbläsare de har, om det sker via dator eller mobil, via prenumeration (rss) osv. Användare med olika funktionsförmåga ska kunna ta del av innehållet på olika sätt, t.ex. i punktskrift eller med automatiskt tal.

De nya möjligheterna förändrar de sätt vi kommunicerar på och synen på vad en text är. På webben ligger det närmare till hands att se texten – i utvidgad mening – som en plats eller en byggnad med olika rum mellan vilka besökaren förflyttar sig som den vill. Skaparen av en webbttext måste tänka i termer av översiktlighet och navigerbarhet. Fundera på hur besökaren på olika sätt ska kunna interagera med texten och få möjligheter att bidra till dess framväxt. Och på hur grafisk design och multimedia både kan förhöja den estetiska upplevelsen och förbättra funktionaliteten.

Ju större kännedom man har om de medel som står till buds, desto bättre kan behoven hos deltagarna i olika kommunikationssituationer mötas på olika sätt: i tal eller skrift, på särskilt lättläst svenska, på det svenska teckenspråket, på något av de nationella minoritetsspråken, på engelska, spanska, arabiska, somaliska eller något annat språk med hänsyn till olika språkliga behov och rättigheter.

Möjligheterna är stora, men det behövs alltså kunskap och kunnande för att utnyttja dem fullt ut. Det ställer högre krav på oss än tidigare, oavsett vilken roll vi har i kommunikationen, att kunna använda språk och teknik för våra kommunikativa syften. En myndighet som inte uppfyller kraven lever inte upp till sina skyldigheter att nå ut med information och samhällsservice till alla. Många medborgare riskerar att ställas utanför. Med internets ökade betydelse som plats för information, kommunikation och samhällsdeltagande innebär det en stor utmaning för det demokratiska samhället.

Ökade digitala och språkliga klyftor

Trots att Sverige är ett av de länder i världen som ligger i täten när det gäller internetanvändning står drygt två miljoner svenskar (28 %) utanför internet, enligt *Svenskarna och Internet* (2008). Antingen har de inte alls tillgång till internet, eller så använder de det sällan eller inte alls. Med hög ålder, låg utbildning och låg inkomst ökar riskerna att ställas utanför. Fem procent av de tillfrågade uppger att de har en funktionsnedsättning som försvårar internetanvändningen.

Från andra håll vet vi att var fjärde svensk uppskattas ha så grava läsproblem att de inte uppfyller kraven i årskurs 9, och därmed inte kan tillgodogöra sig innehållet i en vanlig nyhetsartikel fullt ut (Skolverket 1996). Av dessa är äldre och invandrare särskilt drabbade grupper. Ser man på den digitala klyftan ur ett sådant språkligt perspektiv, framträder en mer sammansatt bild av situationen, som får oss att förstå att det digitala utanförskapet till stora delar kan ha med språkliga problem att göra. Utan tillräcklig språkförmåga är det kanske inte mödan värt att koppla upp sig. Men framför allt inser vi att även den som har de datortekniska färdigheter och förutsättningar som krävs för att inträda i den digitala världen, inte nödvändigtvis kan tillgodogöra sig samhällsinformation och tjänster på myndigheternas webbsidor, om den språkligt-kommunikativa kompetensen saknas.

Den digitala klyftan behöver angripas från två håll. Å ena sidan genom stora utbildningsinsatser som syftar till att ge alla kunskapsmässiga förutsättningar att träda in i den digitala offentligheten. Å andra sidan genom att se till att information och kommunikation är åtkomlig för alla i mer tillgänglig form.

E-tillgänglighet för alla?

För att motverka den digitala klyftan har man såväl inom EU som nationellt de senaste åren satsat på vad man kallar *e-tillgänglighet* för att göra information och tjänster på nätet tillgängliga för alla oavsett funktionsförmåga. Vem som helst ska t.ex. kunna nå en myndighets webbplats oberoende av vilken webbläsare den har. Det ska också gå att ta del av information i alternativa format, t.ex. via punktskriftsskärm eller talsyntes. I kommissionens handlingsplan i2010 (EU 2005a), för utvecklingen av informationssamhället inom EU fram till 2010, är e-tillgänglighet ett prioriterat mål som behandlas i ett särskilt meddelande (EU 2005b). I Riga-deklarationen satte man som mål att se till att alla offentliga webbplatser är tillgängliga år 2010⁷.

I Sverige har Handisam regeringens uppdrag (förordning 2007:1134) att samordna och genomföra handikappolitiken enligt den nationella handlingsplanen *Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken* (Prop. 1999/2000:79). I det ingår att arbeta med e-tillgänglighet. Myndigheten har nyligen också fått ett särskilt uppdrag att stödja regeringen i arbetet med e-inkludering, vilket har resulterat i en kartläggning över initiativ för e-inkludering inom EU (Handisam 2009a) och ett förslag till handlingsplan (Handisam 2009b). Skillnaden mellan e-inkludering och e-tillgänglighet kan vara svår att greppa, särskilt som termerna ibland används mer eller mindre synonymt (inkludering och tillgänglighet för alla), och andra gånger så att e-tillgänglighet bara gäller personer med funktionsnedsättning, medan e-inkludering gäller alla.

Visionen med e-inkludering sägs vara att informationsteknologin ska kunna användas av alla. Men hittills har insatserna främst varit inriktade på funktionshindrade och äldre med svenska som modersmål; ytterst lite har gjorts för att förbättra situationen för människor med annat

⁷ <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/769>

modersmål än svenska (Sika 2008). I befintliga riktlinjer för tillgänglig information hittar man inga eller få råd om hur människor med andra modersmål än svenska ska nås med information från myndigheterna (Verva 2006, Handisam 2007).

Inom EU kan man på motsvarande sätt se att flerspråkighetspolitiken (EU 2005c), som fått stor uppmärksamhet inom utbildning, forskning och utveckling⁸, inte fått genomslag i arbetet med e-tillgänglighet. Också i det nationella arbetet med de språkpolitiska målen och språklagen i Sverige har det flerspråkiga perspektivet hittills haft en undanskymd roll i synen på ett tillgängligt språk i kommunikationen mellan myndigheter och medborgare. Genom större samverkan mellan språkpolitik och it-politik, mellan språkvård och webbtillgänglighetsarbete finns dock möjligheter till förändring.

Språksituationen på internet behöver kartläggas

Syftet med detta avsnitt har varit att ge en bakgrund som sätter utredningens tre delstudier i ett sammanhang. Som vi sett har internet, liksom flerspråkigheten, blivit en allt viktigare del av samhället. Situationen ställer högre krav än tidigare på kommunikativ kompetens och tillgänglig elektronisk information och service. Befintlig service dessvärre inte ut att motsvara de kommunikativa behov som medborgarna i dagens flerspråkiga informationssamhälle har.

En grundläggande förutsättning för att språket ska kunna användas på internet är att datorn kan hantera de tecken som ingår i språket. Därför är nästa fråga om det finns tillräckliga tekniska förutsättningar för att använda språken i Sverige på internet, det gäller framförallt de nationella minoritetsspråken. Enligt språklagen ska det allmänna skydda och främja de nationella minoritetsspråken. Det betyder att samhället har ett ansvar att se till att även de har förutsättningar att användas i informationssamhället på någorlunda lika villkor.

Det finns dessutom skäl att fråga sig om teknikutvecklingen också på andra sätt ger tillräckligt stöd för användare av olika språk på internet. Ett språk måste idag kunna erbjuda sina användare olika språkteknologiska tillämpningar, annars kan de i olika sammanhang tvingas övergå till andra språk som är bättre teknologiskt rustade. Om det t.ex. inte finns talteknologi för det egna språket, tvingas den som vill använda sig av sådan teknik övergå till ett språk som erbjuder det, t.ex. engelska. För svenskans del är situationen i stora delar kartlagd, men inte för de nationella minoritetsspråken.

En kartläggning av språksituationen på internet är angelägen. De undersökningar som redovisas i den här rapporten är inte tillräckliga, men gläntar åtminstone på dörren till ovan berörda frågor:

- Hur tillgängliga är myndigheterna på webben i ett flerspråkigt perspektiv?
- Hur väl utbyggd är den språkliga infrastrukturen för de nationella minoritetsspråken?
- Vilken teknik behövs för att möta de språklig-kommunikativa behoven?

I kapitel 3–5 redovisas resultatet av de gjorda undersökningarna, följt av diskussioner om vad som kan göras för att förbättra situationen i kapitel 6. Ytterst handlar det om att i konkreta termer bereda marken för en språkpolitik som också gäller för internet, och som tar sin utgångspunkt i de språkpolitiska målen, i språklagen, i minoritetslagen och andra lagar med språkpolitisk betydelse. Vad innebär t.ex. skyldigheten att ge alla möjlighet att utveckla och använda sitt modersmål (som språklagen ålägger det allmänna) för språkanvändningen på

⁸ En förteckning över initiativ finns i EU 2008b.

internet? Och hur ska svenskan, de nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråket främjas genom infrastruktur, forskning och utveckling så att de ska kunna användas på internet på någorlunda lika villkor, nu såväl som i framtiden? Sådana frågor har stor betydelse för språkens framtid och människors delaktighet i samhället⁹.

⁹ I antologin *Tekniken bakom språket* (Domeij 2008) kan man läsa mer om teknikens betydelse för språkens framtid och människors delaktighet i samhället.

Kapitel 3

Tillgänglighet i flerspråkigt perspektiv

Det här kapitlet redovisar vad som har gjorts och görs för att studera och förbättra informationstillgängligheten på webben, särskilt med fokus på möjligheterna att använda olika språk i kontakt med myndigheterna. Resultatet bygger i huvudsak på en genomgång av litteraturen och samtal med personer som på olika sätt har kännedom om situationen¹⁰. Förutom resultatet från befintliga webbtillgänglighetsstudier presenteras här en enkätundersökning som gjorts inom ramen för utredningen och som tittar på myndigheternas användning av olika språk och representationsformer i kontakten med medborgarna på webben.

Kapitlet omfattar dessutom en genomgång av befintliga riktlinjer för webbtillgänglighet och politiska aktiviteter för att förbättra informationstillgängligheten på webben ur ett språkligt och flerspråkigt perspektiv.

Vi drar slutsatsen att svenska myndigheters webbplatser är dåligt anpassade till språkliga behov och rättigheter hos personer som har ett annat modersmål än svenska eller som tillhör en nationell minoritet. Genomgången avslutas med en diskussion om vad som kan göras för att förbättra situationen.

Studier av tillgänglighet på webben

Fram till nedläggningen i december 2008 gjorde Verva mätningar av den grundläggande tekniska tillgängligheten på myndigheters webbplatser¹¹. I tomrummet efter Verva har tillgänglighetskonsulten Funka Nu börjat göra egna tillgänglighetsmätningar av kommunernas webbplatser genom stickprov¹². Resultaten sammanställs i en s.k. kommunbarometer där kommunernas resultat jämförs och som går att ta del av till en viss kostnad.

Myndigheten för handikappolitisk samordning, Handisam, har regeringens uppdrag att verka samordnande och pådrivande i svensk handikappolitik. Varje år följer Handisam upp hur myndigheternas arbete med tillgänglighet går. I rapporten *Hur tillgänglig är statsförvaltningen 2007?* (2008) presenteras en enkätundersökning som gjordes februari 2007. Av 359 statliga myndigheter svarade 331. Resultatet visar att 70 % av de myndigheter som svarade har en färdig handlingsplan för arbetet med tillgänglighet, vilket de ska ha i enlighet med regeringens förordning om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av handikappolitiken (SFS 2001:526).

Rapporten tar upp tillgänglighet i verksamhet, lokaler, kommunikation och information. Av alla myndigheter som svarat anger 35 % att de anpassat sin webbplats till Vägledningen 24-timmarswebbens riktlinjer. Det visar sig också att myndigheter med handlingsplan är mer benägna att utforma sin webbplats enligt riktlinjerna *Riv hindren* (Handisam 2007, se nedan Vägledning för webbtillgänglighet) än övriga myndigheter (41 jämfört med 26 procent). I enkäten efterfrågas bl.a. hur webbplatsen har anpassats till personer med funktionsnedsättning

¹⁰ En lista på personer som kontaktats finns i bilaga 12.

¹¹ <http://verva.24-timmarswebben.se/master.html?http://verva.24-timmarswebben.se/web/t/Page.aspx?id=5475.htm>

¹² <http://www.funkanu.se/Vi-erbjuder/Analyser/Funkas-Kommunbarometer/>

med avseende på användning av enkelt språk, tydlig struktur och layout, information på teckenspråk och lättläst svenska. Svaren visas i tabell 1.

Tabell 1. Svar på fråga om anpassning till personer med funktionshinder.

Tydlig struktur, t.ex. max 7-10 länkar i huvudmenyn	53 %
Tydlig och överskådlig layout	59 %
Enkelt språk: Varje avsnitt inleds med en kort sammanfattning på ett enkelt språk	27 %
Lättläst: Grundläggande information om myndigheten och/eller information av centralt samhällsintresse är på lättläst svenska	37 %
Teckentolkat: Grundläggande information om myndigheten och/eller information av centralt samhällsintresse är i teckentolkad version på webbplatsen	7 %
Alt-texter: Alternativa texter beskriver bildens innehåll	44 %

Som man kan se har drygt hälften (53 %) av myndigheterna arbetat med grundläggande förbättringar som tydlig struktur och layout, och att beskriva bilder i text. I mindre grad har de arbetat med lättläst (37 %) eller med enkla sammanfattningar (27 %), och i mycket liten utsträckning med att ge information på teckenspråk (7 %). Eftersom undersökningens fokus låg på tillgänglighetsanpassningar för personer med funktionsnedsättningar (med svenska eller svenskt teckenspråk som modersmål), ställdes inga frågor om användningen av andra språk.

En bild av hur situationen ser ut på kommunernas webbplatser får man i en undersökning om informationen på kommunernas webbplatser av Sveriges kommuner och landsting (SKL 2009).¹³ En grupp studenter fick i uppgift att undersöka om de kunde få svar på 200 vanliga medborgarfrågor inom två minuter genom att söka på varje kommuns webbplats. Alla 290 kommuner undersöktes. Något som gör studien mindre representativ var att studenterna hade en läsförmåga och it-kompetens långt över normalanvändarens.

I undersökningen ingick dessutom att se om kommunerna hade anpassat sina webbplatser till medborgargrupper med funktionshinder eller med andra språk än svenska. Resultaten presenteras här:

Lättläst. 69 kommuner har information i lättläst form, dvs. cirka 24 %. Ytterligare 7 kommuner, cirka 2 %, sägs ha det i begränsad omfattning.

Talat språk. 61 kommuner, cirka 21 %, erbjuder möjlighet att lyssna på information. Fem kommuner, knappt 2 %, sägs göra det i begränsad form.

Synskadeanpassning. 59 kommuner, cirka 20 %, sägs vara anpassade för synskadade på så sätt att det går att ändra webbsidorna i storlek, ändra i kontrast och lyssna på dem. Ytterligare 105 kommuner, 36 %, har en eller två av de tre nämnda funktionerna.

Teckenspråk. 8 kommuner, cirka 3 %, har information på teckenspråk.

Andra språk (läs: engelska). 129 kommuner, cirka 44 %, har information på engelska. 17 kommuner. Cirka 6 %, sägs ha det i begränsad omfattning.

Några resultat för andra språk än engelska redovisas inte under kategorin Andra språk. Man nöjer sig med att konstatera att ”det främst handlar om översättningar till engelska”. Det finns

¹³ Studien presenteras och går att ladda ned på <http://gap.skl.se/artikel.asp?A=62359&C=406>.

heller ingen förklaring till vad som menas med att tillgänglighetsanpassning finns ”i begränsad omfattning”.

Studie av flerspråkig tillgänglighet på webben

SKL:s undersökning kan jämföras med en fråga som vi ställde till myndigheterna i en webbenkät från Språkrådet om klarspråk (Webbenkät Språkrådet 2009). 504 av 953 svenska myndigheter, kommuner och landsting svarade på enkäten.

En fråga handlade just om ifall organisationerna har information på sin webbplats för personer som har svårt att tillgodogöra sig texter på svenska och i så fall i vilken form. Av dem som svarade på frågan (334 av 504) angav 66 % att de har information på webbplatsen för personer som har svårt att tillgodogöra sig texter på svenska. På frågan om i vilken form svarade 31,5 % att de har information på lättläst, 23,4 % att de erbjuder automatisk uppläsning av text, 6,5 % att de har information på svenskt teckenspråk och 39,5 % att de har information på andra språk. Slutligen har 8,9 % svarat att de har information i annan form. Siffrorna återges i tabell 2.

Tabell 2. Svar på fråga om flerspråkig information.

Har information i följande form för personer som har svårt att tillgodogöra sig texter på svenska	Procent av alla svarande (504 st)
I särskild lättläst form, s.k. lättläst svenska	31,5 %
Genom automatisk uppläsning av text	23,4 %
På svenskt teckenspråk, i form av teckenspråksfilmer.	6,5 %
På följande språk förutom svenska.	39,5 %
I annan form.	8,9 %

De knappa 40 % (199 av 504) som svarade att de har information på andra språk än svenska uppmanades också ange vilka dessa språk var. Det har 189 av dem gjort. Drygt hälften (54,5 %) svarade att de, utöver svenska, endast har information på engelska. Knappt hälften, eller 45,5 %, svarade att de har information på flera andra språk (och i nästan alla fall är engelska ett av dem). Se tabell 3.

Tabell 3. Svarande som säger sig ha information på engelska och andra språk.

	Enbart engelska	Även andra språk	Har inte angivit språk	Totalt
Antal (procent)	103 (51,8)	86 (43,2)	10 (5,0)	199
Andel av de som angivit språk (189 st)	54,5 %	45,5 %		
Andel av alla svarande (504 st)	20,4 %	17,1 %		

Sammanlagt har 52 unika språk/språkvarianter förutom svenska uppgivits, se bilaga 11. En sammanställning av vilka dessa språk är finns i bilaga 10. De 25 vanligaste språken listas nedan (tabell 4). Förutsatt att alla svarande också har information på svenska kan man räkna ut att de svarande myndigheterna, kommunerna och landstingen i genomsnitt ger information på 2,1 språk på sina webbplatser. Vissa har svarat att de erbjuder information på andra språk via automatisk översättning på sina webbsidor (Google Translate). Dessa språk har inte räknats med.

Tabell 4. De 25 mest använda språken.

Språk	Antal svarande av 189	Procent
Engelska	182	96,3
Tyska	47	24,8
Finska	39	20,6
Spanska	31	16,4
Franska	29	15,3
Arabiska	20	10,6
Persiska	16	8,5
Sydkurdiska (sorani)	11	5,8
Bosniska-kroatiska-serbiska (BKS)	11	5,8
Somaliska	10	5,3
Turkiska	9	
Polska	9	
Kroatiska	9	
Ryska	8	
Romani (romani chib)	8	
Meänkieli	8	
Samiska	7	
Bosniska	6	
Albanska	6	
Serbiska	5	
Italienska	5	
Nordsamiska	4	
Jiddisch	4	
Estniska	4	
Thai	3	

Som framgår av tabellen säger de flesta som har information på andra språk än svenska att de har det på engelska (95,8 %). Långt efter, men ändå högt på listan, ligger de stora europeiska språken på 15–25 procent, tillsammans med finskan, det största modersmålet i Sverige idag. Därefter följer arabiska, det näst största modersmålet om man inte räknar bosniska, kroatiska och serbiska som ett språk, på drygt 10 procent, och persiska strax efter. Kring femprocentsstrecket ligger flera språk, bl.a. sydkurdiska, BKS och somaliska.

BKS används i detta sammanhang ofta för att visa att man behandlar språken i det forna Jugoslavien som ett språk, inte som flera. Språkligt sett är skillnaderna mellan språken små vilket motiverar att de behandlas som samma språk, men politiskt sett är det en känslig fråga. Det gör att vissa myndigheter väljer att informera till alla från före detta Jugoslavien på samma språk (BKS), medan andra gör det på flera, vilket också framgår av tabellen. Problemet är att BKS också kan stå som samlingsterm för alla språken, vilket gör att vi inte kan vara säkra på hur svaren i undersökningen ska tolkas. Avses med BKS ett språk eller flera?

På liknande sätt uppstår problem med att tolka innebörden av ”samiska”, ”romani” och andra samlingsnamn för språk med flera varieteter, där skillnaderna ofta är så stora att talarna har svårt att förstå varandra. En myndighet kan ha svarat att den har information på ”samiska”, vilket gör att vi inte vet om det rör sig om en eller flera varieteter. En annan kan ha varit mer precis. I tabellen förekommer därför olika beteckningar på vad som kan betraktas som samma språk beroende på vad uppgiftslämnaren valt att skriva: samiska, nordsamiska, lulesamiska eller sydsamiska. Det måste man ta hänsyn till när man bedömer uppgifterna i tabellen. För samiskans del innebär det att om alla myndigheter hade valt beteckningen ”samiska”, så hade språket hamnat högre upp på listan. Motsvarande gäller BKS och romani.

De som i enkäten uppgivit att de har information ”i annan form” hänvisar i många fall till hur organisationens webbplats kommer att utvecklas framöver. Ett annat vanligt svar är att man har gjort uppläsning av texter möjlig genom tekniska anpassningar. Ett exempel:

Vår site är tekniskt anpassad för att fungera med de läsverktyg som synskadade använder, t.ex. för uppläsning. Vi har valt att jobba så istället för att själva tillhandahålla uppläsningen. De tekniska anpassningarna är testade av både Funka.nu och av synskadad person som själv använder läsverktyg.

Det är på sin plats att påpeka att en undersökning av de språk och representationsformer som diskuteras här, också bör kompletteras med en bedömning av webbplatsernas tekniska tillgänglighet. Det är, som sägs ovan, viktigt att webbplatsen har de tekniska förutsättningar som krävs för blinda ska kunna använda egna hjälpmedel, än att det finns en funktion för att läsa upp text på webbplatsen. Utöver det är det rimligt att anta att en uppläsningssfunktion kan fungera som stöd också för andra, t.ex. personer med läs- och skrivsvårigheter och för personer med annat modersmål än svenska. Men det är en fråga som återstår att undersöka. Vilka som använder uppläsningssfunktionerna, och hur ofta, har jag inte hittat några uppgifter på.

Metoder och resultat i jämförelse

Att så många hänvisar till planerade förbättringar lovar väl för framtiden, men att döma av SKL:s och Språkrådets undersökningar är det svårt att se att några märkbara förbättringar i läget sedan Handisams undersökning 2007. Sammanfattningsvis kan man säga att resultatet i Språkrådets enkät generellt överensstämmer ganska väl med Handisams undersökning, men visar ett klart högre resultat än i SKL:s undersökning. Av kommunerna i SKL:s undersökning visade sig 24 % ha information på lättläst och 3 % i form av teckenspråksfilmer. Av de statliga myndigheterna i Handisams undersökning uppger 37 % att de har information på lättläst svenska och 7 % att de har det på teckenspråk. Det kan jämföras med de statliga myndigheterna, kommunerna och landstingen i Språkrådets undersökning där 31,5 % uppgav att de hade information på lättläst och 6,5 % på teckenspråk. När det gäller användningen av funktioner för automatisk uppläsning av text på webben, som efterfrågas i SKL:s och Språkrådets undersökningar, överensstämmer resultatet väl (23 resp. 23,5 %).

Hur förklara de skillnader i resultat som finns? Att SKL:s undersökning genomgående visar ett lägre resultat beror sannolikt på att man där använde sig av observation i stället för enkäter som datainsamlingsmetod. Får man berätta själv visar man sig gärna lite duktigare än vad man är, och talar hellre om hur det snart kommer att bli än om dagens brister (kommentarerna i Språkrådets enkät ger flera exempel på det). I en helt aktuell studie av användningen av teckenspråk på webbplatserna hos såväl myndigheter som kommuner och landsting (Språkrådet 2010b), användes, liksom i SKL:s undersökning, observation som metod. Där observerades 4,4 % ha information i form av teckenspråksfilmer, ett resultat som

överensstämmer väl med SKL:s undersökning. Man får alltså räkna med att siffrorna i Handisams och Språkrådets enkätundersökningar bör justeras nedåt något. Men man bör också betänka att man vid en observation av en webbplats inte alltid hittar vad som finns.

Gör man en sammanvägd bedömning av de kvantitativa resultaten i de olika undersökningarna tycks användningen av lättläst på webbplatserna ligga på runt 30 % och användningen av teckenspråksfilmer på knappa 5 %. Användningen av uppläsningsfunktioner på webbplatserna tycks ligga på drygt 20 %. Lite förenklat skulle man alltså kunna säga att var tredje webbplats erbjuder information på lättläst, var femte har en uppläsningsfunktion och var tjugonde erbjuder teckenspråksfilmer. Och av resultatet från Språkrådets enkät att döma erbjuder två av fem också information på andra språk än svenska. I nästan alla fall är engelska ett av dem, och i hälften av alla fall handlar det enbart om information på engelska. Det ger ett genomsnitt på 2,1 språk per svarande. Men det handlar som sagt inte bara om svenska och engelska. Det mest påfallande är de stora skillnaderna i antalet valda språk. Medan vissa enbart använder svenska, använder andra också engelska, och övriga kan använda en mängd andra språk för att nu ut med sin information. Det kan röra sig om 5, 10, 20 till ända uppemot 30 olika språk! Man skulle vilja veta mer om vad som ligger bakom olika val och hur väl valen motsvarar användarnas språkliga behov. En uppgift för språk- och internetforskningen.

Det är svårt att förklara det faktum att användningen av andra språk än svenska och engelska i SKL:s undersökning uppgavs vara så litet att det inte var värt att redovisa. Det enda språk utöver engelska som det redovisas siffror för är det svenska teckenspråket. Att resultatet för övriga språk inte redovisas kan tyckas märkligt med tanke på att Språkrådets undersökning visar att användningen av andra språk visserligen inte är stor, men långt ifrån obefintlig. I den senare undersökningen uppger drygt 17 % av alla uppgiftslämnare att de har information också på andra språk utöver svenska och engelska, och anger i de flesta fall vilka språk det handlar om. Även om man också här kan vänta sig att Språkrådets undersökning visar högre siffror än SKF:s, bland annat av de skäl som anförts ovan, är det svårt att se att just kommunerna (som var föremål för SKF:s undersökning) till skillnad från andra offentliga organ knappt alls skulle använda andra språk än svenska och engelska. Det kan få en att misstänka att fokus i SKL:s undersökning legat på annat håll, och att dessa siffror inte ansetts tillräckligt intressanta. Men det kan också finnas en annan förklaring, nämligen att Språkrådets undersökning också omfattar Landstingen. Landstingen tycks både vara bättre på att ge information på teckenspråk (Språkrådet 2010b) och att använda flerspråkig information än övriga myndigheter, som vi snart ska se.

Slutligen ska det påpekas, att det inte räcker med kvantitativa undersökningar av webbplatserna. De måste kombineras med kvalitativa undersökningar av texternas användbarhet och kvalitet. Att kvaliteten på informationstexter ofta är undermålig rapporteras i flera studier, bl.a. i två studier om webbinformation på finska och svenskt teckenspråk på myndigheternas webbplatser som presenteras i Språkrådets omvärldsanalys för 2009 (Språkrådet 2010a), och nedan under rubriken Webbinformation på finska och svenskt teckenspråk.

Landstingens flerspråkiga webbinformation

Konsultföretaget Nåfram, som arbetar med att hjälpa myndigheter och företag med flerspråkig kommunikation, har undersökt hur landstingen kommunicerar kring hälsa och sjukvård på andra språk än svenska (Nåfram, 2009). Det är en av få studier med fokus på användningen av flerspråkig information på svenska myndigheter som använder observation som metod och också säger något om informationens mängd och kvalitet. Den har en hel del att säga om det

aktuella läget om användningen av flera språk inom landstingens hälso- och sjukvårdsinformation.

Resultatet visar att landstingen i genomsnitt översätter sin information till 6,6 språk (jfr med 2,1 i Språkrådets studie), men skillnaderna är oväntat stora. Fem landsting har översatt till 10 språk eller fler, medan fem andra landsting har valt att översätta till två språk eller färre. Kronobergs Län erbjuder information på flest språk, 21 språk utöver svenska, men informationsmängden på några av dessa språk är starkt begränsad.

De språk som flest landsting har valt att översätta till är engelska (20 landsting), tyska (13), arabiska (12), bosn/kroa/serb (11) och spanska (10).

Information på finska finns i 8 av 21 landsting, och på teckenspråket i 4 landsting. Enstaka texter på meänkieli, nord- och lulesamiska fanns i Norrbotten, men var svåra att hitta. 10 landsting av 21 har inte översatt någonting alls till något av de nationella minoritetsspråken, vilket visar att regeringens vilja att stärka de nationella minoriteternas ställning inte har slagit igenom.

Av cirka 178 000 personer födda i Finland – det största språket i Sverige efter svenskan och också skyddat som nationellt minoritetsspråk – bor endast cirka 75 000 i län som erbjuder någon form av information på finska. Landstinget i Stockholms län ger ingen information på finska, trots att många finnsködda bor i området och att Stockholm från och med januari 2010, tillsammans med många andra kommuner i Mälardalen, ingår i förvaltningsområdet för finska. Det innebär att kommunen enligt lag kommer att ha skyldighet att ge information på finska.¹⁴

I studien konstateras följande:

- Stora skillnader i navigering och gränssnitt gör det svårt för den enskilde att hitta information på sitt språk. Landstinget i Kronobergs län översatte
- Det är betydande skillnader mellan landstingen i val av språk och mängden information som översatts till respektive språk.
- Kvaliteten är ojämn. Informationen är ofta bristfällig, lösryckt ur sitt sammanhang eller obefintlig.
- E-tjänster på andra språk än svenska saknas helt.
- Landstingen arbetar på olika håll med att ta fram samma sorts information.

Det föreslås att landsting och andra myndigheter samarbetar för att ta fram information och riktlinjer, och ser till att de implementeras. Utökad samverkan mellan landstingen kan öka medborgarnyttan och förbättra kostnadseffektiviteten, slår rapporten fast. I likhet med rapporten kan man dra slutsatsen att det är uppenbart att samordning och samarbete mellan landstingen saknas. Det är också tydligt att generella riktlinjer för flerspråkig information saknas, och att brist på statistik om hur många som talar ett visst språk gör det svårt att tillgodose behoven.

¹⁴ Sedan undersökningen gjordes har Stockholms kommun utarbetat webbinformation på finska, se nästa avsnitt.

Webbinformation på finska och svenskt teckenspråk

Ytterligare två mindre undersökningar av webbinformation på finska och svenskt teckenspråk styrker den negativa bild som Nåframs studie ger av tillgängligheten till information på de nationella minoritetsspråken på myndigheternas webbplatser¹⁵.

År 2004 gjordes en undersökning av förekomsten av finska på de statliga myndigheternas och kommunernas webbplatser (Kuusela & Meski 2004). Endast ca tio procent hade då någon finskspråkig information. I december 2009 följdes denna undersökning upp genom en kartläggning av förekomsten av finska på webbplatserna hos såväl de gamla som de nya förvaltningskommunerna, totalt 23 kommuner (Språkrådet 2010a). I jämförelse med 2004 hade de fem kommunerna i norra Sverige (de ”gamla” förvaltningsområdena) förbättrat sin information på finska. Som exempel kan nämnas att Gällivare och Kiruna år 2004 inte hade någon finska alls på sina webbplatser men att båda kommunerna i dag har information om minoritetspolitiska handlingsprogram, och att Kiruna dessutom har information om hemtjänst m.m. Av de nya förvaltningsområdena hade Södertälje ingen information på finska 2004 men berättar i dag mångsidigt om kommunen på finska. Också Stockholm ger utförlig information om kommunen på finska.

Vad gäller de övriga nya förvaltningskommunerna finns det stora brister i myndighetsinformationen på finska på nätet. Många kommuner saknar helt och hållet sådan information. Det gäller Botkyrka, Hallstahammar, Haninge, Håbo, Köping, Sigtuna, Tierp, Upplands-Bro, Älvkarleby, Österåker och Östhammar. Anmärkningsvärt är att några av dessa kommuner i stället för egen information på finska erbjuder Google-översättningar av de svenska texterna. Resultatet kan vara till nytta för den som bara vill ha en grov uppfattning av innehållet, men som god översättning duger den inte. Språket är långt ifrån att vara ”vårdat, enkelt och begripligt”, som det ska vara enligt språklagens 11 §.

I Språkrådets omvärldsanalys för 2008 konstaterades att myndigheterna i ökad grad hade börjat lägga ut information på det svenska teckenspråket. Under hösten 2009 granskade Språkrådet myndigheternas information på teckenspråk (Språkrådet 2010b). Av 416 statliga myndigheter hade endast 18 myndigheter teckenspråkig information på sina webbplatser, d.v.s. 4 procent. Av landets 290 kommuner hade 7 information på teckenspråk (2 %). Tittar på man på landstingens webbplatser ser det bättre ut: 7 av 20 landsting har teckenspråkig information (35 %). Men det ska påpekas att det, liksom med översättning till andra språk, är en mycket liten del av dessa webbplatserns innehåll som är översatt till teckenspråk.

Men språklig tillgänglighet handlar inte enbart om att lägga ut teckenspråksfilmer. De teckenspråkiga måste också förstå innehållet. Språkrådets granskning visade att översättningarnas kvalitet varierar mycket. Problemet är att det i dag saknas kvalitetskontroll av översättare till teckenspråk. De upphandlande myndigheterna kan inte bedöma översättningarnas kvalitet. I rapporten föreslås en rad åtgärder för att förbättra den teckenspråkiga informationen på myndigheters webbplatser, bl.a. kvalitetssäkring genom att ta fram tydliga riktlinjer och utbilda, auktorisera och rekommendera översättare.

Behovet av handlingsplaner och stöd i arbetet med att informera de nationella minoriteterna är stort. I en enkät till kommunerna från Integrationsdepartementet (2008) uppger endast 7 % att de har en handlingsplan för arbetet med nationella minoriteter enligt regeringens strategi, 44 % säger sig behöva stöd i informationsarbetet. Erfarenheterna från Språkrådets arbete med att besvara språkfrågor visar på samma sätt att behovet av stöd för att hantera flerspråkig

¹⁵ Intressanta studier av mindre omfattning görs även inom ramen för kursen Det flerspråkiga Sverige på Uppsala universitet, se www.valentin.uu.se. Kontakt: Leena Huss.

information växer. Vilka möjligheter till stöd för flerspråkig informationsspridning finns då att tillgå?

Vägledning för webbtillgänglighet

I syfte att förbättra tillgängligheten på webben har olika rekommendationer tagits fram. Stort inflytande har samarbetsorganisationen W3C och initiativet WAI (Web Accessibility Initiative) med sina internationella standarder och riktlinjer för tillgänglighet på webben¹⁶. W3C publicerar även instruktiva texter och exempel på engelska och andra språk (men mycket lite på svenska) som stöd för internationalisering och lokalisering av webbplatser¹⁷. Det handlar om hur man på en webbsida rent tekniskt specificerar språk och hanterar teckenuppsättningar, skrivriktningar, webbadresser m.m. på olika språk.

WAI:s riktlinjer för tillgänglighet på webben har översatts och omarbetats för svenska förhållanden av Verva i *Vägledningen 24-timmarswebben* (Verva 2006). Ansvaret för den har, efter en tid av ovisshet som följde på nedläggningen av Verva 2008, lagts på den nyligen tillsatta E-delegationen¹⁸. I glappet mellan Vervas nedläggning och E-delegationens övertagande har riktlinjerna på privat initiativ gjorts tillgängliga på webben¹⁹. Sedan december 2008 finns WAI:s riktlinjer i en ny version (WCAG 2.0) som ännu inte är översatt till svenska. Enligt E-delegationens förslag till strategi för e-förvaltning (SOU 2009:86) ska den nya versionen översättas och införlivas i 24-timmarswebbens riktlinjer.

Handisam har riktlinjer för tillgänglighet, *Riv hindren* (Handisam 2007), för personer med funktionsnedsättning²⁰. I dem behandlas bl.a. tillgänglighet till information och kommunikation, också i elektroniska medier. Riktlinjerna harmonierar väl med Vägledningen 24-timmarswebben. Men bortsett från rekommendationer om användningen av olika språkliga representationsformer (lättläst, tal, punktskrift m.m.) och det svenska teckenspråket – vilket i sammanhanget behandlas som ett representationsformat snarare än som ett eget språk – saknas ett flerspråkigt perspektiv.

Vägledningen 24-timmarswebben är en mycket viktig resurs, inte minst som stöd för myndigheterna i deras tillgänglighetsarbete.²¹ Förutom riktlinjer innehåller den checklistor, kravmallar, exempel och hänvisningar. I vägledningen finns riktlinjer för teknisk tillgänglighet, men också för språklig tillgänglighet i form av klarspråk (5.4), lättläst (4.3.1), tal och punktskrift (8.2), teckenspråk (4.3.2) och andra språk (4.3.3). Dock finns mycket begränsad information om användningen av andra språk för att nå ut med information till personer med annat modersmål än svenska och till nationella minoriteter. Framförallt saknas goda exempel och hänvisningar till fördjupningstexter och beslutsunderlag. Och perspektivet är i huvudsak tekniskt, inte språkligt-kommunikativt.

Avsnittet om andra språk (4.3.3) i Vägledningen hänvisar till webbplatsen Sverige.se för grundläggande information till medborgarna på flera språk om hur Sverige fungerar. Men webbplatsen lades ned med Verva och har ersatts av Sweden.se som har målet att marknadsföra Sverige utomlands. Där finns också flerspråkig information, men av en annan karaktär och för en annan målgrupp. Samhällsguiden, en handbok i offentlig service som

¹⁶ <http://www.w3.org/WAI/intro/wcag>

¹⁷ <http://www.w3.org/International/>

¹⁸ www.edelegationen.se

¹⁹ www.eutveckling.se

²⁰ http://www.handisam.se/Tpl/NormalPage___325.aspx

²¹ 41 % av myndigheterna följer dem enligt Handisams undersökning *Hur tillgänglig är statsförvaltningen 2007?* (Handisam 2008). Se även <http://verva.24-timmarswebben.se/master.html?http://verva.24-timmarswebben.se/web/t/Page.aspx?id=5475.htm>

tidigare fanns gratis tillgänglig på Sverige.se, finns nu enbart i bokform (Norstedts juridik 2009). Migrationsverket har ett mer begränsat, men gratis, informationsmaterial på flera språk.²² Likaså finns samhällsinformation för invandrare på svenska och spanska på Immigrantinstitutets webbplats²³, tillsammans med en encyklopedi med termer om invandring. Intressanta projekt för att ta fram gemensam flerspråkig samhällsinformation har nyligen gjorts av Länsstyrelsen i Gävleborgs län²⁴ och Botkyrka kommun i Stockholm²⁵. Länsstyrelsen i Kronoberg fick hösten 2009 ett regeringsuppdrag för att ta fram sådan information i regional samverkan, se avsnittet Integration och samordning nedan.

Ett av få tillgängliga material av allmän karaktär som uteslutande ägnar sig åt att ge rekommendationer för flerspråkig kommunikation är guiden *Nå ända fram* (2002) från tidigare Integrationsverket. Det är ett häfte på några sidor med rekommendationer om hur man når ut med information till personer med annat modersmål än svenska, t.ex. om språkval. Eftersom Integrationsverket lagts ner är materialet numera herrelöst och uppdateras inte heller, men det går fortfarande att få tag på i elektronisk form, t.ex. på Botkyrka biblioteks webbplats²⁶.

Det finns dessutom en del andra instruktiva och informativa texter om webbtillgänglighet, klarspråk och lättläst som kan vara till hjälp i arbetet med att nå ut med information till personer med annat modersmål än svenska, t.ex. *Tillgängliga webbplatser i praktiken* (Englund och Sundin 2004), *Lättläst – så funkar det* (Sundin 2007). Det finns också exempel på internt framtagna riktlinjer för flerspråkig information i offentlig verksamhet som förtjänar att lyftas fram, t.ex. *Riktlinjer för översättning i Försäkringskassan* (2008) och Kommunförbundet Norrbottens (2008) folder om översättning till nationella minoritetsspråk. Se bilaga 1 för en samling hänvisningar till instruktiva texter som kan vara till hjälp vid utformning av flerspråkig information och kommunikation på webben.

Mångspråkigheten i dagens Sverige ställer höga krav på kommunikationen mellan myndigheter och medborgare, om information ska vara tillgänglig för alla med hänsyn till olika språkliga behov och rättigheter. Situationen ställer också krav på språkvården att utarbeta bättre rekommendationer till myndigheter och allmänhet som tar hänsyn till den aktuella språksituationen i Sverige och de språkliga behov som finns. Sådana riktlinjer bör utarbetas med hänvisning till språklagen och andra lagar med relevans för språkanvändningen (se bilaga 2 för hänvisningar till olika lagar).

Språkpolitik med flerspråkigt perspektiv

I språklagen står att ”språket i offentlig verksamhet ska vara vårdat, enkelt och begripligt” (§ 11). Det innebär för det första, och i de allra flesta fall, att information ska vara skriven på klar och tydlig svenska – på klarspråk – så att så många som möjligt kan tillgodogöra sig den.

I förvaltningsområdena för de nationella minoriteterna kan dessutom språket ifråga vara finska, meänkieli eller samiska. Medborgarna där har sedan undertecknandet av Europarådets minoritetskonventioner år 2000 laglig rätt att använda dessa språk i kontakt med myndigheterna. I minoritetslagen, som trädde i kraft 1 dec. 2010, stärks dessa rättigheter, som på andra sätt också omfattar de två övriga nationella minoritetsspråken romani chib och jiddisch.

²² <http://www.migrationsverket.se/>

²³ <http://www.immi.se/>

²⁴ <http://www.lansstyrelsen.se/gavleborg/Projektwebbar/Integrationsprojektet/>

²⁵ <http://www.botkyrka.se/vuxenutbildning/undermapparvux/49784.html>

²⁶ www.mkc.botkyrka.se/biblioteket/Publikationer/naandafram.pdf

Personer med det svenska teckenspråket som modersmål har liknande rättigheter kopplade till språklagen, handikapplagen och FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionshinder²⁷.

Offentliga organ har dessutom skyldighet att ta hänsyn till särskilda behov hos medborgarna för att nå ut till så många som möjligt, t.ex. att vissa personer inte fullt ut kan tillgodogöra sig skriven svenska i normal form. Det kan t.ex. bero på nedsatt funktionsförmåga. Personer med nedsatt syn behöver större stil för att kunna läsa. Samma gäller många äldre personer. Personer med läs- och skrivsvårigheter kan ha hjälp av talad text eller särskilt lättläst svenska.

De flesta personer som har ett annat modersmål än svenska kan i de flesta fall också svenska, men kan ändå ha hjälp av texter i talad eller i särskilt lättläst form. Nyligen anlända invandrare kan normalt bara tillgodogöra sig information på modersmålet, eller på något internationellt språk, t.ex. engelska eller arabiska.

Språklagens paragraf 11 om att språket i offentlig verksamhet ska vara begripligt ska därför ses i ett mångfaldsperspektiv, så att inte bara svenska utan också andra språk och olika representationsformer ska användas med hänsyn till medborgarnas kommunikativa och språkliga behov. Ett språk eller en representationsform som inte mottagaren förstår eller kan ta till sig är ju inte heller begriplig. I en kommentar till tolkningen av språklagens 11:e paragraf i språklagspropositionen *Språk för alla* (Prop. 2008/09:153, s. 31–32) hittar man stöd för ett sådant bredare perspektiv på begripligheten i myndigheternas kommunikation med medborgarna:

Vi anser att det är angeläget att samhällsinformation utformas med tanke på att många människor har läs- och skrivsvårigheter. Detta får också anses ligga i uttrycken enkelt och begripligt. ... Vi vill också särskilt framhålla att den föreslagna bestämmelsen inte ska förstås på ett sådant sätt att den inskränker möjligheterna att använda s.k. bruten svenska eller på annat sätt verkar hämmande på ambitionen att utveckla förvaltningens etniska och kulturella mångfald.

Ännu tydligare uttrycks det i förordning (1986:856) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av integrationspolitiken, § 2:

Myndigheterna skall inom ramen för tillgängliga resurser ge likvärdig service till alla oavsett etnisk eller kulturell bakgrund samt eftersträva att alla berörda nås av information om verksamheten.

Mot den bakgrunden bör varje myndighet överväga att, förutom ”normalbegriplig svenska”, också använda andra sätt att tillgängliggöra information och service på med hänsyn till alla medborgares behov: lättläst svenska, talspråk, filmer och andra språk. Möjligheterna att öka tillgängligheten genom att omvandla och presentera information i olika former på webben är stora. Terminologi och språkteknologi spelar en viktig roll i sammanhanget. Med termer för svenska samhällsförhållanden på svenska och andra språk²⁸ underlättas inte bara de mänskliga översättarnas arbete; det blir också möjligt att söka information på ett språk och få träff på ett annat, liksom att översätta med bättre kvalitet på automatisk väg.

²⁷ <http://www.regeringen.se/sb/d/1928/a/18527>

²⁸ Enlig språklagens § 12 har myndigheterna ”ett särskilt ansvar för att svensk terminologi inom deras olika fackområden finns tillgänglig, används och utvecklas”.

Situationen väcker många frågor. Behövs verkligen översättning till andra språk? I så fall vilka? Vad ska översättas och hur mycket? På vilket sätt? Måste innehållet kulturanpassas? Vilka är kvalitetskraven? Hur arbetar man med terminologi? Kan automatisk översättning användas? I så fall när? Hur ska informationen presenteras på webbplatsen?

Det är svåra frågor som förutsätter att man i någon mån känner till de språkliga och kommunikativa behoven hos olika grupper i samhället i ljuset av deras kulturella bakgrund och historia. Det måste också finnas riktlinjer som ger myndigheter och andra vägledning i hur man kommunicerar med medborgarna i ett flerspråkigt samhälle med hjälp av de möjligheter som datortekniken erbjuder. Dessutom behövs vidareutbildning av språkkonsulter och andra som ska arbeta med sådana frågor på myndigheterna. Frågar man språkkonsulterna själva säger de sig särskilt behöva fortbildning med anknytning till webben och flerspråkig kommunikation (Nyström Höög 2008, s. 21).

Behovet av forskning om hur olika kommunikationsformer och hjälpmedel bidrar till ökad tillgänglighet i användningssituationen är stort. Vi behöver lära oss mer om huruvida och på vilket sätt en lättläst text, en översättning eller en funktion för automatisk uppläsning verkligen bidrar till ökad tillgänglighet. Nyström Höög (2009) efterfrågar i antologin *Medborgare och myndigheter* ”ny forskning som kartlägger nätläsningen och utformar information om klarspråksråd utifrån denna kunskap” (s. 11) och hänvisar till de få studier av begriplighet som gjorts av olika medborgargrupperns användning av webbplatser (Hanell 2009, Salö 2009)²⁹. Olle Josephson (2009) avslutar samma skrift med att understryka betydelsen av sådan forskning: ”Den som på allvar utforskar denna härva kommer att ha mycket väsentligt att säga om hur ett samhälle som det svenska kliver in i flerspråkigheten – det som framtidens språkhistoriker med all sannolikhet kommer att beskriva som den viktigaste förändringen i 2000-talets Sverige.” (s. 106).

Integration och samordning

I Egenmakt mot utanförskap (Skr. 2008/09:24) presenterar regeringen sin strategi för integration. Bland annat vill man satsa på bättre mottagande och språkutbildning. Förslag rörande samhällsinformation till nyanlända sägs beredas i propositionsarbetet. Förslaget bygger på betänkandet *Egenmakt – med professionellt stöd* (SOU 2008:58), som med hänvisning till förvaltningslagen (1986:223) slår fast att ”statliga myndigheters information ska vara lättillgänglig och möjlig att förstå och ta till sig även för personer med annat modersmål och/eller annan kulturbakgrund än den svenska.” (sid 286-292) Utredaren uppmanar till samverkan mellan myndigheterna om grundläggande samhällsinformation och föreslår att ett underlag tas fram för hur en samlad information om Sverige till personer med annat modersmål än svenska kan se ut och vidmakthållas på myndigheternas webbplatser³⁰. Uppdraget föreslås gå till Verva (!) i samarbete med Sveriges kommuner och landsting.

Det är ett bra förslag, men i sammanhanget är det ironiskt att Verva och integrationsverket lades ned strax efter, vilket pekar på att det hittills har saknats ett övergripande ansvar för samordning av it- och tillgänglighetsfrågor i Sverige. Det har gjort att enskilda myndigheter själva fått göra något åt saken, med spridda och varierande resultat som följd. För de goda resultat som trots allt finns har Verva bidragit med en väsentlig del genom att uppmärksamma frågan om tillgänglighet på myndigheternas webbplatser, bidra med riktlinjer på svenska och testa hur de följts. Förväntningarna ligger nu på E-delegationen som i sitt betänkande till strategi för myndigheternas arbete med e-förvaltning (SOU 2009:86, s. 13) skriver:

²⁹ Utöver dessa kan också nämnas Funka (2006).

³⁰ Uppdraget föreslås gå till det nu nedlagda Verva i samarbete med SKL.

Att anpassa tjänster och information efter användarnas behov ställer krav på myndigheterna i fråga om e-inkludering. Delegationen ska därför utveckla Vägledningen 24-timmarswebben. Denna ska anpassas till kraven i WCAG 2.0. Vidare ska Kammarkollegiet få i uppdrag att dels redovisa hur arbetet går med att ställa krav på användandet och tillgänglighet i upphandlingarna, dels delta i arbetet med framtagandet av den nya europeiska standarden för upphandling av tillgänglig informations-teknologi.

Där talas också om behovet av samordning. Och kanske ser vi nu tecken på att mer samordnade verksamheter växer fram. Tillsättningen av e-delegationen är ett sådant tecken, liksom uppdraget till Handisam om förslag på plan för e-delaktighet. Regeringens strategier för minoritetspolitik och integration är två andra. En webbplats med samlad information om de nationella minoriteterna och minoritetsspråken lanserades i januari 2010³¹. I september 2009 fick Länsstyrelsen i uppdrag att ta fram en webbplats med flerspråkig samhällsinformation³². Inför det arbetet ska en kartläggning av befintlig samhällsorientering för nyanlända invandrare göras. I ett särskilt kommittédirektiv (Dir 2009:101)³³ har en utredare fått i uppdrag att som stöd för kommunerna utarbeta förslag till utformning av samhällsorientering för nyanlända invandrare med hänsyn till behovet av regional samverkan³⁴. I november 2009 blev också betänkandet *Se medborgarna – för bättre offentlig service* (SOU 2009:92) klart. Dessa initiativ pekar alla på att det finns ett stort behov av, liksom det finns stora möjligheter i, samverkan mellan olika aktörer och politikområden för att göra webben mera tillgänglig och medborgarna mera delaktiga.

Språkpolitik är ett nytt politikområde där samordning och samarbete behöver etableras. Det gäller också med avseende på internet. För det första behöver ansvariga för språkpolitiken, minoritetspolitiken och integrationspolitiken samverka, t.ex. för att ta fram riktlinjer för språkanvändningen på myndigheters webbplatser och se till att gemensamma resurser och service tas fram, t.ex. grundläggande information på flera språk. Det behövs också samarbete med Handisam och E-delegationen för samarbete kring informationstillgänglighet. I det fortsatta tillgänglighetsarbetet är det viktigt att lyfta fram mångfalds- och flerspråkighetsperspektivet så att offentlig information och service finns för så många som möjligt på begriplig svenska i olika representationsformer och på olika språk efter behov. Samarbete över myndighets- och departementsgränser behöver etableras för att språkpolitiken ska få genomslag på it-området.

³¹ www.minoritet.se

³² <http://www.regeringen.se/sb/d/11289/a/132429>

³³ <http://www.sweden.gov.se/sb/d/11295/a/134838>

³⁴ I anslutning till Prop. 2009/10:60 om nyanlända invandrades arbetsmarknadsetablering.

Kapitel 4

Resursbehovet för språken i Sverige

Syftet med det här kapitlet är att i begränsad form kartlägga och undersöka behovet av språk- och teknikresurser för språken i Sverige. Tidigare har bara det svenska språket undersökts i det avseendet varför fokus här ligger på de nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråket, som i sammanhanget räknas som ett nationellt minoritetsspråk. Eftersom det saknas kommersiella intressen för att ta fram nödvändiga resurser för dessa språk, ligger ett stort ansvar på det allmänna, som enligt språklagen ska skydda och främja de nationella minoritetsspråken, liksom det svenska teckenspråket, och se till att de utvecklas och används. En kartläggning av resursbehoven ger underlag för språkpolitiska beslut som gör det möjligt att förverkliga språklagens och minoritetslagens intentioner.

För att få en uppfattning om vilka behoven är har ett frågeformulär skickats till företrädare för de nationella minoritetsspråken. Efter en kort bakgrundsbeskrivning presenteras de inkomna svaren språk för språk. Kapitlet avslutas med en sammanfattning av resultaten.

Samhället har ett ansvar

Det svenska samhället har enligt språklagen ansvar för svenskans, det svenska teckenspråkets och de nationella minoritetsspråkens fortlevnad. Det innebär ett ansvar att se till att språken också kan användas i olika sammanhang på internet. Det förutsätter att det finns en infrastruktur av nödvändiga språk- och teknikresurser. Det kan vara allt från grundläggande stöd för teckenanvändning till elektroniska ordböcker och mer avancerad språkteknologi för språket ifråga, som stavningskontroll, talsyntes och maskinöversättning. Forskning om och utveckling av sådan avancerad teknologi kräver stora uppmärkta textdatabaser, tillhörande analysverktyg och standarder för uppmärkning och utformning av programgränssnitt.

I propositionen *Bästa språket*, som banade vägen för den svenska språkpolitiken, uttrycks det så här:

”Centralt för att främja en god utveckling på språkteknologiområdet är att systematiskt bygga upp stora text- och taldata-baser och att utveckla programvaror. I text- och taldata-baser lagras mycket stora mängder autentiskt tal- och skriftspråk på ett sätt som gör det åtkomligt för datoriserad, språkvetenskaplig analys. En sådan analys är i sin tur en förutsättning för att utveckla program för automatisk översättning, för överföring av text till tal (och vice versa), för datoriserad taligenkänning m.m. Uppbyggnaden av text- och taldata-baser är kostsam och arbetskrävande samt fordrar långsiktig planering och handlar om att skapa språkteknologiska basresurser för att utveckla välfungerande språkteknik.”

Den slutsats som dras är att man bör ”inventera dagens resurser för svenska språket, på vilket sätt och till vilken eventuell kostnad de är tillgängliga och därefter göra angelägna prioriteringar. En sådan inventering bör även göras för våra nationella minoritetsspråk och vanligaste invandrarspråk.”

En sådan inventering har sedan dess gjorts för svenska. Vetenskapsrådet har låtit genomföra två inledande kartläggningar³⁵ av resursbehovet med avseende på såväl språkteknologisk utveckling som för humanvetenskaperna i stort (Vetenskapsrådet 2007b–c). Det ledde vidare till en mera ingående undersökning av behovet av svenska språkteknologiresurser för att ta fram en plan för framtida utveckling av nödvändiga resurser³⁶. Resultatet finns dokumenterat i två delrapporter med fokus på språkvetenskaplig forskning respektive språkteknologisk utveckling (Elenius m.fl. 2008 resp. Andreasson m.fl. 2008). Den sammanlagda kostnaden för att ta fram den nödvändiga infrastrukturen beräknas till 120 miljoner svenska kronor. I Norge har en liknande plan för finansiering av språkteknologisk infrastruktur till en beräknad kostnad på 100 milj norska kronor redan klubbats igenom i Stortinget (Stortingsmeldning nr 35).

Men trots att språkteknologi i Sverige räknas som ett av flera prioriterade områden i Vetenskapsrådets guide till viktig framtida forskningsinfrastruktur (Vetenskapsrådet 2007a) har svensk språkteknologi än så länge inte fått någon fortsatt finansiering. Vetenskapsrådets ställningstagande har dragit ut på tiden. Samtidigt samarbetar språkvårdare, forskare, utvecklare och teknikleverantörer på flera håll för att få till stånd samarbeten kring språkteknologisk infrastruktur såväl nationellt, som inom Norden³⁷ och Europa³⁸ (se Domeij 2007). Flera seminarier har hållits (t.ex. Domeij 2006, Domeij 2008) och en nordisk Vismansrapport (2006) med förslag på gemensamma nordiska infrastruktursatsningar har tagits fram.

För de nationella minoritetsspråken är situationen än värre. I ovan nämnda ansökan till Vetenskapsrådet om planeringsbidrag fanns de nationella minoritetsspråken medräknade. Men bara hälften av det begärda beloppet beviljades. Det fick till följd att man valde att vänta med övriga språk och fokusera på svenska. Det finns flera beskrivningar av de nationella minoritetsspråkens situation i allmänhet (t.ex. Svenska språknämnden 2003, Barruk 2009, Bijvoet & Fraurud 2007, Kuoppa 2008, Hyltenstam 1999), men de säger nästan inget om det språkliga infrastrukturbehovet i informationsteknologiskt perspektiv. Flera forskare och språkvårdare menar dock att frågan är av avgörande betydelse för språkens överlevnad i det digitala informationssamhället i och med att allt mer försiggår på nätet (t.ex. Moshagen & Trosterud 2008, Diki-Kidiri 2008). Den totala bristen på kommersiellt intresse för att bidra till uppbyggnaden av en språklig infrastruktur för de nationella minoritetsspråken gör minoritetsspråken särskilt utsatta och i behov av stöd från samhället. Enligt språklagen skall de nationella minoritetsspråken skyddas och främjas. Med minoritetslagspropositionen har regeringen ytterligare höjt ribban för det allmännas ansvar för minoritetsspråken. Det ansvaret borde rimligen också innebära att man ser till att de nationella minoritetsspråken, liksom svenskan, får en infrastruktur av nödvändiga resurser som gör det möjligt för språken att överleva och fungera på liknande villkor som bättre bemedlade språk.

Resultatet av den undersökning som presenteras här ska ses som ett första steg mot att utforska behovet av sådan infrastruktur för de nationella minoritetsspråken i Sverige. Här följer en sammanställning av svaren som beskriver situationen språk för språk³⁹ i följande ordning:

- Finska (1 svar)
- Jiddisch (1 svar)

³⁵ Se <http://www.disc.vr.se/huvudmeny/humanioraochsprakteknologi.4.34261071168fe6a620800083.html>

³⁶ Se <http://stp.lingfil.uu.se/blark/>

³⁷ Se Astins webbplats: http://www.sprakradet.se/servlet/GetDoc?meta_id=2229

³⁸ <http://www.clarin.eu/>

³⁹ Ett svar rörde alla språk, se bilaga 8.

- Meänkieli (4 svar)
- Romani (2 svar)
- Samiska (3 svar)
- Svenskt teckenspråk (2 svar)

Den som inte är intresserad av att läsa alla svaren i detalj kan med fördel hoppa direkt till sammanfattningen. Den som intresserar sig särskilt för något av språken kan börja där.

Situationen för finska

Finska⁴⁰ har använts i Sverige i minst 800 år. När Sverige och Finland tillhörde samma rike var Stockholm, Mälardalen, Värmland, Dalarna och Tornedalen de områden där finskan var mest utbredd. Efter andra världskriget har stora finska befolkningsgrupper bildats i storstäderna och på industriorter i södra och mellersta Sverige. Även Norrbotten har en betydande finskspråkig befolkning. I dag talar ca 300 000 personer i Sverige finska. Antalet modersmålstalare uppskattas till 235 000 av Parkvall (2009). Inom särskilda förvaltningsområden har medborgare rätt att använda finska i muntlig och skriftlig kontakt med förvaltningsmyndigheter och domstolar. Förvaltningsområdena utvidgades 1 januari 2009 till att omfatta 18 kommuner i Mälardalen, förutom de tidigare 5 kommunerna i Norrbotten⁴¹.

Finskan tillhör den finsk-ugriska språkfamiljen och är inte ett indoeuropeiskt språk som svenskan och engelskan. De närmast besläktade språken är karelskan och estniskan. Samma finska talas i Sverige och Finland. Den enda skillnaden är att finstalande i Sverige ibland behöver skapa finska ord för företeelser som bara finns i Sverige. Några sverigefinska dialekter finns inte, men många finstalande har kvar utmärkande drag av olika finska dialekter.

Svar på frågor om situationen på internet

Uppgiftslämnare: Esko Melakari, Sverigefinländarnas delegation.

1. Hur har utvecklingen av it och särskilt internet påverkat möjligheterna att använda det aktuella språket i olika sammanhang om man jämför med tidigare?

Svar: IT har öppnat en värdefull kanal för kontakter med Finland och finskspråkig information i allmänhet. Även för sverigefinska organisationer och institutioner har IT underlättat kunskaps- och informationsförmedling via egna webbsidor och e-post.

2. Hur bedömer du möjligheterna att använda det aktuella språket i olika sammanhang på internet? Besvara följande delfrågor. Observera att inte bara webbsidor utan också e-post, chat, mobiltjänster m.m. vanligen använder internet för informationsöverföring.

a) Hur går det i praktiken att kommunicera på det aktuella språket på internet i olika sammanhang, t.ex. i kontakt med myndigheter, företag och vänner?

Svar: Myndigheterna och kommunerna har knappt någon information på finska. All kommunikation ska förmedlas på svenska.

⁴⁰ De inledande beskrivningarna av språken är hämtade från Språkrådets webbplats www.sprakradet.se och har omarbetats något.

⁴¹ Förvaltningsområdena finns beskrivna på <http://minoritet.prod3.imcms.net/1009>.

b) Finns nödvändiga tekniska förutsättningar för att det aktuella språket ska kunna användas i olika sammanhang, t.ex. för att skriva in och visa tecken?

Svar: Tekniska förutsättningar för finskan är OK.

c) Finns program och tjänster anpassade för det aktuella språket i tillräcklig omfattning, t.ex. webbläsare, webbanktjänster, myndigheters webbtjänster?

Svar: Svar entydigt nej!

d) Finns innehåll på webben tillgängligt på det aktuella språket motsvarande de behov av information som kan finnas i olika sammanhang? Finns något att säga om den generella kvaliteten på innehållet?

Svar: Informationen är bristfällig t.ex. på kommunala hemsidor och hos myndigheterna. Därtill är kvaliteten av översättningar från svenska till finska ofta undermåliga.

e) Finns tillräckligt med hjälpmedel som stöd för användningen av det aktuella språket i olika sammanhang, t.ex. elektroniska ordböcker, stavningskontroll, sökmotorer, automatisk uppläsning och översättning av webbsidor, språkinlärningshjälp.?

Svar: Såvitt jag känner till är möjligheterna relativt goda, förutom möjligheterna till språkinläring vilka i stort sätt saknas.

3. Vilka behov finns att använda det aktuella språket på internet i olika sammanhang? För vilka och i vilket syfte? Nämn de viktigaste användningssituationerna.

Svar: Behovet är stort i kommunikationen mellan sverigefinnar och med Finland och finska myndigheter/politiker/press m.m.

4. Behöver möjligheterna att använda det aktuella språket i olika sammanhang på internet förbättras? Vad kan i så fall göras för att förbättra dem? Nämn de viktigaste åtgärderna.

Svar: Absolut ja. Trots att det bor ca 460 000 sverigefinnar i Sverige, som talar eller förstår finska, är språket osynligt i samhället i stort, även på nätet. Det är positivt att de nationella minoriteterna nästa år får en egen, professionellt producerad hemsida.

5. Vad har gjorts och görs för att förbättra möjligheterna att använda det aktuella språket i olika sammanhang på internet? Hänvisa till viktiga aktiviteter, organisationer, undersökningar, rapporter m.m. Ange länkar och andra uppgifter som gör dem möjliga att hitta.

Svar: Skolverket kartlade frågan år 2008. Som resultat av detta öppnas ovannämnda hemsida: www.minoritet.se.

6. Hur påverkas det aktuella språket och språkanvändningen av internet nu och i framtiden? Redogör kort för hur du ser på de språkliga konsekvenserna av internetanvändningen för det aktuella språket. Reflektera över möjligheter och risker.

Svar: Internet har på ett avgörande sätt förbättrat möjligheten till kommunikation med andra finskspråkiga människor. Därtill har olika organisationer, Svenska kyrkan och ett antal kommuner, information på finska. Det är m.a.o. lättare att komma ut med information och att hämta relevant information/ kunskap från hemsidorna. Också kontakterna med Finland, och information via t.ex. www.google.fi, har ökat avsevärt.

7. Har du andra synpunkter så ange dem nedan.

Svar: Jag vill poängtera betydelsen av att kvaliteten på översättningar från svenska till finska förbättras och har samma nivå som de svenska texterna har.

Situationen för jiddisch

Omkring 4 000 svenskar talar och förstår i dag jiddisch⁴² i olika utsträckning. För många jiddischtalande i Sverige är det inte förstaspråk, men starkt förknippat med familjeliv och judisk kultur. Det används bland släkt och vänner och i samband med förenings- och kulturaktiviteter. Jiddisch har talats i Sverige sedan slutet av 1700-talet, då judar tilläts bosätta sig i Sverige. Den jiddisch som finns i Sverige i dag är dock olika former av östjiddisch, som talats av judar som invandrat till Sverige ungefär från 1870-talet och framåt.

Jiddisch är ett germanskt språk med inslag av hebreiska och slaviska språk, ett språkligt arv från tiden för judarnas bosättning på den europeiska kontinenten under tidig medeltid. En jiddischtalare förstår nästan alltid tyska, men det är inte säkert att det omvända gäller. Jiddisch skrivs med hebreiskt alfabet; i dag förekommer dock även latinskt alfabet.

Svar på frågor om situationen på internet

Uppgiftslämnare: Susanne Sznajderman-Rytz⁴³, Vertex Training AB: Jiddsch

1. Hur har utvecklingen av it och särskilt internet påverkat möjligheterna att använda det aktuella språket i olika sammanhang om man jämför med tidigare?

För jiddisch har det ökat möjligheten att få kontakt och tillgång till både personer och material. Med den nya tekniken finns det en stor grupp aktörer som nu kan umgås på nätet och utväxla erfarenheter.

2. Hur bedömer du möjligheterna att använda det aktuella språket i olika sammanhang på internet? Besvara följande delfrågor. Observera att inte bara webbsidor utan också epost, chat, mobiltjänster m.m. vanligen använder internet för informationsöverföring.

a) Hur går det i praktiken att kommunicera på det aktuella språket på internet i olika sammanhang, t.ex. i kontakt med myndigheter, företag och vänner?

Det är förknippat med vissa hinder och har ett stort antal begränsningar. Jiddisch skrivs normalt med hebreiska bokstäver, men är därmed inte helt identiskt.

b) Finns nödvändiga tekniska förutsättningar för att det aktuella språket ska kunna användas i olika sammanhang, t.ex. för att skriva in och visa tecken?

⁴² De inledande beskrivningarna av språken är hämtade från Språkrådets webbplats www.sprakradet.se och har omarbetats något.

⁴³ Sakkunnig i jiddischfrågor för Judiska centralrådet och företrädare för Sällskapet för jiddisch och jiddischkultur.

Nej och det finns väldigt stora svårigheter beroende på i vilka miljöer man befinner sig globalt. De verkligt entusiastiska brukar lyckas finna lösningar.

c) Finns program och tjänster anpassade för det aktuella språket i tillräcklig omfattning, t.ex. webbläsare, webbanktjänster, myndigheters webbtjänster?

Nej.

d) Finns innehåll på webben tillgängligt på det aktuella språket motsvarande de behov av information som kan finnas i olika sammanhang? Har du något att säga om den generella kvaliteten på innehållet??

Svar: Nej. En stor del av material på jiddisch håller på att digitaliseras men det är en långsam process.

e) Finns tillräckligt med hjälpmedel som stöd för användningen av det aktuella språket i olika sammanhang, t.ex. elektroniska ordböcker, stavningskontroll, sökmotorer, automatisk uppläsning och översättning av webbsidor, språkinlärningshjälp?

Svar: Nej, och detta är en av de största bristerna.

3. Vilka behov finns att använda det aktuella språket på internet i olika sammanhang. För vilka och i vilket syfte? Nämn de viktigaste användningssituationerna.

Svar: Här finns väl samma behov som för majoritetsspråken?!

4. Behöver möjligheterna att använda det aktuella språket i olika sammanhang på internet förbättras? Vad kan i så fall göras för att förbättra dem? Nämn de viktigaste åtgärderna.

Svar: De mest basala funktioner som tangentbord, ordbehandlingsprogram etc.

5. Vad har gjorts och görs för att förbättra möjligheterna att använda det aktuella språket i olika sammanhang på internet? Hänvisa till viktiga aktiviteter, organisationer, undersökningar, rapporter m.m. Ange länkar och andra uppgifter som gör dem möjliga att hitta.

Svar: I Sverige har vi lyckats åstadkomma ett undervisningsmaterial på jiddisch som är digitalt. Vi håller också kontakt med jiddischvärlden via nätet. Jiddischtidningar, hemsidor och artiklar från USA, Frankrike och från Tyskland blir tillgängliga. Ex. Hagalil, Forwards, Der tamtam etc.

6. Hur påverkas det aktuella språket och dess användning av internet nu och i framtiden? Redogör kort för hur du ser på de språkliga konsekvenserna av internetanvändningen för det aktuella språket. Reflektera över möjligheter och risker.

Svar: Ett minoritetsspråk behöver mer stöd och tydliga insatser, då användbarheten och intresset för att utveckla sällan drivs av ekonomiska faktorer. Vem skulle göra sig en förmögenhet på att utveckla möjligheten att använda en stavningsgranskningsfunktion för jiddisch?

7. Har du andra synpunkter så ange dem nedan.

Svar: Visst finns det mycket att tillfoga. Här finns ju aspekter som communities, språkgränser och annat!

Situationen för meänkieli

Meänkieli⁴⁴ talas främst i de fem nordligaste kommunerna i landet, de egentliga Tornedalskommunerna Haparanda, Övertorneå och Pajala samt Kiruna och Gällivare. Antalet talare i dessa fem kommuner brukar uppskattas till 25 000–40 000. För hela Norrbotten kan siffran uppskattas till cirka 75 000. Inom förvaltningsområdet, som omfattar de nämnda kommunerna, har medborgare rätt att använda meänkieli i muntlig och skriftlig kontakt med förvaltningsmyndigheter och domstolar.

Meänkieli är ett finskt-ugriskt språk, närmast besläktat med finska, men också med estniska, karelska och kvänska. Någon självklar standardvarietet har ännu inte etablerats. Ett visst språkvårdsarbete har bedrivits men mycket återstår att göra.

Svar på frågor om situationen på internet

Uppgiftslämnare:

Harriet Kuoppa, Institutet för språk och folkminnen: Generellt meänkieli. Med tanke på min bakgrund definieras jag specifikt som meänkielitalande av Pajala-varietet.

Maja Mella, Svenska Tornedalingars Riksförbund-Tornionlaaksolaiset: Meänkieli (bördig från byn Kurkkio, på gränsen mellan Pajala och Kiruna – vilket språkligt innebär två olika varianter).

Erling Wande, Meän akateemi/Academia Tornedaliensis: Meänkieli.

Birger Winsa, ordför Meänmaa Språkråd: Meänkieli inkl. alla dess varieteter.

1. Hur har utvecklingen av it och särskilt internet påverkat möjligheterna att använda det aktuella språket i olika sammanhang om man jämför med tidigare?

Harriet Kuoppa:

Möjligheterna har ökat. Blogg-forum på meänkieli är ett nytt fenomen där språket kan användas. Privata hemsidor där meänkieli används tillsammans med svenska skapas och utvecklas. Möjligheten till gratis domäner på nätet ger möjlighet till privatpersoner att i sak också påverka utvecklingen i samhället. Internet fungerar till viss del redan som en kanal för att påverka konkreta ärenden åt något speciellt håll. Det är dock bara en liten klick, mest äldre män, som ägnar sig åt detta.

Många vågar inte ens använda meänkieli i skrift för risken att använda fel meänkieli. Offentliga hemsidor, t.ex. Kommunförbundet Norrbottens hemsida⁴⁵, som vågar utmana synsättet och faktiskt visa på rikedom i språket, blir kritiserade. En del ställer sig frågan hur man kan publicera så dålig meänkieli på en offentlig hemsida. Det handlar inte egentligen om kvalitén utan det handlar om synsättet, att använda fler varieteter av meänkieli i skrift på en offentlig hemsida än den som av egen kraft blivit den dominerande för meänkieli.

Maja Mella:

Språket har blivit mer synligt, däremot finns det en rädsla att använda meänkieli på internet eftersom det är kontroversiellt med variation i språket.

⁴⁴ De inledande beskrivningarna av språken är hämtade från Språkrådets webbplats www.sprakradet.se och har omarbetats något.

⁴⁵ <http://www.bd.komforb.se/projekt/minoritetsprak/meankieli.4.1d87b26611d2c66bc568000240.html>

Erling Wande:

Viss förbättring men i vissa avseenden verkar utvecklingen mot t.ex. gemensam hemsmidesportal för de nationella minoriteterna ha gått i stå på grund av konkurrens mellan olika intressen och konflikter inom gruppen nationella minoriteter. Rent allmänt kan sägas att t.ex. meänkieliansvändare numera känner sig mera fria än tidigare att uttrycka sig på och om meänkieli i olika fora. STR-T har t.ex. en egen hemsida, där ett av presentationsspråken självklart är meänkieli. Meän akateemi arbetar på en egen hemsida.

Birger Winsa:

Fantastiskt bra för meänkieli. Meänkieli används mer som skriftspråk tack vare internet.

2. Hur bedömer du möjligheterna att använda det aktuella språket i olika sammanhang på internet? Besvara följande delfrågor. Observera att inte bara webbsidor utan också epost, chat, mobiltjänster m.m. vanligen använder internet för informationsöverföring.

a) Hur går det i praktiken att kommunicera på det aktuella språket på internet i olika sammanhang, t.ex. i kontakt med myndigheter, företag och vänner?

Harriet Kuoppa:

I förvaltningsområdet för meänkieli fungerar e-postkontakt med myndigheter ganska olika beroende på vilken kommun det är fråga om. I vissa fall får man svar direkt på meänkieli, i andra fall kan man få vänta på svaret. Ett meddelande kan skickas i retur på svenska (och kanske i vissa fall översatt till engelska) med informationen att man söker efter översättare och ber att få återkomma i ärendet.

Lokala företag i samma område har i regel i sin verksamhet någon anställd med meänkielibakgrund (eller finskbakgrund), som vid behov kan hjälpa ledningen att förstå vad det är fråga om.

Vänner emellan bland den äldre befolkningen fungerar meänkieli utmärkt, även online och som sms språk via mobiler. Tyvärr är användningen av meänkieli bland ungdomar katastrofal. Unga kan nog ibland skoja till det och skriva något kul på meänkieli i t.ex. sms, men nog är det svenska som gäller. Vid online spel engelska, såsom t.ex. i spelet World of Warcraft.

Maja Mella:

I kontakt med myndigheter är språkkunskapen ytterst begränsad så även företag, detta gäller i och utanför förvaltningsområdet. I kontakt med vänner helt ok.

Erling Wande:

Med myndigheter är möjligheterna till användning av meänkieli ju på bestämda områden lagstadgade, men i praktiken är möjligheterna ännu små. Detta gäller också kontakter inom myndigheter som Norrbottens läns landsting och Länsstyrelsen i Norrbottens län. I den kommunala verksamheten, t.ex. när det gäller språk- och kulturfrågor (inkl skolfrågor), har möjligheterna att använda meänkieli ökat, men det är lite olika i de olika kommunerna, beroende på om kulturchefen eller övrig personal behärskar meänkieli. Det är svårt att säga i vilken utsträckning olika branscher använder sig av internet i meänkieliområdet, men den allmänna känslan är att internet används i stor utsträckning för olika syften. Det är en iakttagelse som jag gjort

Birger Winsa:

Sällan kontakt på meänkieli med myndigheter. De är dåliga på att svara på svenska, och än sämre om man skriver på meänkieli. Men i e-postlistor är meänkieli flitigt använt av ganska många.

b) Finns nödvändiga tekniska förutsättningar för att det aktuella språket ska kunna användas i olika sammanhang, t.ex. för att skriva in och visa tecken?

Harriet Kuoppa:

Nej. Tekniska program för meänkieli finns inte idag. Dataprogram och telefonmenyer finns inte. Frågan är också om detta är det primära behovet på kort sikt, på lång sikt givetvis. En del förespråkare lyfter fram att om bara meänkieli har produkter som Bill Gates och Ikeas profil Kamprad står för, så är det just det enda meänkieli behöver för att överleva som levande språk i Sverige. Jag däremot resonerar tvärtom. Utan barn som talar meänkieli har vi inga framtida användare till Bill Gates utvecklade dataprojekter. Kortsiktigt behövs läromedel, lärarutbildning, nyheter på meänkieli i TV och tidningar etc. Ett helhetsperspektiv behövs i synsättet då behoven för meänkieli ska bedömas. Jag menar att meänkieli inte säljer sig självt oavsett hur mycket och hur fina dataprojekter som finns på marknaden. Efterfrågan kan skapas till viss del, men inte i så stor omfattning som det skulle behövas för att marknaden skulle sköta processen på egen hand.

Maja Mella:

Ja, det finns det till viss del. Tekniken finns för bokstäver eftersom den utgår ifrån finska språket. Däremot finns inte programvara som stöder meänkieli.

Erling Wande:

Vad gäller tekniken finns knappast några speciella svårigheter för meänkieli, utom de gängse med tecknen för ä och ö, som ju används i meänkieli ("ä" används däremot inte), i varje fall inte på nationell nivå. Internationellt kan förstås problem uppstå med ä och ö, t.ex. för termen meänkieli. Vad gäller kommunikationer internationellt är också kommunikationerna med amerikaemigranterns ättlingar relevanta (och t.ex. enstaka lingvister ute i världen som är intresserade av språket; Finska institutionen på Stockholms universitet har haft en del europeiska studenter som studerat meänkieli.)

Birger Winsa:

Ja, samma bokstäver som i svenskan. Utom "ä" som ej behövs

c) Finns program och tjänster anpassade för det aktuella språket i tillräcklig omfattning, t.ex. webbläsare, webbanktjänster, myndigheters webbtjänster?

Nej. I detta fält finns ingenting för meänkieli. Om onlineblanketter vid myndigheter räknas som webbtjänster, så finns det i liten omfattning. Människor skulle nog i lite större utsträckning använda sig av liknande produkter om det skulle finnas, men jag tror inte på någon enorm efterfrågan, även om t.ex. banktjänster skulle kunna utföras på meänkieli. Det har dock en statushöjande effekt att det faktiskt finns.

Maja Mella:

Nej, se ovan. Myndigheters webbtjänster: till viss del finns t.ex. blanketter som kan laddas ned hos några enstaka kommuner.

Erling Wande:

Jfr ovan. Jag har inte sett något exempel på t.ex. webbanktjänster på meänkieli.

Birger Winsa:

Det finns inga webbläsare för meänkieli, inga webbtjänster överhuvudtaget vad jag förstår. Men kanske detta inte heller är det mest prioriterade området för utveckling av meänkieli

d) Finns innehåll på webben tillgängligt på det aktuella språket motsvarande de behov av information som kan finnas i olika sammanhang? Har du något att säga om den generella kvaliteten på innehållet??

Harriet Kuoppa:

Nej. Till viss del finns blanketter på meänkieli, mest för frågor som berör lagstiftningen i ämnet. Kvalitén för det som finns är OK. Regeringskansliet har översatt en del dokument som finns online på meänkieli, sammanfattningar, lagar osv., men fortfarande är omfattningen liten. Hemsidor med inslag av meänkieli ökar dock sakta, både för offentliga verksamheter såsom privata hemsidor.

Maja Mella:

Nej, det finns inte nog med information på meänkieli motsvarande behov. I dagsläget finns översättningar om lagar och dylika blanketter, men inte alls i den grad som det finns behov att nyttja språket interaktivt via webben.

Erling Wande:

Information finns på vissa myndigheters hemsidor, bl.a. vissa kommuners, även Svenska kyrkan har aktiverat sin verksamhet på meänkieli. Kvaliteten varierar; det finns en auktoriserad tolk på meänkieli, men ännu ingen auktoriserad översättare på språket.

Birger Winsa:

Det bör finnas grundinformation på meänkieli för större offentliga institutioner. Kvaliteten är ganska bra, helt okay. Tror jag.

e) Finns tillräckligt med hjälpmedel som stöd för användningen av det aktuella språket i olika sammanhang, t.ex. elektroniska ordböcker, stavningskontroll, sökmotorer, automatisk uppläsning och översättning av webbsidor, språkinlärningshjälp?

Harriet Kuoppa:

Nej. Många gånger använder man sig av finska elektroniska böcker, då likheten mellan finska och meänkieli lingvistiskt sett är mycket stor. Det skulle givetvis vara positivt om pedagogisk språkinlärningshjälp skulle finnas på meänkieli.

Maja Mella:

Nej – det finns *inget*!

Erling Wande:

Elektroniska ordböcker har funnits under något år, utarbetade vid Finska institutionen i Stockholm (numera Avdelningen för finska). Det nu pågående arbetet på en ny ordbok för svenska /meänkieli och meänkieli/svenska, som är ett samarbetsprojekt mellan Meän akateemi och Tromsø universitet, avses så småningom också bli tillgänglig via nätet (men i första hand utges den i tryck; förhoppningsvis är den klar i slutet av 2010). Stavningskontroll finns veterligen inte, men det är möjligt att detta blir en av sidoprodukterna till ordboksarbetet med Tromsø. Automatisk uppläsning och översättning av webbsidor förekommer inte, så vitt jag vet.

Webbaserad språkinlärningshjälp har förekommit i någon utsträckning, genom bl.a. Finska institutionen i Stockholm, också via ett Skolverksprojekt..

Birger Winsa:

Det är en enormt stor brist på elektroniska databaser, kulturdatabaser, ordböcker, lexikon etc. Program för stavningskontroll vore bra, och ganska lätt att utveckla genom att använda den finska som bas. Närmast all språkinlärningsmaterial på meänkieli saknas. Interaktiva grammatiska övningar vore av nöden, och annat. Inget just finns. Inga medel har givits detta området. Det behövs en tjänst där man billigt kan anlita översättning och få hjälp med hemsidor på meänkieli.

3. Vilka behov finns att använda det aktuella språket på internet i olika sammanhang. För vilka och i vilket syfte? Nämn de viktigaste användningssituationerna.

Harriet Kuoppa:

Behov kan man i och för sig till viss del också skapa. Idag har nog hemsidor på meänkieli mer en tydlig statushöjande effekt än en faktisk betydelse.

Pedagogiska IT-sammanhang är ytterst viktiga i ett framtidsperspektiv. I domstolärenden har användande av meänkieli idag en symbolisk viktig betydelse (också handlingar tillgängliga online).

Maja Mella:

De behov som finns är framförallt situationer som stödjer lagstiftning, dvs framförallt frågor rörande barn- och äldreomsorg. Många språkanvändare ser en brist i myndigheternas information på meänkieli, den varierar kraftigt.

Idag finns både på universitets- och folkhögskolenivå interaktiva studier – vilket kan utvecklas ytterligare med olika åtgärder så att den förlorade och kommande generationen börjar att nyttja språket meänkieli.

Erling Wande:

Bl.a. för webbaserad undervisning i och på meänkieli och om Tornedalen behövs regelrätta kurser, tillgängliga via nätet. Likaså för information och som diskussionsfora. En tidning på meänkieli, alt. meänkieli och svenska, har länge efterfrågats men ännu inte förverkligats på grund av brist på pengar, men en sådan tidning kunde gott ha en webbaserad version. Det skulle också den medlemstidning, som STR-T har, Metavisi, kunna ha. Meän akateemi diskuterar utgivandet av en tidskrift med vetenskapliga/populärvetenskapliga artiklar om meänkieli och meänkielirelaterad kultur, och ett tänkbart alternativ till en tryckt tidskrift skulle en nätversion kunna vara.

I samband med ett EU-finansierat forskningsprojekt startade Finska institutionen vid Stockholms universitet som diskussionsforum en e-post-lista, Met/Vi, som lockade ett antal tornedalingar att använda meänkieli. Listan drivs inte längre av institutionen

Birger Winsa:

Distansutbildning, individuell utbildning, rättstavningsprogram, ord- och kulturdatabaser inom alla kulturdomäner där språk förekommer (sång, teater, litteratur, film, etc.). Använda meänkieli som en del av att markandsföra regionen Meänmaa via internet. Föra in meänkieli in i en ekonomisk marknad för kulturturism, och där är välanpassade hemsidor skrivna på meänkieli mycket viktiga instrument. Samt givetvis attraktiva databaser

4. Behöver möjligheterna att använda det aktuella språket i olika sammanhang på internet förbättras? Vad kan i så fall göras för att förbättra dem? Nämn de viktigaste åtgärderna.

Harriet Kuoppa:

Ja, men inte på bekostnad av andra primära grundläggande viktiga åtgärder som behövs omedelbart för att säkerställa att det finns en kommande generation som använder språket. internetanvändning kopplat till pedagogiska undervisningssituationer behöver prioriteras på kort sikt före stora Bill Gates-produkter. Utveckling av nätbaserade kurser, där interaktiva övningar finns, är viktigt.

Maja Mella:

Ja. Idag fattas exempelvis ett onlineforum för ungdomar uppbyggt på ungdomars villkor, vilket är en viktig åtgärd. Det är avgörande att det kommer nya talare av meänkieli.

Erling Wande:

Ja, de flesta kurser i meänkieli eller med meänkielibaserat material som givits eller finns är från slutet av 1990-talet eller 2003-2004 (utbildningsradion). Dessa skulle behöva förnyas och nya skapas i större utsträckning än vad som sker. Vad gäller myndigheternas, framförallt de centrala regionmyndigheterna, borde den egna användningen och möjligheterna för andra att använda internet förbättras. Detta gäller också, trots vissa goda ansatser, t.ex. kommunerna i förvaltningsområdet för meänkieli. För meänkielis del vore det bra med en särskild resurs kopplat till DAUM, med dess nya tjänst för meänkieli och tornedalsk kultur.

Birger Winsa:

Resurser till att utveckla ord- och kulturdatabaser: www.nordfinska.se. Utveckla rättstavningsprogram. Utveckla interaktivt utbildningsmaterial. Utveckla språkservice till kulturnäringsen, småföretagare och den laestadianska rörelsen för att hjälpa till att utveckla hemsidor på meänkieli och finska.

Se till att de som arbetar med dessa frågor har erforderlig kompetens. Kompetensen behöver breddas och fördjupas, inte minst hos de statliga myndigheterna som Språkrådet och universitet och högskolor i hela Sverige. Det finns inte en forskare eller högutbildad lärare/lektor i meänkieli. Inte i hela Sverige.

Meänkieli bör även utvecklas i riktning mot att bli ett marknadsföringsinstrument för en flerspråkig region. Man behöver även marknadsekonomiskt tänkande vid språkplaneringen för minoritetsspråken, inte bara planekonomiskt tänkande. Småföretagare bör attraheras av konceptet, men metoderna för detta kan inte bara lättvindigt skrivas ner, men man behöver utveckla planer i denna riktning för att successivt etablera en kulturturism. Nyckelorden är bl.a. kulturturism, internationalisering och integration. Man behöver t.ex. samla kulturföretagare som arbetar med minoritetsspråk över hela EU till större nätverk. Hemsidor kan vara ett första steg till att skapa dessa nätverk, och föreningar.

Det behövs mer stimulans till samarbete mellan föreningar som arbetar gränsöverskridande: SWEBLUL, Meänmaa etc. Ju fler språk som samarbetar över språk- kultur och nationsgränser, desto starkare blir de enskilda språken. Internet är ett utmärkt instrument i detta avseende.

5. Vad har gjorts och görs för att förbättra möjligheterna att använda det aktuella språket i olika sammanhang på internet? Hänvisa till viktiga aktiviteter, organisationer, undersökningar, rapporter m.m. Ange länkar och andra uppgifter som gör dem möjliga att hitta.

Harriet Kuoppa:

För meänkieli handlar mycket om att först få grundläggande andra behov uppfyllda först. Vi har inte grundläggande element på plats än för att säkerställa meänkielis framtid. Min egen studie vid institutet (Kuoppa 2008) visar tydligt att meänkieli är ett språk som behöver

grundläggande åtgärder på enormt många områden för att kunna vara ett levande språk även i framtiden. Omfattande grundläggande åtgärder behövs nu för att säkerställa att det finns människor som talar meänkieli om 80 år, vilket i sig är en ganska kort tidsperiod.

Två former av synsätt möts. Det ena är att meänkieli klarar sig som språk om vi bara har produkter som välkända Microsoft står för. Resten sköter marknadskrafterna på egen hand. Det andra synsättet innebär att det finns svaga marknadskrafter i detta fält, och det ser man framförallt på dilemmat att större bokförlag inte prioriterar utgivning av böcker på meänkieli. För att bygga ett hus behövs en stark grund att stå på. Att ett kraftigt och starkt tak kommer till påverkar inte husets dåliga struktur. Barnen är framtiden, utan dem spelar det inte så stor roll hur mycket Microsoft produkter det finns på meänkieli. Produkterna i sig själva räddar inte meänkieli.

Maja Mella:

Egentligen har det inte gjorts mycket för meänkieli på internet i dagsläget, organisationer och myndigheter arbetar på olika sätt för att utveckla meänkielinformation. Som goda exempel vill undertecknad lyfta fram:

- <http://modersmal.skolverket.se/meankieli/> (Skolverkets hemsida, tema modersmål)
- <http://www.ur.se/Ung/Amnen/Sprak/Nationella-minoritetssprak/> (Utbildningsradions hemsida för nationella minoritetsspråk)
- <http://www.minoritet.se/> (sajten är registrerad och arbetet ska påbörjas, ansvarig är Sametinget)

Det mest avgörande är att utveckling av information på sajter bör göras i samråd med företrädare för nationella minoriteter. För meänkieli finns många domäner som är viktigare än internet för närvarande – se utredning *Situationen för minoritetsspråket meänkieli* (Kuoppa 2008). Att tro att internet är lösningen för att bevara och utveckla meänkieli är att förenkla en ytterst komplex bild av i vilken situation meänkieli befinner sig i (för mer info se fråga 7 övriga synpunkter)

Erling Wande:

Bl.a. har en statlig utredning tillsatts för att undersöka möjligheterna att skapa en gemensam hemsida för de nationella minoriteterna. Sametinget har i det sammanhanget fått vissa samordnande uppgifter. Jag saknar dock information om hur dagsläget beträffande denna utredning är.

Birger Winsa:

En hel del grundinfo finns på meänkieli. Men t.ex. har Språkrådet en synnerligen begränsad information av vad som görs för meänkieli. På t.ex. Språkrådets nyhetssida för meänkieli finns inte ens information om att det finns ett Språkråd för meänkieli. Språkrådet vägrar att informera allmänheten om detta. Se info i www.meanmaa.net och jämför vad Språkrådet informerar om detta. Information således. Men se ovan vad som behövs. I synnerhet bör mycken tankemöda ges åt att utveckla kulturturism där meänkieli är en viktig komponent.

Man bör ha inriktning på internet att skapa, frammana och underhålla självbärande strukturer som behöver minsta möjliga ekonomiska stöd från den offentliga sektorn, eller att göra det så attraktivt att sponsorer vill satsa på dessa strukturer. Självbärande språkkulturella infrastrukturer som understöds av internet. Man bör utveckla goda diskussionsfora för alla minoritetsspråk i Sverige och sedan söka internationalisera dessa där temat är: Hur utveckla självbärande språkkulturella infrastrukturer och hur utveckla ökat marknadsekoniskt tänkande kring minoritetsspråken, och därmed: Hur få in minoritetsspråken in i olika nischer i

en marknadsekonomi. Kort sagt, det behövs mer marknadsekonomiskt tänkande genom användning av planekonomiskt tänkande som en plattform som knuffar in språken in i marknadsekonomin.

T.ex. kan man erbjuda kulturnäringen, laestadianska rörelsen och småföretagare stöd för att utveckla hemsidor på meänkieli och finska. Det bör finnas en språkservice på meänkieli som är närmast gratis, åtminstone i början.

6. Hur påverkas det aktuella språket och dess användning av internet nu och i framtiden? Redogör kort för hur du ser på de språkliga konsekvenserna av internetanvändningen för det aktuella språket. Reflektera över möjligheter och risker.

Harriet Kuoppa:

Engelskan riskerar att slå ut meänkieli. I det nya gruvområdet i Pajala kommun är budskapet från företaget Northland Resources tydligt. I ansökningarna till nya gruvan i Pajala kommun som skapar 1000 nya arbetstillfällen är det god engelska som är ett krav, inte meänkieli, även om det sägs att det givetvis också är en merit att kunna meänkieli.

Maja Mella:

De språkliga konsekvenserna av internetanvändningen kan för meänkielis del leda till att engelska språket vinner mer mark hos de unga, och att ett nytt språk är på intåg i samhället, som den äldre generationen inte förstår. På internet är i nuläget den dominerande delen meänkielianvändare oftast äldre män, vilket är beklagligt för språket på lång sikt. De unga kan idag inte identifiera sig med dem.

Meänkieli som språk saknar ord inom domäner som inte fanns i det tidigare jord- och skogsbrukssamhället. Det är avgörande att det finns mediasändningar på meänkieli online för att utveckla språket och göra det synligt. Det är också viktigt att myndigheter ser till att språket understöds, språklagen och minoritetslagen anger att det allmänna ska skydda och utveckla minoriteternas språk och kultur.

Erling Wande:

I försöken att aktivera och utveckla särskilt ungdomars meänkielianvändning har internet sin givna betydelse. Speciella ungdomssatsningar borde testas. Den e-postlista, Met/Vi-listan, som startades av Finska institutionen (numera Avdelningen för finska vid Institutionen för baltiska språk, finska och tyska) drivs inte längre av universitetet, utan av en privatperson. Den är dock inte tillgänglig för alla. I jämförelse med t.ex. den sverigefinska Ruosu-listan är kvaliteten vad gäller innehåll och språkanvändning på Met/Vi-listan klart mycket sämre. Även här borde DAUM med dess nya tjänst kunna spela en roll.

Birger Winsa:

Internet kräver skriftspråk inom formella och informella domäner. Det finns inga risker, mer än att man kan slösa pengar på meningslösa projekt. Meänkieli trängs inte ut eftersom det aldrig har funnits som skriftspråk på internet.

7. Har du andra synpunkter så ange dem nedan.

Harriet Kuoppa:

När man utvecklar IT-produkter för andra språk, är det givetvis viktigt att samtidigt ha i beaktande att man lätt i samma produkt kan utöka språkkategorin med nya språk. Visst är det viktigt och har stor statushöjande effekt om sökmotorer, e-postprogram och andra tekniska program skulle finnas online också på meänkieli, men programmen skapar inte av sig själva fler språkanvändare. Kan man söka projekt för att utveckla prototyper för tekniska program

för meänkieli, så är det givetvis bra. Samtidigt måste man också se till att fler barn lär sig meänkieli. Frågorna behöver gå hand i hand.

Det finns dock positiva inslag, t.ex. regeringens initiativ med en gemensam hemsida som ska fungera som kanal utåt för de nationella minoriteterna. Ännu är det dock för tidigt att säga något om resultatet av denna satsning.

Maja Mella:

Satsningar på internet är viktig på lång sikt, men kortsiktigt är åtgärder för att se till att det kommer en ny generation meänkielitalare viktigare. Nedan följer en prioritetslista för STR-Ts del⁴⁶, sorterat i akuta prioriteringar samt prioriteringar på 2-5 års sikt utifrån regeringens nya proposition Från erkännande till egenmakt (2008/09:158).

Erling Wande: Nej

Birger Winsa:

Språkrådet bör informera om allt som berör meänkieli som är av allmänintresse, och inte censurera viktig information som man gör nu (se artikel av Winsa i Språkförsvarets hemsida). Det finns olika åsikter om hur meänkieli bör utvecklas och allt detta bör man sprida information om. Diskussionen utvecklar. Censuren innefattar, främjar inkompetens och hämmar kompetensutveckling. Meänmaa tror på öppenhet, integration och harmonisering med övrig samhällspolitik och EUs inriktning och mindre på separation och segregering.

Man bör inte heller satsa pengar på meningslösa projekt eller utveckla ineffektiva metoder. Alla bör kunna säga sitt så att man undviker ett ineffektivt och irrationellt slöseri av skattemedel. Även på denna punkt är Språkrådet självt en sluten organisation vad gäller meänkieli.

Utveckla konceptet språkplanering inom alla fält och givetvis på internet! Detta är ett kraftigt underutvecklat område i Sverige. Exempel finns från Wales och andra regioner med stora minoritetsspråk. Språkrådet bör vara ett språkvårdande organ och en institution för kreativ och effektiv språkplanering, där marknadsekonomiskt tänkande är en viktig komponent i språkplaneringen. Analysera metoder utifrån självändamål och instrument. En metod kan ha ett visst självändamål, men vara ett givet instrument för andra biprodukter.

Situationen för romani

Romernas språk⁴⁷, som kallas *romani*, *romska*, *romanes* eller *romani chib*, är ett språk utan egen nation. I de flesta länder där det talas romani är det ett minoritetsspråk. Det är svårt att ange en siffra över antalet romsktalande, men bara i Europa uppskattas antalet till mellan 14 och 17 miljoner. Romer finns över hela Europa och på de andra kontinenterna, vilket gör romska till ett transnationellt språk. Romska tillhör den indiska grenen av de indoiranska språken och är alltså ett indoeuropeiskt språk. Ordet *rom* betyder 'man', 'människa'.

Språket har genom seklerna kommit att uppdelas i många varieteter, vilket bl.a. avspeglar olika romska grupper omfattande kontakter med skilda folk och språk under en historia av 1 000 års migration och bosättning i olika länder. Under lång tid var romani chib i huvudsak ett muntligt språk. Skrivna romska blir allt vanligare, men något helt enhetligt skriftspråk finns ännu inte.

⁴⁶ Se bilaga 5.

⁴⁷ De inledande beskrivningarna av språken är hämtade från Språkrådets webbplats www.sprakradet.se och har omarbetats något.

Svar på frågor om situationen på internet

Uppgiftslämnare:

Baki Hasan, Institutet för språk och folkminnen: Romska

Jonny G. Ivanovitch, Språkcentrum: Romska

1. Hur har utvecklingen av it och särskilt internet påverkat möjligheterna att använda det aktuella språket i olika sammanhang om man jämför med tidigare?

Baki Hasan:

Internet har påverkat både det talade och det skrivna romska språket mycket. Tidigare använde man sig av majoritetens språk men nu, åtminstone i informella sammanhang, använder man språket även på internet.

Jonny Ivanovitch:

Det är stor skillnad, idag finns det flera romska hemsidor som man kan besöka och hitta mycket på, bl.a. sagor, sånger och information om olika händelser.

2. Hur bedömer du möjligheterna att använda det aktuella språket i olika sammanhang på internet? Besvara följande delfrågor. Observera att inte bara webbsidor utan också epost, chat, mobiltjänster m.m. vanligen använder internet för informationsöverföring.

a) Hur går det i praktiken att kommunicera på det aktuella språket på internet i olika sammanhang, t.ex. i kontakt med myndigheter, företag och vänner?

Baki Hasan:

När det gäller kontakten med myndigheter och företag använder man sig för det mesta av majoritetsspråket svenska. När det gäller kontakten med vänner går det bra att använda sig av romska.

Jonny Ivanovitch:

Jag brukar chatta med andra romska vänner på *romanes* på hemsidan *B:R:I:S* (*bibliako romano international skola*) och det fungerar utan något problem, fast en del har andra romska dialekter.

b) Finns nödvändiga tekniska förutsättningar för att det aktuella språket ska kunna användas i olika sammanhang, t.ex. för att skriva in och visa tecken?

Baki Hasan:

Än så länge man har man inte skapat de perfekta förutsättningarna för att det romska språket ska kunna användas på internet. Men genom att ändra tangentbordet till ett slaviskt tangentbord, t.ex. till serbiska eller kroatiska, så kan man använda sig av de speciella romska tecknen.

Jonny Ivanovitch:

För att föra in de kyrilliska tecknen (*highcheck*) när man skriver i Word måste man gå in på *Infoga + symbol*.

c) Finns program och tjänster anpassade för det aktuella språket i tillräcklig omfattning, t.ex. webbläsare, webbanktjänster, myndigheters webbtjänster?

Baki Hasan:

Nej

Jonny Ivanovitch:

Inte vad jag vet, men det hade varit kanon om man kunde ordna så att det finns.

d) Finns innehåll på webben tillgängligt på det aktuella språket motsvarande de behov av information som kan finnas i olika sammanhang? Har du något att säga om den generella kvaliteten på innehållet?

Baki Hasan:

Det finns lite. Med tanke på att språket inte är standardiserat är det självklart så att språkkvaliteten inte är den bästa.

Jonny Ivanovitch:

Det är väl ok, med tanke på att det är så nytt för oss.

e) Finns tillräckligt med hjälpmedel som stöd för användningen av det aktuella språket i olika sammanhang, t.ex. elektroniska ordböcker, stavningskontroll, sökmotorer, automatisk uppläsning och översättning av webbsidor, språkinlärningshjälp?

Baki Hasan:

Förutom några enstaka elektroniska ordböcker finns inget annat.

Jonny Ivanovitch:

Nej, men jag vore väldigt glad om det fanns, det skulle underlätta enormt, speciellt för mig som arbetar med egna läromedel och översättningar.

3. Vilka behov finns att använda det aktuella språket på internet i olika sammanhang. För vilka och i vilket syfte? Nämn de viktigaste användningssituationerna.

Baki Hasan:

Stavningskontroll (det förutsätter standardisering av språket).

Jonny Ivanovitch:

Se svar ovan!

4. Behöver möjligheterna att använda det aktuella språket i olika sammanhang på internet förbättras? Vad kan i så fall göras för att förbättra dem? Nämn de viktigaste åtgärderna.

Baki Hasan:

När det gäller det romska språket finns ännu ingenting att förbättra, utan man måste skapa förutsättningar från grunden: elektroniska ordböcker, stavningskontroll, sökmotorer översättning av webbsidor ...

Jonny Ivanovitch:

Man bör ta fram tydliga riktlinjer för skriftspråkets användande och de speciella tecknen: č-š-ž-ř.

5. Vad har gjorts och görs för att förbättra möjligheterna att använda det aktuella språket i olika sammanhang på internet? Hänvisa till viktiga aktiviteter, organisationer, undersökningar, rapporter m.m. Ange länkar och andra uppgifter som gör dem möjliga att hitta.

Baki Hasan:

Tyvärr har det inte funnits några speciella insatser för ett sådant arbete. Jag kan eventuellt hänvisa till Språkrådets rapport om det romska språket och romsk språkvård i Sverige (Fraurud & Bijoet 2007).

Jonny Ivanovitch:

Språkrådets webbplats: www.sprakradet.se/romanichib

Temaplats modersmål: <http://modersmal.skolverket.se/>

Romani glinda: www.romaniglinda.se

Romsktnet: <http://romsktnet.ning.com/>

B:R:I:S: <http://gypsy-net.ning.com/>

6. Hur påverkas det aktuella språket och dess användning av internet nu och i framtiden? Redogör kort för hur du ser på de språkliga konsekvenserna av internetanvändningen för det aktuella språket. Reflektera över möjligheter och risker.

Baki Hasan:

Risker finns inte, däremot möjligheter. Själva internet och alla chatsidor bidrar till att språket bevaras, ordförrådet utvecklas och berikas.

Jonny Ivanovitch:

Det bidrar till att romer, speciellt ungdomar, lär sig att chatta och mejla varandra på det romska språket. Det som är positivt är att det finns hemsidor där man kan få kontakt med romer över hela världen. Då blir de tvungna att skriva till varandra på romanes, och det är väldigt bra för på det sättet blir internet ett verktyg som gör att det romska språket lever kvar och risken för att språket dör ut blir mindre.

Situationen för samiska

De samiska språken⁴⁸ tillhör den finsk-ugriska språkfamiljen och är närmast besläktade med de östersjöfinska språken, som finska och estniska. Det är egentligen inte ett språk utan flera olika, som också har olika dialekter. Sydsamiska dialekter är sydsamiska och umesamiska; centralsamiska dialekter är arjeplogssamiska, lulesamiska och nordsamiska; östsamiska dialekter är enaresamiska, skoltsamiska, kildinsamiska och tersamiska.

Samiska talas i de norra delarna av Norge, Sverige och Finland samt i Ryssland på Kolahalvön. Av de uppskattningsvis 70 000 samer som finns i hela området talar inte alla samiska. Man räknar med att ungefär 20 000 gör det, och de flesta talar nordsamiska. I Sverige talas det av ca 6 000 personer, medan sydsamiska och lulesamiska har ca 500 talare vardera. Varieteter som umesamiska och arjeplogssamiska har endast ett fåtal talare.

Nästan varje varietet har sitt eget skriftspråk. Gränserna mellan de olika varieteterna är inte skarpa, men skillnaderna kan vara stora. En sydsame och en nordsame kan knappast förstå varandra, medan lulesamiska och nordsamiska ligger mycket nära varandra.

Samisktalande har rätt att använda samiska i kontakt med myndigheter och domstolar i det s.k. förvaltningsområdet för samiskasom fr.o.m. 1 januari 2010 utvidgats med 13 kommuner⁴⁹. Det finns samiskspråkiga förskolor och grundskolor på olika platser och ett gymnasieprogram med samisk inriktning. Det finns en samisk radiokanal och ett samiskt nyhetsprogram på tv.

⁴⁸ De inledande beskrivningarna av språken är hämtade från Språkrådets webbplats www.sprakradet.se och har omarbetats något.

⁴⁹ Förvaltningsområdena finns beskrivna på <http://minoritet.prod3.imcms.net/1009>.

Svar på frågor om situationen på internet

Följande personer har besvarat frågorna för angivna samiska varieteter:

- *Susanne Idivuoma, Institutet för språk och folkminnen*: Nordsamiska, men även andra samiska varieteter.
- *Sjur Moshagen, Sametinget i Norge*: Samisk (nord-, lule- og sør-)
- *Trond Trosterud, Universitetet i Tromsø*: nord- lule- og sørsamisk

Fråga 1: Hur har utvecklingen av it och särskilt internet påverkat möjligheterna att använda det aktuella språket i olika sammanhang om man jämför med tidigare?

Susanne Idivuoma:

Det finns nordsamiska fonter att ladda ner från norska språksajter, bl.a. från norska Sametinget. Det är dock inte så lätt att skicka meddelanden, eftersom det kräver att mottagaren också har fonterna installerade. Om man utesluter de nordsamiska diakritiska tecknen går det bättre att kommunicera, men då följer man inte ortografin regelrätt. Det är lättare att kommunicera på de övriga samiska varieteterna, som saknar diakritiska tecken.

Sjur Moshagen:

Markant bedre. Internett og Unicode har gjort det mogleg å skriva og publisera på samisk i ein heilt annan grad enn tidlegare (men dette er sjølvsagt ikkje spesifikt for samisk).

Trond Trosterud:

I utgangspunktet var internett ei katastrofe for nordsamisk. Dei første 10 åra, fram til litt etter 2000, var det svært vanskeleg å bruke nordsamisk på nett, på grunn av manglande teiknsettstandardisering.

Internett har fått ned publikasjonskostnader og opna for alternative publikasjonskanalar. Det har fungert positivt for alle minoritetsspråk: Alle kan legge ut materiale på kva språk som helst, og lesarar kan laste ned.

Utviklinga av IT har fått ned publikasjonsterskelen [publiceringströskeln]⁵⁰ for tekstproduksjon. Det er ein fordel for minoritetsspråk absolutt sett, men relativt sett er det ikkje sikkert andelen av samiske språk har gått opp. Særleg i Sverige, som legg lita vekt på samisk språkpolitikk, samanlikna med [i jämförelse med] Noreg og Finland, har sannsynligvis den prosentvis delen av det samiske tekststrommet gått ned etter introduksjonen av internett.

Fråga 2: Hur bedömer du möjligheterna att använda det aktuella språket i olika sammanhang på internet? Besvara följande delfrågor. Observera att inte bara webbsidor utan också epost, chat, mobiltjänster m.m. vanligen använder internet för informationsöverföring.

a) Hur går det i praktiken att kommunicera på det aktuella språket på internet i olika sammanhang, t.ex. i kontakt med myndigheter, företag och vänner?

Susanne Idivuoma:

De nordsamiska diakritiska tecknen finns inte på mobiltelefoner. När det gäller kontakter med andra myndigheter och institutioner använder jag samiska i de fall där jag vet att mottagaren behärskar språket.

Sjur Moshagen:

Privat kommunikasjon går i prinsippet bra (men sjå lenger ned), sjølv om [även om] svært mange samiske brukarar enno i dag fell tilbake på ascii-konvensjonar for samiske teikn, t.d. *ng* istf *ŋ*, *a* istf *á*, osv. Grunnen til det er delvis gamal vane, og delvis at mange program og

⁵⁰ Min översättning. Också fortsättningsvis presenterar jag översättningar inom hakparenteser där jag anser det vara motiverat.

nettstader enno ikkje har oppgradert programvare som kan handtera Unicode. Eg har for lite kunnskap om offentleg kommunikasjon i Sverige, men eg vil venta meg at kommunikasjon med firma og offentlege myndigheiter på samisk er tilnærma ikkje-eksisterande, både fordi det er tekniske hinder (igjen, sjå lenger ned) og fordi dei fleste som eventuelt kunne skriva samisk ikkje ventar seg at samisk er forståeleg for mottakaren. I tillegg er det ein stor del av den samiske befolkninga som ikkje er skriveføre på samisk, eller som slett ikkje kan samisk.

Trond Trosterud:

Myndigheter: Det er avhengig av myndighetene sine språkkunnskapar. I Noreg finst det offentlege administrasjonar som er samiskspråklege, og som det er mogleg å vende seg til på samisk. Om det er tilfelle i Sverige er eg meir usikker på.

b) Finns nödvändiga tekniska förutsättningar för att det aktuella språket ska kunna användas i olika sammanhang, t.ex. för att skriva in och visa tecken?

Susanne Idivuoma:

Det är möjligt att ladda ner nordsamiska fonter för datoranvändning, men inte för sms. De nordsamiska diakritiska tecknen kan vålla bekymmer när man skickar mejl mellan olika datorsystem.

Trond Trosterud:

Ja, sidan 2002 har det ikkje vore tekniske problem med å bruke samiske bokstavar på internett, i epost, osv. I den grad det har vore vanskeleg, har det vore resultat av vankunne eller uvilje til å innføre nye løysingar.

I Noreg har styresmaktene si uvilje mot å overføre offentlege register til å vere i stand til å inkludere samiske bokstavar spesielt graverande⁵¹.

For sørsamisk er det ingen teiknsettproblem. For lulesamisk er det ein bokstav som potensielt er problematisk, nemleg *ŋ*. Denne bokstaven har tidlegare vore skrive *ñ*, og som naudløysing også *ñ*. Den siste av desse tre finst i Latin 1, dei to første i Unicode.

Sjur Moshagen:

I prinsipp så finst det. Alle moderne operativsystem har støtte for Unicode, og dermed for samiske teikn, og alle operativsystema kjem med eitt eller fleire tastaturoppsett [tangentbordslayouter] for å skriva samisk, og dei blir levert med fontar som inneheld alle samiske bokstavar.

I praksis er det så som så. Delvis er det svært mange brukarar som enno ikkje veit korleis dei skal få fram eit samisk tastatur [tangentbord], og delvis inneheld dei fleste fontane [fonterna] ikkje alle samiske teikn. I Windows, det dominerande operativsystemet, betyr det at samiske teikn kjem fram som ein firkant eller eit spørsmålsteikn [frågetecken], og då blir ein sjølv sagt ikkje oppmuntra til å skriva samisk. Ein offentleg standard som krev at alle førehandsinstallerte fontar i kommersielt tilgjengelege operativsystem skal innehalda alle teikn for alle språk med offentleg status i Sverige er eit mogleg steg for å bøta på dette. Opplæring og opplysning av brukarane vil òg vera viktig.

c) Finns program och tjänster anpassade för det aktuella språket i tillräcklig omfattning, t.ex. webbläsare, webbanktjänster, myndigheters webbtjänster?

Susanne Idivuoma:

Den tekniska utvecklingen tar inte i tillräcklig omfattning hänsyn till samiska behov.

⁵¹ Jf. <http://www.hum.uit.no/a/trond/folkeregisternotat.html>

Sjur Moshagen:

Nei. Alle moderne nettlesarar støttar Unicode, og vil visa samisk tekst med korrekte bokstavar så lenge operativsystemet inneheld fontar med samiske teikn, og det er desse fontane som er brukte på ei nettside. Men i mange andre samanhengar ligg programvaren etter, og svært mange nettsider er ikkje tilpassa Unicode. Eg kjenner ikkje til detaljar for Sverige, men når viktige samiske institusjonar i Noreg ikkje klarer å få orden på samiske teikn på sine egne nettsider⁵² – dei bruker konsekvent islandsk *ð* for sam isk *đ* – kan ein ikkje rekna med at det er betre på andre stader.

Her er nokre sentrale nettsider i Sverige som eg sjekka [kontrollerade]:

Den svenske riksdagen har berre nokre allmenne informasjonssider på kvart av dei samiske språka. Etter det eg kunne sjå fanst det ikkje lenker til lovar og utgreiingar om samiske spørsmål der teksten er skriven på samisk. Det verkar som om samisk er eit fasadespråk og ikkje eit språk som ein eigentleg vil gje service på.

Regeringen.se har *ingen* informasjon på samisk. Dersom ein søker på ”samiska” får ein 55 treff:

Regeringen och regeringskansliet:

2009: 17

2008: 8

2007: 10

2006>: ingen ting

Ingen av desse er tilgjengelege på samisk.

Publikationer:

2009: 3

2008: 1

2007: -

2006: 4

2005: 3

Av desse er 3 rapportar på samisk - som eigentleg er ein rapport, med omsetjing til tre samiske språk.

Bortsett frå ein publikasjon er det altså ingen av dei andre tekstane om samar og samisk frå den svenske regjeringa som finst tilgjengeleg på eitt eller fleire av dei samiske språka. Det er heller ingen tydeleg trend mot det betre – sjølv om det kom fleire meldingar frå regjeringa og regeringskansliet i 2009 enn tidlegare, så var det færre i 2008 enn i 2007. Og når det gjeld publikasjonar finst det ingen tydeleg trend i det heile.

Det er altså svært dårleg samisk servise frå dei to mest sentrale riksinstitusjonane i Sverige.

Når det gjeld programvare blir det sjølvsagt heile tida betre, men det er framleis mange program som ikkje har skikkeleg støtte for Unicode, og dermed for samisk. Det gjeld både sluttbrukarprogram (t.d. Outlook Express, jf <http://www.samit.no/progtest.htm>) og serverbaserte program.

Trond Trosterud:

Webbläsare: Du spør her om lokalisering? Altså om nettlesarmenyane finst på samisk? For Linux er det nettlesarar (Konqueror) på nordsamisk, og har vore det i over 5 år. For dei andre

⁵² <http://www.samiskhs.no>

operativsystema finst det ikkje. Evt. om det er mogleg for nettlesaren å presentere samisk tekst? Det har alle nettlesarar vore i stand til sidan i alle fall 1997.

Webbanktjänster: Her finst det ingenting for samisk. Ingen grensesnitt på samisk, og ikkje støtte for samiske namn.

Myndigheters webbtjänster: I Noreg veks den firestatlege staten fram, med nettsider på bokmål, nynorsk, engelsk og nordsamisk. Det er framleis langt mindre tekst på nordsamisk enn på norsk, men i alle delar av statsadministrasjonen finst det tekst på samisk, t.d. på regjeringa si side⁵³, eller kongehuset⁵⁴.

I Sverige er samisk framleis ikkje introdusert på Sametingets webbplats⁵⁵, som inneheld lenkja "Information IN ENGLISH", men ikkje tilsvarende lenkje med informasjon på samisk. Visse sider her og der er på samisk, men sjølve sida er ikkje på samisk. Eg kjenner ikkje den svenske statsadministrasjonen, men går ut i frå at situasjonen der ikkje er betre enn for det svenske sametinget.

d) Finns innehåll på webben tillgängligt på det aktuella språket motsvarande de behov av information som kan finnas i olika sammanhang? Har du något att säga om den generella kvaliteten på innehållet??

Susanne Idivuoma:

Hos banker och myndigheter saknas överlag information på samiska. Inte heller inom de samiska förvaltningsområdena finns alltid informationen på samiska. Där information finns kan kvaliteten vara varierande. Detta kan dock komma att förändras vad gäller kommunerna eftersom den nya språklagen har infört fler förvaltningskommuner, även på sydsamiskt område.

Sjur Moshagen:

Det er alt for lite og for dårleg innhald på nettet på dei samiske språka. Dette er det sjølvsagt vanskeleg å kvantisera og definera, men det er rimeleg å dra ein slik konklusjon både ut i frå det vi såg over når det galdt riksdagen.se og regeringen.se, og det vi elles observerer om bruken av samisk på nettet.

Trond Trosterud:

I Sverige kan svaret berre heilt unntaksvis vere "ja" på det spørsmålet. I Noreg er det i langt større grad "ja". Så vidt eg veit er det ikkje systematisk undersøkt, men det ser ut til at Staten sin politikk er å tilby all informasjon også på samisk. Det er framleis langt fram dit (sjå neste punkt).

e) Finns tillräckligt med hjälpmedel som stöd för användningen av det aktuella språket i olika sammanhang, t.ex. elektroniska ordböcker, stavningskontroll, sökmotorer, automatisk uppläsning och översättning av webbsidor, språkinlärningshjälp?

Susanne Idivuoma:

För nordsamiskans del produceras hjälpmedel mestadels i Norge, men då i förhållande till norskan. Information om detta finns på norska Sametingets hemsida. Svenska Sametinget har en webbordbok för lulesamiska och sydsamiska. Svenska Sametinget har också ansvaret för de samiska varieteternas språkvård och utveckling i Sverige. Samernas Utbildningscenter i Jokkmokk har utbildningsmaterial för internetkurs i nordsamiska. För övrigt är utvecklingen av hjälpmedel i Sverige eftersatt i jämförelse med Norge.

⁵³ <http://råddehus.no>

⁵⁴ <http://www.gonagasviessu.no/>

⁵⁵ <http://sametinget.se/1002>

Trond Trosterud:

Nordsamisk: retteprogram (korrekturprogram), e-ordbok, språkinnlæringshjelp

Lulesamisk: retteprogram

Sørsamisk: betaversjon av retteprogram kjem i februar

Nei, det finst ikkje tilstrekkeleg med hjelpemiddel. Arbeidet med samisk språkteknologi er finansiert av det norske sametinget og det norske AID (departementet for samiske saker). Ut over det som er lista opp ovafor er det arbeid i gang med å planlegge for maskinomsetjing (i første omgang frå nord- til lulesamisk) og for automatisk tale (for nordsamisk). Svenske myndigheiter og samiske språkorgan har så langt ikkje vore involvert i dette arbeidet.

Sjur Moshagen:

Pr i dag finst det stavekontroll for nord- og lulesamisk, og ein stavekontroll for sørsamisk er på veg⁵⁶. Desse er tilgjengelege både for MS Office og Adobe InDesign, og har ein relativt høg kvalitet. Ein betaversjon med lågare kvalitet er tilgjengeleg for OpenOffice. Det finst òg ei elektronisk ordbok frå nordsamisk til norsk⁵⁷ og termsamlingar på samisk⁵⁸, og Universitetet i Tromsø har ein nettstad for datastøtta språklæring⁵⁹.

Inntil vidare finst det ingen andre elektroniske hjelpemiddel for samisk, men arbeid er i gang med talesyntese for nordsamisk (dvs grunnlaget for høgtlesingstenester).

3. Vilka behov finns att använda det aktuella språket på internet i olika sammanhang. För vilka och i vilket syfte? Nämn de viktigaste användningssituationerna.

Susanne Idivuoma:

Det bör finnas möjlighet att använda samiska på ett samhällsplan i kontakt med myndigheter, kommuner och andra samhällsinrättningar. Nu finns möjligheten inom de s.k. förvaltningskommunerna, där de samiska varieteterna är starka. Dessa kommuner har också utökats till att gälla fler på sydsamiskt område. Det är också viktigt att använda samiska inom skolundervisningen, så att samiska blir ett naturligt språk vid dator- och internetanvändning för barn och ungdomar. Det är speciellt viktigt för samiskans utveckling i det moderna samhället. Det bör också utvecklas en terminologi för datoranvändningen.

Sjur Moshagen:

All myndighetsinformasjon om samiske saker bør presenterast på samisk. I tillegg er det sjølv sagt viktig at det kjem klart og tydeleg fram for brukarane når dei kan venda seg til myndigheitene på samisk.

Det er òg viktig å synleggjera dei samiske språka overfor resten av det svenske samfunnet, for på det viset å auka medvitet og kunnskapen om samar og samisk. Det vil på sikt auka statusen til språka, og gjera det lettare å bruka dei i ulike samanhengar, både på nettet og i samfunnet elles.

Det skal vera mogleg å registrera namn på personar og organisasjonar på samisk, med samiske teikn. Dette er ikkje mogleg i Noreg i dag, og eg vil tru at Sverige ikkje ligg føre Noreg.

⁵⁶ www.divvun.no

⁵⁷ giellatekno.uit.no

⁵⁸ risten.no og <http://www.rikstermbanken.se/>

⁵⁹ oahpa.uit.no

Trond Trosterud:

Vanlege sluttbrukarar tar med seg daglegspråket sitt inn på internett. Ein av dei arenaene (den einaste?) som har vorte (spontant) lokalisert på nordsamisk, er Facebook. Ein annan arena, ein av dei få der Sverige har gått foran for å introdusere samisk i IT-verda, var <http://samenet.se>, dette var ein internettportal for samar, som fungerte godt som sosialt forum for samar i Sverige og andre land så lenge han fungerte.

Ein sentral arena på nettet er Wikipedia. Det finst ein nordsamisk Wikipedia, her er dessverre svært få samar (dei fleste av dei att frå Finland) aktive. Men infrastrukturen er altså på plass.

Sluttbrukarar bruker også nettet til kommunikasjon, både via Facebook, via Twitter, og via det meir tradisjonelle irc og MSN. I alle desse fora er det mogleg å skrive på samisk. Det som ikkje er mogleg er å få samiske retteprogram integrert i desse programma i Windows, sjølv om det er mogleg for Linux, og det vil snart bli det for Mac OSX (skilnadene operativsystema i mellom er dels avhengig av lisensieringspolitikk, og dels av tekniske skilnader dei i mellom).

Det same gjeld e-post: Det er ingen tekniske problem med å skrive på samisk (skribenten må ta eit aktivt val: skifte frå svensk til samisk tastatur; tastatura har vore tilgjengeleg på alle datamaskiner sidan 2002: Mac, Windows och Linux), men korrekturprogram integrert med e-postprogrammet er berre såvidt mogleg.

NRK, YLE og SR har nyhende på samisk (Oddasat, radio), men på sameradien sine svenske nettsider er all tekst på svensk, også den med samiske overskrifter (!). Det ser i det heile ut til at etermedia har ein politikk mot å bruke samisk i skrift (sjå t.d. skilnaden mellom korleis Oddasat og Uutiset handterer teksting av tospråklege nyheitssendingar kl. 17.30 og 17.45 i SVT2 kvar ettermiddag. Oddasat er oppskrift for analfabetisme, mens Uutiset er laga for sjåarar som SR aktar å la få lov til lese morsmålet sitt).

4. Behöver möjligheterna att använda det aktuella språket i olika sammanhang på internet förbättras? Vad kan i så fall göras för att förbättra dem? Nämn de viktigaste åtgärderna.

Susanne Idivuoma:

Det bör finnas möjlighet att använda samiska på ett samhällsplan i kontakt med myndigheter, kommuner och andra samhällsinrättningar. Nu finns möjligheten inom de s.k. förvaltningskommunerna, där de samiska varieteterna är starka. Dessa kommuner har också utökats till att gälla fler på sydsamiskt område. Det är också viktigt att använda samiska inom skolundervisningen, så att samiska blir ett naturligt språk vid dator- och internetanvändning för barn och ungdomar. Det är speciellt viktigt för samiskans utveckling i det moderna samhället. Det bör också utvecklas en terminologi för datoranvändningen.

Sjur Moshagen:

Ja. Her er nokre tiltak:

- arbeida for at dei samiske korrekturverktya skal vera førehandsinstallerte i MS Office (det har vist seg vanskeleg for folk å installera dei sjølve - nok ein terskel som folk må over for å bruka språket)
- krav om at alle kommersielle operativsystem skal ha full dekning for samisk (og alle andre minoritetsspråk) i alle fontane som blir levert som ein del av OS-et.
- betre, meir, og meir synleg samisk innhald på nettstaden til regjeringa og riksdagen, helst med ei ekte fleirspråkleg løysing (no er nettsidene svenskspråklege med *litt* innhald på samisk)
- arbeida for at alle offentlege register skal bruka Unicode
- arbeida for at alle relevante myndigheiter har Unicode-baserte nettsider/-stader

- arbeida for meir språkteknologi basert på open kjeldekode (i prinsippet uansett teknologi, men typisk vil regelbasert teknologi vera meir eigna for minoritetsspråk enn statistisk baserte teknologiar, rett og slett fordi det finst for lite tekst å byggja statistiske modellar på).

Aktuell teknologi kan vera:

- talesyntese (høgtlesing)
- maskinomsetjing (frå minoritetsspråk til majoritetsspråk, slik at ein kan skriva på sitt eige språk utan å dermed stengja ute andre)
- grammatikkontroll og skrivestøtte
- terminologiutvinningsverktøy
- søkeprogram og indekseringsverktøy

Trond Trosterud:

Ja.

For å lese samisk må dei sentrale samiske institusjonane (Sameting, Sameradio, ...) ta i bruk samisk som skriftspråk på nettet. Det er sjølvsagt fint at andre institusjonar gjer det, men dei samiske kan vere ein start.

Meir tekst på samisk bør kombinerast med tilgjenge til interaktive intelligente ordbøker⁶⁰, Vi, det samiske språksamfunnet, bør satse på å få til ein betre samisk wikipedia.

Sett frå svensk synspunkt gjer internett det mogleg å lese ei samisk dagsavis, kvar dag, sjølv om det ikkje blir brukt svenske ressursar til å produsere den⁶¹. Ulempa er sjølvsagt at Ávvir i liten grad er fokusert på svenske forhold. Evt. svensk deltaking i (nettutgåva av) Ávvir kunne evt. rette på det.

5. Vad har gjorts och görs för att förbättra möjligheterna att använda det aktuella språket i olika sammanhang på internet? Hänvisa till viktiga aktiviteter, organisationer, undersökningar, rapporter m.m. Ange länkar och andra uppgifter som gör dem möjliga att hitta.

Susanne Idivuoma:

Norska Sametingets språkutveckling: www.samediggi.no

Samernas utbildningscentrums språkmateriäl för internetkurs i nordsamiska:

www.samernas.se

Sametingets webbordböcker på syd- och lulesamiska: www.sametinget.se

Institutet för språk och folkminnets ortnamnsdatabas på internet, med samiska

ortnamnsuppteckningar: www.sofi.se.

Sjur Moshagen:

Ein god del blir gjort i samband med arbeidet med samisk språkteknologi, som blir gjort ved Universitetet i Tromsø og Sametinget. Her er ei lenkesamling:

giellatekno.uit.no

oahpa.uit.no

samediggi.no

divvun.no

samiit.no

rikstermbanken.se

<http://www.ling.helsinki.fi/kieliteknologia/tutkimus/hfst/>

⁶⁰ Som denne: <http://giellatekno.uit.no/words/dicts/index.sme.html>
(<http://giellatekno.uit.no/words/dicts/index.nno.html>)

⁶¹ <http://avvir.no/>

Trond Trosterud:

I Sverige har standardiseringsorgana vore sentral i å skaffe ein samisk tastaturstandard. Det har vorte utarbeidd eit kurs i lulesamisk på nettet, Sámásta. Dette er eit strengmatch-kurs utan avansert grammatikk, men det er langt betre enn ingenting. I det heile ser det ut til at det skjer vel så mykje med lulesamisk som med nordsamisk på nett i Sverige.

I Noreg har satsinga attom

- <http://giellatekno.uit.no/>
- <http://divvun.no/>
- <http://samit.no/>

vore viktig for å gjere det mogleg å bruke samisk på nettet.

Ein måte for Sverige å ta fatt i arbeidet med samisk på internett kan vere å delta i dette arbeidet.

6. Hur påverkas det aktuella språket och dess användning av internet nu och i framtiden?

Redogör kort för hur du ser på de språkliga konsekvenserna av internetanvändningen för det aktuella språket. Reflektera över möjligheter och risker.

Susanne Idivuoma:

Det är värdefullt att staten genom språklagstiftningen har infört fler förvaltningskommuner för de samiska varieteterna, för att utveckla och bevara de samiska språken på samhällelig och kommunal nivå. Språket måste också få ett ökat stöd inom skolväsendet, från förskolenivå upp till gymnasiet, för att försäkra att de samiska varieteterna fortlever och utvecklas.

Samiska barn och ungdomar ska ha möjlighet att kunna kommunicera på de samiska varieteterna, och därför är det viktigt att den tekniska utvecklingen även tar hänsyn till samiskan, speciellt nordsamiskan som har diakritiska tecken. Det bör finnas en teknisk utveckling för översättning mellan samiska och svenska. Som läget är nu sker den mesta tekniska utvecklingen i Norge, vilket är till liten hjälp för användare i Sverige, speciellt för barn och ungdomar som inte behärskar norska. Vuxen-användare kan ha lättare med norskan, och kan därför använda programmen lättare.

Sjur Moshagen:

Internett og digitaliseringa i stort er både eit trugsmål [hot] og eit håp. Det gjer det mogleg å nå ut til andre språkbrukarar utan å vera bunden til geografiske grenser og institusjonar, og er på mange måtar ein ny Gutenberg – ein kan publisera på sitt eige språk utan å vera redd for å bli sensurert. På den andre sida krevst det at den grunnleggjande digitale infrastrukturen er på plass – utan denne blir språket halde utanfor den digitale verda, og då blir språket irrelevant for neste generasjon. Då blir internett eit trugsmål.

Den grunnleggjande digitale infrastrukturen for eit språk omfattar grovt sett:

- alle teikn definerte i Unicode
- tastatuoppsett (helst standardiserte)
- alle teikn inkluderte i alle vanlege fontar for alle vanlege operativsystem
- ein fontteknologi som gjer at alle teikn alltid blir vist leselege, og helst rimeleg korrekt
- stavekontroll
- ordbøker
- enkel maskinomsetjing som kan gje majoritetsspråkbrukarane ei oppfatning om kva som står på minoritetsspråket

Målet med denne infrastrukturen er å gjera dei samiske (og andre minoritetsspråks-) brukarane sjølvberga på sitt eige språk: det skal vera naturleg og sjølv sagt å bruka sitt eige

språk på nettet og andre stader, inkl. det at ein kan skriva på samisk utan å tenkja på kva for språk mottakaren kan eller ikkje kan. Dersom mottakaren ikkje kan samisk, kan ein få ei enkel maskinomsetjing for å forstå kva det handlar om, og deretter kan ein spørja vidare. Målet er altså at samiske brukarar faktisk kan fungera på samisk, og få hjelp og støtte i skriveprosessen på lik line med svenske brukarar.

Trond Trosterud:

For neste generasjons skribentar er skrivning med penn og papir noko som skjer berre på skolen, og i minkande grad også der. Distinksjonen mellom ”internett” og ”databruk” er allereie i dag såpass flytande at det har vore vanskeleg å fylle ut dette spørreskjemaet. Den digitale verda er, nest etter naturleg samtale, den mest viktige arenaen for språkbruk. Digitale leseformer er i ferd med å ta over for papir: Ungdom kjøper ikkje avis, men les nyhende på nett, dei kjøper framleis bøker, men ebøkene blir meir og meir dominerande. Den einaste risikoen for minoritetsspråk er å *ikkje* vere med på denne arenaen. Alle dei problema som har vore framme i denne undersøkinga er forrige generasjons problem: tastatur, bokstavar, korrekturprogram. Neste generasjons språkteknologi er semantikk: tverrspråkleg informasjonssøk, dokumentklassifisering, maskinomsetjing. Det er her slaget om dei språklege arenaene kjem til å stå.

Digitaliseringa av den språklege kvardagen gjer det *mogleg* å vere minoritet i ein majoritet: Vi kan alle få vår skreddarsyddde språkversjon av verkelegheita. Samtidig gjer det det meir *krevjande*: Skal minoritetsspråkssamfunnet få denne skreddarsyddde versjonen må det vera aktivt i å sy han saman sjølv. Denne interessen har til no, med eit par unntak, i liten grad vore til stades i svensk Sameland.

Situationen för det svenska teckenspråket

Teckenspråket⁶² är ett språk som uttrycks med kroppen och händerna och uppfattas med synen. Det är inte bara händer som används utan hela övre delen av kroppen används, från bålén till hjässan. Ansiktet bär på många språkliga signaler. Teckenspråket kan man framföra med flera språkliga signaler samtidigt och utnyttja rumslig information, till skillnad från talade språk som är linjära.

Det finns ca 10 000 döva som har svenskt teckenspråk som modersmål. Om man räknar med släktingar och personer som använder teckenspråk i sitt jobb, räknar man med att ca 30 000 personer i Sverige använder teckenspråk. Teckenspråket är ett ”muntligt” språk, det har ingen skriftlig form. När döva i Sverige skriver använder de svenskt skriftspråk, eller videoteknik för att dokumentera på teckenspråk.

Svar på frågor om situationen på internet

Uppgiftslämnare:

Stig Kjellberg, Sveriges Dövas Riksförbund

Sebastian Embacher, Språkrådet vid Institutet för språk och folkminnen

1. Hur har utvecklingen av it och särskilt internet påverkat möjligheterna att använda det aktuella språket i olika sammanhang om man jämför med tidigare?

Stig Kjellberg:

⁶² De inledande beskrivningarna av språken är hämtade från Språkrådets webbplats www.sprakradet.se och har omarbetats något.

IT och internet öppnar ju dörrar för vår målgrupp men samtidigt finns det risk för digitala klyftan ökar och utestänger speciellt äldre människor.

Sebastian Embacher:

Det har betytt jättemycket för teckenspråket och döva. Tidigare kunde man inte alls kommunicera på teckenspråk på distans. Nu finns det webbkamera och bildtelefon, teckenspråksfilmer på webben, 3G videosamtal.

2. Hur bedömer du möjligheterna att använda det aktuella språket i olika sammanhang på internet? Besvara följande delfrågor. Observera att inte bara webbsidor utan också epost, chat, mobiltjänster m.m. vanligen använder internet för informationsöverföring.

a) Hur går det i praktiken att kommunicera på det aktuella språket på internet i olika sammanhang, t.ex. i kontakt med myndigheter, företag och vänner?

Stig Kjellberg:

Vi använder bildtelefoni via IP-nätet – och för de som inte kan teckenspråk så har vi möjlighet att använda förmedlingstjänst för bildtelefoni.

Sebastian Embacher:

Med hjälp av bildtelefon kan man ringa till en förmedlingstjänst (bildtelefonitolk) för att kunna kontakta myndigheter och företag. Med bildtelefon kan man prata på teckenspråk (typ skype) som bildtelefonisten tolkar till talspråk i telefon med andra. Med döva vänner är det bildtelefon, 3G-videosamtal och webbkamera (msn, skype m.fl.).

b) Finns nödvändiga tekniska förutsättningar för att det aktuella språket ska kunna användas i olika sammanhang, t.ex. för att skriva in och visa tecken?

Stig Kjellberg:

För att kommunicera med teckenspråk krävs webbkamera – och för att kunna använda förmedlingstjänst krävs att man har SIP-stöd i bildtelefonprogrammet. För fler tekniska detaljer hänvisar jag till Hjälpmedelsinstitutet.

Sebastian Embacher:

Ja, det finns det: filmtekniken. Men tekniken ska klara av teckenspråkets rörelser. Animation eller avatar⁶³ kan man använda sig av.

c) Finns program och tjänster anpassade för det aktuella språket i tillräcklig omfattning, t.ex. webbläsare, webbanktjänster, myndigheters webbtjänster?

Stig Kjellberg:

För att kunna använda myndigheternas webbtjänst på teckenspråk krävs att man har en mediaspelare installerad, beroende på vilken film myndigheten använder på hemsidan.

Sebastian Embacher:

Tjänster – bildtelefoni. Program som har filmteknik som MSB, Skype m.fl.

d) Finns innehåll på webben tillgängligt på det aktuella språket motsvarande de behov av information som kan finnas i olika sammanhang? Har du något att säga om den generella kvaliteten på innehållet??

⁶³ Animerad teckenspråkstolkning, se t.ex. [http://www.pts.se/sv/Nyheter/Funktionshinder/2009/PTS-finansierar-studie-om-animerad-teckensprakstolkning-/](http://www.pts.se/sv/Nyheter/Funktionshinder/2009/PTS-finansierar-studie-om-animerad-teckensprakstolkning/)

Stig Kjellberg:

Det råder stor brist på teckenspråkiga webbtjänster och teckenspråkig information på myndigheters webbsidor.

Sebastian Embacher:

Det är bara fåtal myndigheter som har information på teckenspråk. Det är oftast väldigt lite information. Den generella kvaliteten är låg när det gäller översättning, filmkvalitet och användarvänlighet. Men när det gäller ”dövas webbplatser” är det oftast riktigt bra.

e) Finns tillräckligt med hjälpmedel som stöd för användningen av det aktuella språket i olika sammanhang, t.ex. elektroniska ordböcker, stavningskontroll, sökmotorer, automatisk uppläsning och översättning av webbsidor, språkinlärningshjälp?

Stig Kjellberg:

Man kan få bildtelefon som tekniskt hjälpmedel för hemmet och/eller arbetsplatser, men tyvärr får många avslag på sina ansökningar.

SDR⁶⁴ startar vid årsskiftet projektet *Text till teckenspråk*, där t.ex. döva elever kan lämna in skrivna dokument och få dem översatta till teckenspråk. Det som saknas idag är att kunna sätta in en ”tagg” (metadata) i teckenspråksfilmerna.

Sebastian Embacher:

Det finns bara teckenböcker på nätet, digitalt teckenspråkslexikon (Stockholms universitet) är en av dem⁶⁵. I övrigt finns det inga hjälpmedel. Det finns ett program (ELAN, iLex) som används för att transkribera teckenspråk manuellt.

3. Vilka behov finns att använda det aktuella språket på internet i olika sammanhang. För vilka och i vilket syfte? Nämn de viktigaste användningssituationerna.

Stig Kjellberg:

Alla ☺. Behoven är totala för teckenspråksanvändare. Både att kunna kommunicera, och att få information på teckenspråk.

Sebastian Embacher:

För kontakt med myndigheter och företag, och till privatpersoner (hörande), där bildtelefonitolk kommer med i bilden. Myndigheternas information på teckenspråk. Museer och liknande där man kan se översättningar till teckenspråk med hjälp av Ipod touch/iPhone.

4. Behöver möjligheterna att använda det aktuella språket i olika sammanhang på internet förbättras? Vad kan i så fall göras för att förbättra dem? Nämn de viktigaste åtgärderna.

Stig Kjellberg:

Viktigast är att hitta lämpliga sökverktyg för att söka efter en specifik teckenspråksfilm, samt kvalitetssäkring av filmer vad gäller bildkvalitet och korrekt översättning till teckenspråk.

Regeringen och riksdagens webbutskändningar saknar teckenspråk i sändningen, liksom public serviceföretagens webbsändningar.

Sebastian Embacher:

1) Kvaliten på översättning – utbildning och auktorisation.

2) Användarvänlighet – att ha integrerat fönster med synlig filmruta tillsammans med rubrik/text

⁶⁴ Sveriges dövas riksförbund, se www.sdrf.se/sdr/

⁶⁵ <http://www2.ling.su.se/tsp/weblexikon/tilllexikon.html>

- 3) Filmkvalitet – välja rätt videocodecs.
- 4) Mer information på myndigheternas webbsidor.

5. Vad har gjorts och görs för att förbättra möjligheterna att använda det aktuella språket i olika sammanhang på internet? Hänvisa till viktiga aktiviteter, organisationer, undersökningar, rapporter m.m. Ange länkar och andra uppgifter som gör dem möjliga att hitta.

Stig Kjellberg:

[Hänvisar här till en rad politiska dokument, se bilaga 6]

Sebastian Embacher:

Det kan jag inte svara på. Döva har börjat använda blogg på teckenspråk (vblogg). Det är oftast döva själva som har utvecklat möjligheterna. Både privat och genom organisationer. Vad jag minns hade PTS en undersökning om videokommunikation för döva. Och kanske företaget Tre.

6. Hur påverkas det aktuella språket och dess användning av internet nu och i framtiden? Redogör kort för hur du ser på de språkliga konsekvenserna av internetanvändningen för det aktuella språket. Reflektera över möjligheter och risker.

Stig Kjellberg:

[Inget svar]

Sebastian Embacher:

Det är bara positivt för teckenspråket. Döva kan nu använda teckenspråk på distans var de än befinner sig. Tidigare handlade det oftast om tvåvägskommunikation där lyssnaren hade möjlighet att be om förklaringar. Men nu med teckenspråksfilmernas envägskommunikation krävs det mer av talaren, det har blivit viktigare att vara tydlig och välformulerad.

Sammanfattning av minoritetsspråkens situation på internet

Som framgår av intervjuerna ovan tycks mer eller mindre alla vara överens om att internet på det hela taget är positivt, eller mycket positivt, för de nationella minoritetsspråken. Framför allt ökar det möjligheterna till kommunikation med andra i samma språkgemenskap, inte minst för romani och jiddisch där internationella forum erbjuder nya möjligheter till kontakt med andra minoritetsspråkstalare över hela världen. I mindre skala ger det liknande möjligheter för de territoriellt bundna minoritetsspråken finska, meänkieli och samiska. Internet ger också var och en möjlighet att publicera sig på det språk den behagar, vilket ökar mängden innehåll och gör minoritetsspråken mer synliga i samhället. På så sätt innebär internet en demokratisering som är till godo för minoritetsspråken.

Men i svaren finns också varningar för risker med och övertro på tekniken. Flera nämner en dubbelhet: internet är bra under förutsättning att språken har tekniska förutsättningar att användas på internet på någorlunda lika villkor som andra språk. Ett språk som saknar sådana förutsättningar står helt utan möjligheter att hävda sig på sikt. Men även då de tekniska förutsättningarna är på plats är inte problemen lösta. Risker är stora att det ändå inte går att få erforderlig information och service på minoritetsspråk i kontakt med myndigheter och andra serviceinrättningar. Därför får man inte stirra sig blind på internet och tekniken, satsningarna på att stödja minoritetsspråken bör ses som en del i ett större språkpolitiskt projekt med fokus på att ge nästa generations minoritetsspråksanvändare incitament och möjlighet att lära sig, utveckla och använda sina språk i olika praktiska sammanhang efter behov, vare sig det är på eller utanför internet.

Olika förutsättningar och behov för olika språk

Av svaren framgår att både förutsättningarna för och behoven av språkanvändning på internet, liksom annorstädes, kan skifta mycket mellan de olika minoritetsspråken. Förutsättningarna för sverigefinskan att användas på internet är mycket goda i kraft av att den hör till samma språkgemenskap som majoritetsspråket i Finland för vilket det finns ett stort utbud av innehåll, elektroniska språkhjälpmedel, tjänster och mötesplatser på internet. Problemet är att tillgången till innehåll och service på finska i Sverige är starkt begränsat. Viss information på finska kan finnas på myndigheternas webbplatser, särskilt i förvaltningsområdena, men i alldeles för liten utsträckning i förhållande till det som efterfrågas. I den mån det finns är kvaliteten på översättningarna ofta undermålig, vilket lyfts fram som ett stort problem tillsammans med bristen på innehåll.

För jiddisch och romani är situationen en annan. För båda språken har internet som sagt betytt otroligt mycket för möjligheten att få kontakt med andra språkbrukare i den internationellt utspridda språkgemenskapen. Det tycks också vara inom den egna språkgemenskapen, för att stärka den kulturella samhörigheten, som behovet av kommunikation framförallt finns. Personer som anlänt till Sverige på senare tid kan också ha behov av att kommunicera med myndigheterna på minoritetsspråket. De problem som framhålls har med brist på standardisering och tekniska förutsättningar att göra.

För romani sägs att förutsättningarna behöver skapas från grunden: standardisering av skrift, teckenhantering, elektroniska ordböcker, stavningskontroll, översättningsfunktioner, sökfunktioner. Det finns t.ex. ingen tangentbordslayout för romani, så man måste lösa det på andra sätt genom att infoga tecken i Word eller använda sig av tangentbordslayouter för slaviska språk (t.ex. serbiska eller bosniska) för att få tag i de tecken som behövs (č, š, ž, ř). Förutom några enstaka elektroniska ordböcker saknas språkstöd på internet.

För jiddisch är situationen liknande. Även om det finns hebreiska tangentbordslayouter att tillgå uppstår problem i många sammanhang, och fonterna sägs ofta inte ha den form som är karaktäristisk för jiddisch. För båda språken behövs stöd och insatser från samhället i brist på ekonomiskt intresse från annat håll. Förutom grundläggande förutsättningar, efterfrågas särskilt stavningskontroll och stöd för undervisning och översättning.

Meänkiel, som språkligt sett ligger mycket nära finskan, har status som eget språk, vilket paradoxalt nog gör att språket på flera sätt befinner sig i en situation liknande den för romani och jiddisch. Avsaknaden av standard gör att det finns stor oenighet om vilka varieteter av meänkieli som ska användas. Teckenhantering är dock inte något problem, eftersom meänkieli innehåller samma tecken som i svenskan med undantag av ”å”, som saknas.

Språkstöd saknas nästan helt, bortsett från någon elektronisk ordbok. Flera behövs. Stavningskontroll, interaktiv språkinläring, översättningsstöd m.m. saknas helt och uppges vara en stor brist. Närheten till finskan gör att stavningskontroll lätt skulle kunna göras genom anpassning av finskspråkig teknik. Särskilt efterfrågas språkinlärningshjälp och interaktivt utbildningsmaterial. Webbaserad undervisning och webbforum nämns som viktiga sätt att få ungdomar att lära sig och använda språket. Framför allt behövs grundläggande och breda insatser både på och utanför internet med fokus på revitalisering, så att språket får möjligheter att överleva i framtiden: satsningar på utbildning för att få ungdomarna att använda språket mer; satsningar på läromedel och nyheter på meänkieli i medierna för att utveckla och synliggöra det.

Men till skillnad från romani- och jiddischtalare finns också ett uttalat behov, liksom en lagstadgad rätt, att använda meänkieli i kontakt med myndigheterna, framför allt med kommunförvaltningen i förvaltningsområdena. Här liknar situationen den för finskan:

information finns på myndigheters webbplatser mestadels i form av nedladdningsbara blanketter, sällan direkt på webbsidorna. Det handlar oftast om grundläggande information om lagar och liknande. Informationen sägs vara bristfällig och variera kraftigt. Webbtjänster på meänkieli saknas helt. Mer information om domstolsärenden, barn- och äldreomsorg efterfrågas. Man framhåller vikten av att information tas fram i samråd med företrädare för minoriteterna. Men man talar också om möjligheter att tänka marknadsekonomiskt kring användningen av flerspråkighet, t.ex. som ett sätt att lyfta fram regionen och göra det mer attraktivt för turism.

Det samiska exemplet

Av svaren att döma framstår samiska som det minoritetsspråk (eller snarare ”de minoritetsspråk” med tanke på att det är en paraplyterm för nord-, lule- och sydsamiska) där arbetet med att se till att språket får förutsättningar att fungera på internet har kommit längst. Därför kan det vara intressant att titta lite extra på det samiska exemplet.

Från början såg datoriseringen ut att vara en katastrof för samiskan. Men sedan förutsättningarna att hantera samiska tecken på internet förändrats med Unicode beskrivs utvecklingen som positiv. Lägre publikationskostnader och fler publikationskanaler har lett till ett större utbud, vilket har varit positivt för alla minoritetsspråk. Det går nu bra att kommunicera på samiska, även om många fortfarande har problem med samiska tecken i program som inte hanterar unicode⁶⁶. För även om de tekniska förutsättningarna i princip är lösta finns problem i praktiken. Många användare vet inte hur man ska få fram en tangentbordslayout för samiska, och alla fonter kan inte hantera alla samiska tecken vilket resulterar i konstigheter. Fortfarande har många program inte stöd för Unicode, och många webbsidor är inte heller anpassade till Unicode. I de flesta mobiltelefoner saknas fortfarande möjlighet att använda samiska tecken⁶⁷.

Utvecklingen av hjälpmedel i Sverige är eftersatt i jämförelse med situationen i Norge. På svenska Sametingets webbplats finns en webbbordbok för syd- och lulesamiska. I Norge har man utvecklat rättstavningsprogram för nord- och lulesamiska, och ett för sydsamiska är på gång (www.divvun.no). Det finns en elektronisk nordsamisk-norsk ordbok (giellatekno.uit.no) samiska termsamlingar (risten.no och www.rikstermbanken.se). Universitetet i Tromsø har tagit fram ett program för datorstödd språkinläring (oahpa.uit.no). Det finns planer på att utveckla maskinöversättning (mellan nord- och lulesamiska) och talsyntes (nordsamisk). Från svenskt håll har man inte varit inblandat i detta arbete, trots behovet av samarbete på här området. Vad bör då göras? Sjur Moshagen på Sametinget i Norge ger en lista med förslag:

- Se till att de samiska språkverktygen ska vara förhandsinstallerade i MS Office (det har visat sig vara svårt för folk att installera dem själva – ännu en tröstel som folk måste ta sig över för att bruka språket).
- Ställ krav på att alla kommersiella operativsystem ska ha full täckning för samiska (och alla andra minoritetsspråk) i alla fonter som kommer med operativsystemet.
- Se till att det finns bättre, mer och mer synligt samiskt innehåll på webbplatserna till regering och riksdag, helst med en äkta flerspråkig lösning (nu är webbplatsen svenskspråkig med **lite** innehåll på samiska).
- Se till att alla offentliga register använder unicode.

⁶⁶ Problemen gäller i huvudsak nordsamiskan som har flera ickelatinska tecken, bara i viss mån lulesamiskan med ett svårbehandlat tecken, och inte alls sydsamiskan. För mer information, se t.ex. Moshagen & Trosterud 2008.

⁶⁷ Det går att läsa samiska tecken i mobiltelefoner, men det går sällan att skriva dem. Ett undantag är Iphone där det går att skicka sms med samiska tecken. Det finns inte någon mobiltelefon med samisk ordgissningsfunktion.

- Se till att alla relevanta myndigheter har unicode-baserade webbsidor/-platser.
- Se till att mer språkteknologi är baserad på öppen källkod (i princip oavsett teknologi, men typiskt kommer regelbaserad teknologi vara bättre ägnade till minoritetsspråk än statistiskt baserad teknologier, helt enkelt för att det finns för lite text att bygga statistiska modeller på).

Som exempel på aktuell teknologi nämns talsyntes (textuppläsning), maskinöversättning (från minoritetsspråk till majoritetsspråk, så att man kan skriva på sitt eget språk utan att därmed stänga ute andra), grammatikkontroll och skrivstöd, terminologikutvinningsverktyg, sökprogram och indexeringsverktyg.

Utöver en språkteknologisk grund att stå på behövs bättre tillgång på webben till innehåll och service på samiska. Hos banker och myndigheter saknas överlag information på samiska. I kontakt med myndigheter kan samiska bara användas när det finns personal som behärskar det. Inte heller inom de samiska förvaltningsområdena finns alltid information på samiska och där information finns kan kvaliteten vara varierande.

I Norge är situationen lovande och ambitionen för framtiden är att all statlig information ska finnas på samiska. I Sverige ser det inte lika bra ut, även om minoritetslagen tänder ett hopp om förbättringar. I dagsläget finns inte ens sametingets webbplats på samiska, annat än i vissa texter. På sameradios webbplats finns ingen information på samiska. På Regeringen.se finns inte heller någon information på samiska, inte ens när det handlar om samiska förhållanden. Av 11 rapporter om samer och samiska fann Sjur Moshagen i en snabbundersökning bara en översatt till samiska (se s. 47).

Så borde det inte vara. Det är viktigt att synliggöra de samiska språken i samhället, också på internet. Det ökar på sikt språkets status och gör det lättare att använda det i olika sammanhang, både på nätet och i övriga samhället. Till en början bör samiskt skriftspråk tas i bruk på nätet av de samiska institutionerna själva (Sametinget, Sameradion). All myndighetsinformation om samiska förhållanden bör presenteras på samiska. Kontakter med myndigheter bör ske på samiska. Det ska vara möjligt att registrera namn på personer och organisationer på samiska, vilket inte är möjligt i dag, varken i Sverige eller Norge.

Om samiska barn och ungdomar ska ha möjlighet att använda de samiska varieteterna nu och i framtiden, är det viktigt att samiskan följer med i den tekniska utvecklingen, inte minst på undervisningsområdet. Men som läget är nu sker den mesta tekniska utvecklingen i Norge, vilket är till liten hjälp för användare i Sverige, speciellt för barn och ungdomar som inte behärskar norska. Sverige bör se till att delta i det arbetet, liksom i nätutgåvan av den samiska nättidningen Avvir, som produceras i Norge.

Trond Trosterud från Universitetet i Tromsø menar att den digitala världen, näst efter naturligt samtal, har blivit den viktigaste arenan för språkanvändningen. Digitala läsformer är på väg att ta över: Ungdomar köper inte tidningar utan läser nyheter på nätet, de köper fortfarande böcker men e-böckerna blir mer och mer dominerande. Den enda risken han ser för minoritetsspråken är att **inte** vara med på den arenan. Mycket av det vi ser som problem tillhör föregående generationen: tangentbordslayout, bokstäver, språkgranskningsprogram. Nästa generations språkteknologi handlar om språkets betydelse, semantiken: tvärspråklig informationssökning, dokumentklassificering, maskinöversättning. Det är här slaget om de språkliga arenorna kommer att stå. Trosterud menar att digitaliseringen av den språkliga vardagen gör det **möjligt** att vara en minoritet i ett majoritetssamhälle: alla kan få sin skraddarsydd språkversion av verkligheten. Samtidigt **kräver** det mer av minoriteterna: Ska minoritetsspråkssamfundet få den här skraddarsydda versionen måste det vara aktivt och sy ihop det själv. Han skriver att han hittills inte sett mycket av det i svenskt sameland.

Andra förutsättningar för teckenspråket

Förutsättningarna för det svenska teckenspråkets möjligheter att användas på internet skiljer sig från övriga minoritetsspråk. Till skillnad från skrivet och talat språk förutsätter teckenspråket teknik för rörliga bilder, antingen filmer eller animationer. För att t.ex. se en teckenspråksfilm på en myndighets webbplats behöver man ha anvisat filmvisningsprogram installerat. IT och internet har betytt mycket för teckenspråket och döva genom att göra det möjligt att kommunicera på teckenspråk på distans (via webbkamera, bildtelefon över ip-nätet, 3G videosamtal, teckenspråksfilmer på webben). Med andra döva används bildtelefon över ip-nätet, videosamtal via 3G och webbkamera (msn, skype m.fl.). Genom förmedlingstjänst kan man få tolkning vid samtal med myndigheter och andra icke-teckenspråkiga.

Men man talar också om risken för den digitala klyftan. Döva har stora behov både att kommunicera och att få information på teckenspråk genom bildtelefonitolkning och information från myndigheterna på teckenspråk. Och även om det blivit möjligt för myndigheter och andra att lägga upp teckenspråksfilmer på webben är de fortfarande dåliga på att göra det. Det råder stor brist på teckenspråkiga webbtjänster och teckenspråkig information på myndigheters webbsidor. När det finns är det ofta mycket lite information och dålig översättnings- och filmkvalitet.

Hur ser det då ut med behovet av grundläggande resurser och hjälpmedel? Det finns teckenspråksordböcker på nätet, t.ex. digitalt teckenspråkslexikon.⁶⁸ I övrigt finns inga hjälpmedel. I framtiden hoppas man att det ska gå att översätta automatiskt från skriven svenska till teckenspråk och framställa resultatet med hjälp av s.k. teckenspråksavatarer, dvs. en animerad person som kan teckna en godtyckligt markerad text, ungefär som man kan läsa upp text med talsyntes idag.

Följande förbättringar efterfrågas:

- Mer information på myndigheters webbsidor
- Bättre kvalitet på översättningar
- Kvalitetssäkring av teckenspråksfilmers bildkvalitet
- Bättre möjligheter att söka efter teckenspråksfilmer
- Förbättrad användarvänlighet (t.ex. integrerat fönster med synlig filmruta tillsammans med rubrik/text)

Den nödvändiga infrastrukturen

Det här kapitlet har fokuserat på den tekniska infrastrukturen som ger språken förutsättning att klara sig i en digital värld. Det behövs för att ge svenskan förutsättningar att hävda sig gentemot engelska och andra stora internationella språk. Ett förslag på uppbyggnad av en sådan infrastruktur för svenska ligger redan som vi sett på Vetenskapsrådets bord. Men det behövs också för att ge de nationella minoritetsspråken kraft att hävda sig gentemot majoritetsspråket svenskan. Därför bör det befintliga förslaget kompletteras med angivande av minoritetsspråkens behov av infrastruktur. Språkpropositionen bästa språket som citerades i inledningen av kapitlet formulerade saken så här: ”Centralt för att främja en god utveckling på språkteknologiområdet är att systematiskt bygga upp stora text- och taldata-baser och att utveckla programvaror.”

⁶⁸ <http://www.sdrf.se/sdr/tmpl/standard.php?pageId=390&rid=0>

Sjur Moshagen som arbetar just med sådana frågor i ett minoritetsspråksperspektiv i ett samarbete mellan Sametinget i Norge och Universitetet i Tromsø beskriver i sina svar hur han ser på saken. Internet och digitaliseringen i stort ser han både som ett hot och ett hopp. Det gör det möjligt att nå ut till språkanvändarna utan bundenhet till geografiska gränser och institutioner. Man kan publicera på sitt eget språk utan rädsla för att bli censurerad. Å andra sidan krävs det att den grundläggande digitala infrastrukturen är på plats – utan den hålls språket utanför den digitala världen, och blir då irrelevant för nästa generation. Då blir internet ett hot.

Moshagen beskriver i grova drag den grundläggande digitala infrastrukturen som bestående av följande delar:

- alla tecken definierade i unicode
- tangentbordslayout (helst standardiserad)
- alla tecken inkluderade i vanliga fonter för alla vanliga operativsystem
- en fontteknologi som gör att alla tecken alltid visas på ett läsligt och rimligt korrekt sätt
- stavningskontroll
- ordböcker
- enkel maskinöversättning, som kan ge majoritetsspråksanvändarna en uppfattning om vad som står på minoritetsspråket.

Målet med en sådan infrastruktur är, enligt Moshagen, att göra de samiska (och andra minoritetsspråks-) brukarna självbärande på sitt eget språk: det ska vara naturligt och självklart att bruka sitt eget språk på nätet liksom på andra ställen, inbegripet att man kan skriva på samiska utan att tänka på vad mottagaren kan eller inte kan. Om mottagaren inte kan samiska kan man få en enkel maskinöversättning för att förstå vad det handlar om, och därefter kan man fråga vidare. Målet är alltså att samiska användare faktiskt kan fungera på samiska, och få hjälp och stöd för skrivprocessen på ett liknande sätt som svenska användare.

Det är högt ställda ambitioner och en vision för framtiden. Frågan är om lagstiftarna fattade frågans vidd när man lät formulera språklagen. För menar man allvar med att de nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråket, liksom svenskan, ska skyddas och främjas, måste man också se till att språken får den infrastruktur de behöver för att utvecklas och användas i framtiden, också på internet. Samhälleliga insatser kan vara helt avgörande för de nationella minoritetsspråkens framtid. Där behövs en noggrannare kartläggning av resursbehovet göras som grund för infrastruktursatsningar. Tills vidare får man på basis av den begränsade kartläggning som gjorts här se till att det till att börja med åtminstone finns grundläggande möjligheter att använda minoritetsspråken på internet i olika sammanhang. Myndigheter måste se till att minoritetsspråksanvändare kan få information och service på minoritetsspråken på webben inom förvaltningsområdena. Också i andra sammanhang bör minoritetsspråken synliggöras på internet på olika sätt.

Kapitel 5

Behov av teknikutveckling

Den 19 mars 2009 anordnades, som en del av utredningen, en workshop på Sics i Kista där utvalda personer med anknytning till språk- och internetområdet inbjöds att delta. Syftet med arbetsseminariet var att ta fram konkreta förslag på vad man med teknikutveckling kan göra för att förbättra möjligheterna att använda olika språk på internet med hänsyn till olika språkliga behov. För att kunna användaranpassa lösningarna, för att veta var behoven är som störst och vilka situationer och syften som är särskilt viktiga att ta hänsyn till, fann vi det lämpligt att arbeta kring användningsfall som kopplar tekniken till konkreta användningssituationer⁶⁹. Dagen ägnades huvudsakligen åt att ta fram och samtala kring olika användningsfall både gemensamt och i mindre grupper. Resultatet presenteras i rapporten *Mot en vägkarta för framtida teknikutveckling*⁷⁰. Här presenteras en sammanfattning tillsammans med en översiktskarta⁷¹ över de diskuterade användningsfallen.

Sammanfattning av resultat

Resultatet kan sammanfattas i följande punkter:

- Mer kunskap om användning och användarbehov behövs
- Nya tekniker behöver driftsättas
- Flerspråkig teknik behövs
- Teknikutveckling kräver språkresurser
- Terminologi är en viktig resurs
- Kvalitet är ett extra svårt problem i flerspråkiga sammanhang
- Informationsspridning och samarbete behövs
- En vägkarta för framtida teknikutveckling behöver tas fram

Det ligger en stor möjlighet och utmaning i att se till att alla språk i Sverige får möjlighet att användas på internet efter behov. Men för att veta hur behoven ser ut och hur vi ska kunna bemöta dem med teknik måste vi *skaffa oss mer kunskap om användarbehoven*. Det måste undersökas när olika språk behöver användas på internet, hur behoven ser ut för olika användningssituationer och för olika typer av användare. Det gäller såväl konsumenter som producenter, slutanvändare som tjänsteutvecklare.

Redan nu kan vi se att *vissa nya tekniker behöver driftsättas*. Det gäller bland annat teknik för uppmärkning och klassificering av text, liksom talbaserade tjänster och multimodala system som gör det möjligt att använda webben på ett mer ändamålsenligt, effektivt och tillgängligt

⁶⁹ För en beskrivning av användningsfall som metod för interaktionsdesign, se http://www.guuii.com/issues/02_04.php

⁷⁰ Se <http://www.sprakradet.se/5011>

⁷¹ Se bilaga 9.

sätt, oavsett om det är med hjälp av text, talad dialog eller andra, multimodala interaktionsformer.

Framför allt *behövs flerspråkig teknik* som gör innehåll och tjänster tillgängliga på flera språk. Redan under planeringsfasen i ett utvecklingsprojekt är det viktigt att tänka på behoven av flerspråkig information, så att man t.ex. i utvecklingen av ett publiceringssystem redan tidigt kan se att det finns behov av stöd för att redigera likalydande texter på flera språk samtidigt. Detta bör dessutom göras med hänsyn till hur människors arbetssätt och språkanvändning påverkas.⁷²

Något som är speciellt för just språkteknologin är att *teknikutvecklingen*, förutom standardisering och interoperabilitet, också *kräver tillgång till grundläggande språkresurser*. För flerspråkiga tjänster behövs i de allra flesta fall också flerspråkiga resurser. Statistiska maskinöversättningsprogram av den typ som används i Google Translate förutsätter t.ex. stora samlingar med uppmärkta och sammanlänkade texter för de språk som ska översättas. Mindre kommersiellt intressanta språk, i synnerhet minoritetsspråken men i viss mån också svenskan, riskerar att bli utan nödvändiga resurser om de inte tas fram med samhällseliga medel.

Liksom stora uppmärkta textsamlingar är *terminologi en viktig resurs*. För semantiska webben behöver det utvecklas begrepp med termer för flera olika språk. Också för detta behöver effektiva metoder utvecklas. Och hur gör man när det saknas resurser för vissa språk? Frågan visar att alternativa metoder som är mindre resurskrävande och kostsamma behöver utvecklas. Så kallade folksonomier som skapas genom användarsamverkan är en väg, men hur påverkar det kvaliteten?

Just *kvalitet* kan vara *ett extra svårt problem i flerspråkiga sammanhang*. Hur översättningar med olika kvalitet kan användas för olika ändamål är en intressant fråga där prioriteringar för teknislösningar ska kopplas till kvalitet. Ett annat användarrelaterat problem är att många är skeptiska till ny teknik. Man kräver högkvalitativ information, hellre inget alls än något dåligt. Det kan leda till att teknik som kan göra innehåll tillgängligt för flera ratas.

Därför *behövs informationsspridning och samarbete* mellan olika aktörer. Marknaden vill i själva verket i stor utsträckning nå större tillgänglighet, men saknar kunskaperna, och behöver därför få information om möjligheterna. Det behövs också någon som tar fram kunskaper och riktlinjer, som gör undersökningar och ställer krav så att användarna vet vad som ska efterfrågas. Det saknas ett forum som samlar olika aktörer med intresse för språkrelaterade frågor på internet så att dessa kan diskuteras utifrån olika erfarenheter och ur flera perspektiv.

Som en del av samarbetet bör man *ta fram en vägkarta för framtida teknikutveckling* genom att fortsätta kartlägga behoven med utgångspunkt i konkreta användningsfall. Resultatet från arbetsseminariet kan ses som ett första steg på vägen mot en sådan vägkarta. Tillsammans med slutsatserna från tidigare kapitel ligger det också till grund för de förslag på åtgärder som presenteras i nästa kapitel.

⁷² Se bilaga 7 för ytterligare synpunkter från Jakob Palme vid Stockholms universitet på vad man bör tänka på vid utvecklingen av ett flerspråkigt publiceringssystem.

Kapitel 6

Slutsatser och förslag på åtgärder

Nu när resultaten av utredningen har presenterats är det dags för en kort sammanfattning av de viktigaste slutsatserna innan vi går vidare och lägger fram förslag på åtgärder för att förbättra situationen.

Kort sammanfattning av utredningens resultat

Som vi såg i kapitel 2 har internationaliseringen och datoriseringen förändrat villkoren för kommunikation i samhället idag. Tekniken ger nya möjligheter till stöd för språkanvändningen, men den riskerar också att skapa klyftor som ställer många utanför. Av de studier som redovisas i kapitel 3 framgår att information och service på myndigheternas webbplatser är dåligt anpassade till alla medborgares språkliga behov och rättigheter. Särskilt allvarlig är situationen för nationella minoriteter och personer med annat modersmål än svenska. Information och tjänster på myndigheters webbplatser är inte tillgängliga för alla sett ur ett flerspråkigt perspektiv.

I kapitel 4 såg vi att flera av de nationella minoritetsspråken dessutom saknar fullgoda möjligheter att användas på internet på någorlunda lika villkor. Det går ofta inte ens att använda icke-latinska tecken i olika sammanhang, ett exempel är hanteringen av samiska namn i myndighetsregister. Det finns ett akut behov av grundläggande resurser och teknik som grund för forskning och utveckling, liksom för språkanvändningen i digitala sammanhang. Det handlar t.ex. om uppmärksatta textdatabaser, ordsamlingar, sökverktyg, språkkontroll och talsyntes. Även om situationen för svenskans del är bättre, ser man också där, i jämförelse med bättre bemedlade språk som engelska, en allvarlig avsaknad av grundläggande resurser och teknikutveckling som på sikt utgör ett hot mot svenskan. Problemet är att det kommersiella intresset ensamt inte är tillräckligt starkt för att förse språken och språkanvändarna i Sverige med de resurser och den teknikutveckling som behövs.

Av kapitel 5 framgår att teknikutvecklingen behöver kopplas till praktiska användningssituationer för att bättre möta befintliga behov. Behoven av teknikstöd i kommunikation blir tydliga i de konkreta situationer där språket används i ett visst syfte, t.ex. för att nå ut med information och erbjuda service till hela befolkningen på lika villkor. Genom sådana konkreta situationer kan man fundera på vad som ska göras för att förbättra möjligheterna att använda språken i Sverige på internet. Med de språkpolitiska målen och språklagen finns nya möjligheter att göra något åt saken.

13 förslag på åtgärder

I 13 punkter presenteras här förslag på åtgärder för att förbättra språksituationen på internet på basis av resultaten från rapportens tre delstudier.

1. Utarbeta en språkpolitik för internet
2. Lyft fram språkförmåga och flerspråkighet som tillgång
3. Anlägg ett flerspråkigt perspektiv på webbtillgänglighet
4. Se till att flerspråkighetsperspektivet finns med i myndigheternas handlingsplaner

5. Ta fram konkreta riktlinjer som stöd för flerspråkig webbinformation
6. Kartlägg språksituationen på internet
7. Ställ krav på upphandling av program i offentlig verksamhet
8. Se till att den språkliga kvaliteten är god
9. Ta fram flerspråkig terminologi
10. Se till att utveckla infrastrukturen för språkanvändning på internet
11. Satsa på teknik med användaren i centrum
12. Se till att befintliga resurser tillgängliggörs med öppna licenser
13. Samordna språkpolitiken med andra politikområden

Skiss till program för en språkpolitik för internet

Här beskriver vi varje punkt i listan ovan och förser dem med konkreta åtgärdsförslag på vad Språkrådet och .SE kan göra för att förbättra situationen. I samlad form kan förslagen ses som en skiss till handlingsprogram för en språkpolitik för internet med fokus på medborgarnas språkliga behov och rättigheter.

1. Utarbeta en språkpolitik för internet med utgångspunkt i de språkpolitiska målen och med stöd i språklagen, minoritetslagen och andra lagar med betydelse för språk och språkanvändning i Sverige. Det bör resultera i en konkret handlingsplan för att främja språken och språkanvändningen på internet i Sverige.

Konkreta förslag:

- Språkrådet bör ta fram en språkpolitisk handlingsplan med fokus på språkanvändningen på internet med utgångspunkt i det som skisseras här.
- .SE integrerar ett språkpolitiskt perspektiv i sin verksamhet.

2. Lyft fram flerspråkighet och språkförmåga som tillgång i en alltmer globaliserad värld, som förutsättning för delaktighet och som möjlighet för tillväxt och företagande, också på internet. Två saker behöver uppmärksammas särskilt: a) behovet av ökad språklig och digital kompetens, och b) behovet av information och kommunikation på flera språk.

Konkreta förslag:

- Språkrådet informerar om situationen på internet i Sverige ur ett språkligt och flerspråkigt perspektiv genom information, föreläsningar och publikationer. Här finns möjlighet till samarbete med .SE.
- .SE främjar digital/språklig kompetens och flerspråkig kommunikation i sin verksamhet, t.ex. genom finansiering av lämpliga projekt.

3. Anlägg ett flerspråkigt perspektiv på webbtillgänglighet. Det innebär att kommunikationen mellan myndigheter och medborgare betraktas utifrån en flerspråkig syn på begriplig myndighetskommunikation i ljuset av de utökade möjligheter som internet ger med nya medier och språktekniskt stöd.

Konkreta förslag:

- Språkrådet informerar om tillgänglighet i ett flerspråkigt perspektiv på webben: riktlinjer, statistik, hjälpmedel, resurser, forskning m.m. Positiva exempel på flerspråkig webb lyfts fram.
- Språkrådet arbetar för att bredda synen på webbtillgänglighet genom föreläsningar, informationskampanjer, samarbete med tillgänglighetskonsulter och kontakter med

tillgänglighetspolitiska aktörer, som Handisam och e-delegationen. Också här finns möjlighet till samarbete med .SE.

4. Se till att flerspråkighetsperspektivet finns med i myndigheternas handlingsplaner för information och kommunikation på internet.

Konkreta förslag:

- Språkrådet uppmuntrar och stödjer myndigheter att ta med ett flerspråkigt perspektiv på tillgänglighet i sina handlingsplaner genom att informera, föreläsa och hålla kurser.

5. Ta fram konkreta riktlinjer som stöd för flerspråkig webbinformation. Riktlinjerna bör motiveras och legitimeras med hänvisning till medborgarnas språkliga behov och rättigheter, samt det allmännas skyldighet att tillgodose dem genom sitt ansvar för språksituationen i Sverige sådan det uttrycks i språklagen och andra relevanta lagar.

Konkreta förslag:

- Språkrådet bildar en samarbetsgrupp som tar fram en vägledning med riktlinjer för hur myndigheters information till medborgarna ska bli tillgänglig för alla medborgare med hänsyn till olika språkliga behov och med fokus på nationella minoriteter och personer med annat modersmål än svenska.⁷³ Vägledningen publiceras under 2010 av Språkrådet i samarbete med .SE.
- Språkrådet ser till att återanvändbart informationsmaterial samlas in eller tas fram och görs tillgängligt i anslutning till vägledningen. Språkrådet bör t.ex. se till att information om språkliga rättigheter tas fram och översätts till minoritetsspråken i samarbete med Stockholms läns landsting och Sametinget. Samma sak bör göras för de stora invandrarspråken i samarbete med ansvariga för att ta fram samhällsinformation till nyanlända.
- Språkrådet arbetar för att Vägledningen 24-timmarsmyndigheten uppdateras med hänsyn till rekommendationerna i de flerspråkiga riktlinjerna.

6. Kartlägg språksituationen på internet. Språkrådet har som uppgift att följa språkanvändningen, sprida kunskap om den och bedriva språkvård. Hur detta ska göras med avseende på språkanvändningen och språksituationen på internet har blivit en allt viktigare fråga med internets ökade betydelse. Tidigare nämndes behovet av mer kunskap om hela språksituationen i Sverige som grund för språkpolitiska beslut, t.ex. uppgifter om antalet talare av olika språk, om talarnas geografiska spridning och om deras språkliga och kommunikativa färdigheter och behov. Därutöver behövs mer forskning kring hur olika tillgänglighetsmetoder och olika slags teknik svarar mot behoven och hur det påverkar tillgängligheten och användbarheten på webben.

Konkreta förslag:

- Språkrådet kartlägger språksituationen på internet fortlöpande som grund för språkpolitiska beslut och som uppföljning av vidtagna åtgärder, t.ex. riktlinjerna. Verktyg för detta behöver tas fram. Resultat från befintliga studier och andra underlag bör samlas in och presenteras i samlad form.
- Språkrådet och .SE arbetar för att det forskas mer om olika tillgänglighetsmetoders användning och effektivitet, och att kvantitativa studier kompletteras med behovs- och

⁷³ En sådan grupp har redan bildats och riktlinjer har börjat tas fram, se www.språkradet.se/flerspråkig-vägledning.

brukarorienterade studier med kvalitativ inriktning. Samarbete bör sökas med universitet och högskolor, liksom med Handisam och andra tillgänglighetsaktörer.

- Språkrådet arbetar för att grundläggande och tillförlitlig språkstatistik om hela språksituationen i Sverige tas fram som underlag för språkval vid kommunikation på webben m.m.
- Språkrådet och .SE samarbetar för att språkstatistik med koppling till svenska internet tas fram, t.ex. i samarbete med World Internet Institute i Sverige.

7. Ställ krav på upphandling av program i offentlig verksamhet, t.ex. på publikationsverktyg, databasprogram och skrivverktyg. Möjligheterna till stöd för hantering av flerspråkig information skiljer sig mycket mellan olika webbpubliceringssystem. Därför bör krav på publikationssystem ställas redan i offentliga verksamheters upphandlingsförfarande. Program ska t.ex. finnas på svenska, lätt gå att lokalisera till olika språk, klara flerspråkig teckenhantering, ge stöd för språkanvändningen, hålla god kvalitet och användbarhet.

- Språkrådet arbetar för att sådana upphandlingskrav tas fram och följs i samarbete med Kammarkollegiet och E-delegationen.

8. Se till att den språkliga kvaliteten är god. Kvalitet är en central fråga som bör lyftas fram vid kartläggning, upphandling, vägledning, forskning och utveckling. Att språket ska vara vårdat, enkelt och begripligt (11 §) ska gälla alla språk som används i offentlig verksamhet. Oavsett vilket språk eller vilken representationsform som används ska den hålla god kvalitet. Ibland måste kvalitet vägas mot tillgänglighet. En textuppläsningssystem gör flera texter tillgängliga i talad form än vad som är möjligt med mänskligt tal, men till något lägre kvalitet. Likaså kan maskinöversättning göra flera texter tillgängliga på andra språk än vad som går med mänsklig översättning. Vilken kvalitet håller översättningarna på myndigheternas webbplatser idag? Vilka kvalitetskrav ska gälla? När är det motiverat att använda språkteknologiska hjälpmedel? Frågorna är många och behovet av stöd stort.

- Språkrådet och .SE samarbetar för att se till att frågor om språklig kvalitet med koppling till språkanvändningen på internet (t.ex. på myndigheters webbplatser och i användningen av olika hjälpmedel) undersöks grundligare och att rekommendationer tas fram och sprids.
- Språkrådet arbetar för att rimliga kvalitetskrav ställs vid upphandling av översättning och hjälpmedel, och att språkspecifika rekommendationer för översättningar till olika språk tas fram.

9. Ta fram flerspråkig terminologi. Språklagen lägger ett särskilt ansvar på myndigheterna för att svensk terminologi inom deras olika fackområden finns tillgänglig, används och utvecklas (12 §). Om de nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråket ska kunna användas i kontakt med myndigheterna enligt särskilda rättigheter, måste det finnas termer också på dessa språk. Liksom på övriga språk som används i kontakt med svenska myndigheter efter behov. Flerspråkig information på myndigheternas webbplatser förutsätter flerspråkig terminologi för centrala begrepp i det svenska samhället. Med flerspråkig terminologi blir det också möjligt att utveckla teknik för att söka på ett språk och få träff på information som är skriven på ett annat.

- Språkrådet tillsammans med Terminologicentrum TNC tar fram ett förslag till projekt där grundläggande samhällstermer tas fram parallellt för de nationella minoritetsspråken och andra stora språk i Sverige. Projektet bör kopplas till

framtagande av verktyg för flerspråkig sökning med dessa samhällstermer som grund, så att informationssökning på myndigheters webbplatser kan göras på valfritt språk. Ett sådant projekt kan visa på den praktiska nyttan med språkresurser (här: terminologi) och språkteknologi (här: flerspråkig sökning). Terminologin kan göras tillgänglig via Rikstermbanken⁷⁴ och Lexins orböcker på webben med flerspråkiga samhällsord⁷⁵.

10. Se till att utveckla infrastrukturen för språkanvändning på internet. Det allmänna har enligt språklagen ett ansvar att se till att svenskan används och utvecklas (6 §), och att de nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråket skyddas och främjas (8–9 §). Också på internet. Att säkerställa tillgången till ord och termer, uppmärkta språkdata-baser och grundläggande språkverktyg för forskning, teknikutveckling och användning har därmed blivit en nationell angelägenhet för vilken det allmänna ska ta ansvar när kommersiella intressen saknas. Det är angeläget att svenskan, som huvudspråk i Sverige, får en nödvändig uppsättning grundresurser för att den ska kunna utvecklas väl och användas inom alla samhällsområden. För de nationella minoritetsspråkens framtid kan samhälleliga insatser vara helt avgörande. Där behövs en noggrannare kartläggning av resursbehovet göras som grund för infrastruktursatsningar. Tills vidare får man, på basis av den begränsade kartläggning som gjorts här, se till att det till att börja med åtminstone finns grundläggande möjligheter att använda minoritetsspråken på internet i olika sammanhang.

- Språkrådet arbetar för att de nationella minoritetsspråkens och teckenspråkets resursbehov kartläggs, och att nödvändig infrastruktur tas fram både för svenskan, de nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråket. För svenskans del är det viktigt att se till att Vetenskapsrådet finansierar det projektförslag som redan ligger på deras bord (se s. 28).
- .SE och Språkrådet samarbetar för att stödja infrastruktur som främjar språkanvändningen på internet i ett flerspråkigt perspektiv. Infrastrukturen för den s.k. semantiska webben är en central fråga. En mindre, men ändå viktig symbolfråga, är att snarast se till att det blir möjligt att använda icke-latinska tecken i toppdomännamn på svenska internet för att synliggöra minoritetsgrupperna och deras språk på nätet.
- Språkrådet bör samarbeta med Universitetet i Tromsø och Sametinget i Norge för att förbättra tillgången till resurser och programvara för de nationella minoritetsspråken i Sverige.

11. Se till att tillgängliggöra befintliga resurser med öppna licenser. Det finns många befintliga resurser både hos myndigheter och på forskningsinstitutioner som är framtagna med offentliga medel och bör som sådana ses som en gemensam tillgång. Det finns starka sociala drivkrafter och effektiva verktyg för att utveckla sådana resurser vidare och göra dem tillgängliga på internet, vilket inte är minst viktigt för mindre kommersiellt gångbara språk. Mycket skulle därför vara vunnet om befintliga resurser kunde göras fritt tillgängliga, så att de kunde användas för att driva på utvecklingen av teknik och innehåll i olika sammanhang på internet.

- Språkrådet avser att gå före med gott exempel och göra sina språkresurser fritt tillgängliga, t.ex. den flerspråkiga ordboken Lexin (som redan har börjat göras tillgänglig för användning i t.ex. Lingofriends⁷⁶, Folkets lexikon⁷⁷, Vocab tool⁷⁸).

⁷⁴ www.rikstermbanken.se

⁷⁵ <http://lexin.nada.kth.se/>

⁷⁶ <http://www.lingofriends.com/exercises/>

- Internetinfrastrukturstiftelsen .SE ger stöd till myndigheter och forskningsinstitutioner som vill tillgängliggöra språkresurser med öppna licenser.
- .SE ger i samråd med Språkrådet och utvalda experter stöd till utvecklare så att tillgängliggjorda resurser kommer till användning på internet.

12. Se till att det satsas på språkteknik med användaren i centrum. I ett flerspråkigt perspektiv är det viktigt att användare med olika språk och språkliga behov (behov av begriplig och lättläst svenska, talat språk, punktskrift) beaktas och involveras i teknikutvecklingen. Det finns t.ex. behov av att förbättra stödet för flerspråkig information i befintliga publiceringssystem. Hur detta ska göras bör undersökas i samarbete mellan olika intressenter i ett projekt med användarcentrerat perspektiv.

- Språkrådet och .SE ser till att ta fram en vägkarta för framtida teknikutveckling genom att låta kartlägga behoven med utgångspunkt i konkreta användningsfall. Den workshop som hölls om teknikutveckling inom ramen för delstudie bidrog starkt till att öppna perspektiven och att visa på nödvändigheten av att kartlägga de behov och lösningar, problem och möjligheter som finns på området. Vägkartan bör tas fram i fortsatt samarbete mellan deltagande aktörer.
- .SE främjar teknikutveckling för internet med användarnas språkliga behov i centrum, t.ex. genom finansiering av projekt.

13. Samordna språkpolitiken med it-politiken och andra politikområden. Språkpolitiken är av den karaktären att den skär genom alla områden eftersom språket är så grundläggande för oss både som individer och samhällsvarer. Tittar man på förslagen ovan inser man lätt att språkpolitiken bör samordnas inte bara med it-politiken utan också med minoritetspolitiken, integrationspolitiken, handikappolitiken, diskrimineringspolitiken och forskningspolitiken. Där syns flera exempel på projekt som kräver samordning och samarbete. För det första behöver ansvariga för språkpolitiken, minoritetspolitiken och integrationspolitiken samverka, t.ex. för att ta fram riktlinjer för språkanvändningen på myndigheters webbplatser och se till att gemensamma resurser och service tas fram, t.ex. grundläggande information på flera språk. Det behövs också samarbete med Handisam och E-delegationen för samarbete kring informationstillgänglighet och uppföljning. Samarbete över myndighets- och departementsgränser behöver etableras för att språkpolitiken, som ligger under kulturdepartementet, ska få genomslag på it-området.

- Språkrådet diskuterar frågor om samordning och samarbete kring språksituationen på internet med företrädare för Länsstyrelsen i Stockholms län, Sametinget, Handisam, E-delegationen, Kulturdepartementet, .SE och andra berörda.
- Språkrådet arbetar aktivt med opinionsbildning, remissvar m.m. för att få större genomslag för språkpolitiken inom it-området.

Ett språkpolitiskt perspektiv i e-inkluderingsarbetet

På ett högre plan behövs bättre samordning av språkpolitiken över departementsgränserna, framför allt berör det kulturdepartementet, utbildningsdepartementet, justitiedepartementet, socialdepartementet, integrations- och jämställdhetsdepartementet och inte minst

⁷⁷ <http://folkets-lexikon.csc.kth.se/>

⁷⁸ http://www.myvocab.com/index.php?Itemid=78&id=9&option=com_content&task=view&lang=se

näringsdepartementet. E-delegationen som har ett övergripande ansvar för it-politik och e-inkludering bör t.ex. se till att ett språkpolitiskt perspektiv integreras i e-inkluderingsarbetet.

Till att börja med bör handlingsplanen för e-inkludering (Handisam 2009b) ges ett tydligt flerspråkigt perspektiv med fokus på alla människors behov av delaktighet med hänsyn till deras språkliga behov och rättigheter. Hur det kan se ut skisseras nedan genom korta kommentarer till de förslag på insatser som Handisam presenterar i sitt förslag till handlingsplan för e-inkludering.

Insats 1: Tillsättande av användningsråd. Ett Användningsråd bör inrättas för att ge ett inflöde av kunskaper och erfarenheter utifrån ett användarperspektiv och för att förbättra samordningen.

Kommentar: Vid tillsättandet bör man tänka på språkliga behov och rättigheter hos nationella minoriteter, personer med andra modersmål än svenska, teckenspråksanvändare m.fl. Språkvårdare och språkteknologiexpertis bör engageras.

Insats 2: Indikatorer för uppföljning. Ett uppdrag bör ges till Handisam att i samverkan med E-delegationen och Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar ta fram indikatorer för uppföljning av användbarhet och tillgänglighet.

Kommentar: Framtagandet av indikatorer bör göras med hänsyn till alla medborgares språkliga behov och rättigheter så att användbarhet och tillgänglighet ses ur flerspråkigt perspektiv. Uppmärksamhet bör också fästas vid användningen av olika representationsformer (lättläst, punktskrift, tal) och hjälpmedel (textuppläsningsfunktion, automatisk översättning, punktskriftsskärm) för att underlätta flerspråkigt tillgänglig kommunikation.

Insats 3: Ramverk för samverkan mellan system. E-delegationen bör säkerställa att användbarhet och tillgänglighet finns med som utgångspunkt när ett nationellt ramverk för interoperabilitet upprättas.

Kommentar: Man bör se till att ramverket skapar goda förutsättningar att använda olika språk i Sverige. Det ska finnas möjlighet att använda språk på lika villkor. Särskilt bör man tänka på att ge svenskan och de nationella minoritetsspråken tekniska förutsättningar att användas och utvecklas på internet. Utveckling och användning av språkresurser och språkstöd bör underlättas genom val av standarder, gränssnitt och annan infrastruktur.

Insats 4: Standardisering av offentliga webbplatser. E-delegationen bör fastställa en reviderad vägledning för utveckling av offentliga webbplatser. Denna bör vara anpassad till kraven i WCAG 2.0.

Kommentar: Vägledningen bör uppdateras med hänsyn till den vägledning för flerspråkig information på webben som föreslås under förslag 5 på s. 66.

Insats 5: Upphandling som medel. Kammarkollegiet bör ges i uppdrag att, dels rapportera till regeringen hur arbetet går med att ställa krav på användbarhet och tillgänglighet i upphandlingarna, dels att delta i arbetet med framtagandet av den nya europeiska standarden för upphandling av tillgänglig IKT.

Kommentar: I språkligt perspektiv är det viktigt att se till att grundläggande svenska texter är skrivna på ett enkelt och begripligt språk och att överföringar till lättläst svenska, svenskt teckenspråk och andra språk görs på ett kvalitetssäkrat sätt genom auktoriserade språkkonsulter och översättare. Man bör också ställa krav på upphandling av publikationsverktyg, databasprogram, skrivverktyg m.m. De ska t.ex. helst finnas på svenska,

lätt gå att lokalisera till olika språk, klara flerspråkig teckenhantering, ge stöd för språkanvändningen, hålla god kvalitet och användbarhet.

Insats 6: Modell för inkluderande utvecklingsprocesser. E-delegationen ska i sina rapporter till regeringen redovisa goda förebilder inom e-förvaltningen. Användningsrådet bör få i uppgift att komplettera bilden med exempel som tar sin utgångspunkt i ett användarperspektiv. På längre sikt kan exemplen utvecklas till en modell.

Kommentar: Modeller för användarcentrerad systemutveckling bör utformas så att språkliga och flerspråkiga behov och möjligheter i kommunikationen mellan myndigheter och medborgare görs synliga. Ett första steg bör vara att kartlägga utvecklingsbehoven med utgångspunkt i konkreta användningsfall.

Insats 7: Tillgänglig och användbar digital arbetsmiljö. Arbetsmiljöverket bör ges i uppdrag att i samverkan med Skolverket ta fram riktlinjer för en användbar och tillgänglig digital arbetsmiljö.

Kommentar: Sådana riktlinjer bör beakta hur en digital arbetsmiljö ska utformas för att vara användbar och tillgänglig ur språkligt och flerspråkigt perspektiv.

Användarna ska ges stöd i sin språkanvändning med hänsyn till olika språkliga behov och rättigheter.

Insats 8: Nationell strategi för digital kompetens. En statlig utredning bör tillsättas för att först kartlägga insatserna för digital kompetens och sedan föreslå en nationell strategi.

Kommentar: Språk och kommunikation bör ses som centrala delar i en sådan kompetens enligt tidigare diskussion om ökade krav på språk, kommunikation och teknikanvändning (se Nya möjligheter, ökade krav på s. 10). Särskilt viktigt är det med insatser i skolan för barn och unga.

Insats 9: Statistik om IKT-användning. Ett uppdrag bör ges till SCB i samverkan med Handisam att ta fram en långsiktigt hållbar statistik inom området.

Kommentar: Sådan statistik bör omfatta också språkliga och kommunikativa aspekter. T.ex. bör man se hur många som läser och har behov av att få information på olika språk på myndigheters webbplatser. Man bör också undersöka användningen och nyttan av olika representationsformer och hjälpmedel, som lättläst och textuppläsningsfunktioner. Diskussioner om hur sådan statistik ska tas fram bör föras med Språkrådet.

Insats 10: Utredning om socioekonomiska aspekter. Det bör utredas om hur socioekonomiska aspekter kring tillgång till IKT kan beaktas avseende utmätning, socialbidrag, avdrag för hushållsnära tjänster och assisterande teknik.

Kommentar: Detta kan vara särskilt angeläget för människor med annat modersmål än svenska, som statistiskt sett har en mer utsatt socioekonomisk situation.

Insats 11: Utveckling för sammansmältning av kanaler. Ett uppdrag att belysa behov av statligt stöd för att exempelvis utveckla språkdatabaser bör ges till Talboks- och punktskriftsbiblioteket i samråd med Post- och telestyrelsen och Radio och TV-verket.

Kommentar: En sådan utveckling av språkdatabaser bör samordnas med det förslag om nationella språkresurser för språkvetenskaplig och språkteknologisk forskning som behandlas av Vetenskapsrådet (se s. 28). Frågan bör lyftas till högre nivå. Att säkerställa tillgången till terminologi, uppmärksatta språkdatabaser och grundläggande språkverktyg för forskning och utveckling är en nationell angelägenhet för alla officiellt erkända språk i Sverige (svenska,

svenskt teckenspråk och de nationella minoritetsspråken). Flera parter bör involveras i arbetet, bl.a. Språkbanken, Terminologicentrum TNC och Språkrådet.

Insats 12: Samordning av forskning och utveckling. Ett uppdrag bör ges till Vinnova i samråd med Post- och telestyrelsen att utreda samordningsvinster i forskning och utveckling om e-inkludering och om det finns behov av stöd för intressenter vid ansökningar om medel från EU.

Kommentar: Där bör man särskilt se på hur utveckling och användning av språkteknologi för språken i Sverige kan bidra till ökad e-inkludering, t.ex. utveckling av flerspråkig sökning, automatisk översättning, talgränssnitt m.m.

Kapitel 7

Utvärdering och framtid

Projektarbetet har följt den ursprungliga projektplanen (se s. 5) relativt väl. Två avvikelser är värda att notera:

1. Projektet har inriktats mer än planerat på myndigheternas webbinformation i flerspråkigt perspektiv
2. Projektet har blivit mer omfattande än beräknat

Att det blev vissa avvikelser från den ursprungliga projektplanen är inte överraskande med tanke på att projektet från början hade en utforskande karaktär. Därför kom de samtal med nyckelpersoner och det arbetsseminarium om teknikutveckling kring användningsfall som hölls i projektets inledningsfas (kapitel 5) att få en stor betydelse för projektets fortsatta inriktning. De lyfte tidigt fram ett användarperspektiv där problem och möjligheter kring flerspråkighet framstod ha en avgörande betydelse för teknikutvecklingen på internet. Lika betydelsefullt var införandet av språklagen i juni 2009 och minoritetslagen i januari 2010. Det väckte funderingar kring samhällets ansvar för språkanvändningen på internet i ett flerspråkigt perspektiv. Dessutom närmade sig 2010 då myndigheternas webbplatser ska vara tillgängliga för alla, enligt de mål som regeringen antagit. Att flerspråkig tillgänglighet på myndigheters webbplatser blev ett huvudtema var inte från början planerat, men heller ingen tillfällighet. Det låg i tiden.

Inriktningen mot webbtillgänglighet och flerspråkighet medförde att projektet blev mer omfattande än planerat. Utöver den workshop kring användarcentrerad teknikutveckling som var planerad, skickades ett frågeformulär ut om minoritetsspråkens situation på internet i Sverige. Dessutom skickade vi enkätfrågor till myndigheterna om deras användning av flerspråkig information och kommunikation med medborgarna på webben. Till råga på allt har vi inte heller kunnat låta bli att redan innan projektidens slut bilda en arbetsgrupp för att ta fram en vägledning för flerspråkig information på webben. Det har känts angeläget med tanke på de många frågor från myndigheterna som har kommit till Språkrådet inför och efter språklagen och minoritetslagen trätt i kraft. Redan nu finns en första vägledning på Språkrådets webbplats⁷⁹. Planen är att vidarearbeta den under våren, och ha en mer genomarbetad version klar för tryck i slutet av 2010.

Rapporten har blivit någon månad försenad, dock inte mycket med tanke på projektets växande omfattning, som också gjort rapporten mer omfattande än planerat, drygt hundra sidor. Utredningen har genererat mycket data som vi har velat samla i rapporten, bland annat svaren på frågeformulären om de nationella minoritetsspråkens situation på internet (s. 29–56), och mycket annat som finns i bilagorna. Innehållet i rapporten ska också publiceras i Språkrådets publikationsserie i en lättare version, som ska finnas i tryck när resultatet av projektet presenteras på Språkrådsdagen 6 maj.

Sammanfattningsvis har det varit ett fruktbart projekt som väckt stort intresse; vi har redan presenterat det i många fler sammanhang än planerat. Projektet har också öppnat nya perspektiv för framtiden. Bland de förslag på åtgärder som presenterades i kapitel 6 finns många uppslag till fortsatta projekt, som förhoppningsvis kan vara till nytta såväl för

⁷⁹ www.sprakradet.se/6397

Språkrådet och .SE som för andra. Vi hoppas att .SE i den här rapporten ser de stora möjligheter som mötet mellan språk och internet innebär, och hittar inspiration och vägledning för framtida satsningar. Med rapporten hoppas vi ha visat att språk och kommunikation är ett område som på ett väsentligt sätt och på alla plan berör arbetet med att främja utvecklingen av internet i Sverige. Det gäller allt från frågor om teckentillgänglighet och gränssnitt, till bredare frågor om delaktighet och digital kompetens. Därför ser vi det som angeläget med ett fortsatt samarbete mellan .SE och Språkrådet med frågor om språk och internet i fokus.

Tackord

Tack till .SE för finansiellt stöd, och särskilt till våra kontaktpersoner där: Staffan Hagnell och Staffan Jonson.

Tack till styrgruppen, som gett oss synpunkter under arbetets gång: Lars Borin vid Göteborgs universitet, Olle Josephson vid Stockholms universitet, Jussi Karlgren vid SICS, Henrik Nilsson vid TNC, Olle Olsson vid Svenska W3C och Hans von Axelson vid Handisam.

Ett särskilt tack till Jussi Karlgren på SICS, hjärnan bakom det arbetsseminarium som presenteras i kapitel 5. Tack också till SICS, som stod för lokalerna, lånade ut Jussi och hjälpte till på andra sätt.

Litteratur och webbplatser

Litteratur

- Andréasson, Maia, Borin, Lars & Merkel, Magnus (2008). *Habeas Corpus: A survey for SNK – a Swedish national corpus*. GU-ISS-08-1. Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- Barruk, Henrik (2009). *Samiskan i Sverige: En sammanställning av befintliga resultat och fakta om samiskans användning och utbredning i Sverige*. Sametinget.
- Bred och långsiktig analys för området elektronisk kommunikation* (2009). Post- och telestyrelsen. PTS-ER-2009:2.
- Bästa språket – en samlad svensk språkpolitik* (2005). Proposition 2005/06:2. Utbildnings- och kulturdepartementet.
- Bästa språket – en samlad svensk språkpolitik*. Proposition 2005/06:2. Utbildnings- och kulturdepartementet. 2005. www.regeringen.se/sb/d/5359/a/50761
- Crystal, David (2006). *Language and the Internet*. Cambridge University Press.
- Danet, B. and Herring, S.C. (2007). *The Multilingual Internet: Language, Culture and Communication Online*. Oxford: Oxford University Press.
- Deklaration om nordisk språkpolitik*. Nordiska ministerrådet, 13. september 2006. <http://www.norden.org/sagsarkiv/sk/sag_vis.asp?vis=2&id=335>
- Digitala klyftor - Insatser för att överbrygga dessa*. (2008). Sika Rapport 2007:6. http://www.sika-institute.se/Doclib/2007/SikaRapport/sr_2007_6.pdf
- Domeij, Koskeniemi, Krauwer, Maegaard, Rögnvaldsson & de Smedt (red) 2009. *Proc. of the NODALIDA 2009 workshop Nordic Perspectives on the CLARIN Infrastructure of Language Resources*. NEALT Proceedings Series, Vol. 5 (2009), Northern European Association for Language Technology (NEALT). Electronically published at Tartu University Library (Estonia) <http://hdl.handle.net/10062/9207>.
- Domeij, R. 2007. *Språkpolitik och språkteknologi i Sverige och Norden*. I: Vetenskapsrådet (2007c).
- Domeij, Rickard (red) 2006. *Språkteknologisk infrastruktur i Norden*. Rapport med artikelbidrag från seminarium om språkteknologisk infrastruktur i Norden, Göteborg, 26 oktober 2006. Astin – arbetsgruppen för språkteknologi i Norden, Nordens språkråd.
- Domeij, Rickard (red.) (2008). *Tekniken bakom språket*. Norstedts akademiska förlag.
- Domeij, Rickard (2005). *Datorn som språkgranskare*. Utgiven av svenska språknämnden. Norstedts akademiska förlag.
- Egenmakt mot utanförskap – regeringens strategi för integration* (Skr. 2008/09:24) <http://www.regeringen.se/sb/d/9761/a/111280>
- Elenius, K., Forsbom, E., and Megyesi, B. 2008. *Survey on Swedish Language Resources. Report*, February 2008. Dept. of Speech, Music and Hearing, KTH and Dept. of Linguistics and Philology, Uppsala University
- Ellen Bijvoet & Kari Fraurud (2007) *Det romska språket och romsk språkvård i Sverige*. Språkrådet, Institutet för språk och folkminne.
- En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006-2009*

- En ny ramstrategi för flerspråkighet. KOM(2005) 596 slutlig. Meddelande från kommissionen av den 22 november 2005.
[<eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=sv&type_doc=COMfinal&an_doc=2005&nu_doc=596>](http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=sv&type_doc=COMfinal&an_doc=2005&nu_doc=596)
- Englund, Helena & Guldbrand, Karin (2009). *Klarspråk på nätet*. Pagina.
- Englund, Helena & Sundin, Maria (2004). *Tillgängliga webbplatser i praktiken*. Jure.
- EU (2005) *En ny ramstrategi för flerspråkighet*. KOM(2005) 596.
- EU (2005a). *i2010 – Det europeiska informationssamhället för tillväxt och sysselsättning*. KOM(2005) 229.
- EU (2005b). *E-tillgänglighet*. KOM(2005) 425.
- EU (2005c) *En ny ramstrategi för flerspråkighet*. KOM(2005) 596.
- EU (2006). Europeans and their languages. Special Eurobarometer.
- EU (2006). *Human language technologies for Europe*. ITC-irst och Accipio consulting.
www.tc-star.org/publicazioni/D17_HLT_ENG.pdf
- EU (2007). Det europeiska i2010-initiativet för e-integration: Att vara en del av
- EU (2008). *Företag tjänar på bättre språkkunskaper*. Rekommendationer från näringslivsforum för flerspråkighet, inrättat av Europeiska kommissionen.
http://ec.europa.eu/education/languages/pdf/davignon_sv.pdf
- EU (2008a). *Flerspråkighet: en tillgång för Europa och ett gemensamt åtagande*. KOM(2008) 566
- EU (2008b). *En förteckning över gemenskapsåtgärder inom området flerspråkighet och resultat från internetsamrådet*. SEK(2008) 2443.
http://ec.europa.eu/education/languages/pdf/com/inventory_sv.pdf
- EU (2008c) *Företag tjänar på bättre språkkunskaper*. Rekommendationer från näringslivsforum för flerspråkighet, inrättat av EU-kommissionen.
http://ec.europa.eu/education/languages/pdf/davignon_sv.pdf
- Findahl, Olle. (2008). *Svenskarna och Internet*. World Internet Institute.
- Fraurud, Kari & Bijot, Ellen (2007). *Det romska språket och romsk språkvård i Sverige 2007*. Rapport från Språkrådet.
- Från patient till medborgare- en nationell handlingsplan för handikappolitiken* är grunden för Sveriges handikappolitik. Kärnan i den är att bekämpa diskriminering och att samhället ska utformas så att människor med funktionsnedsättning kan bli fullt delaktiga.
- Funka (2006). *Hur fungerar lättlästa texter på webben?* Rapport från Funka Nu.
- Försäkringskassan (2008). *Riktlinjer för översättningar i Försäkringskassan*.
<http://www.regeringen.se/sb/d/11289/a/132429>
- Garlén & Sundberg (2008). *Handbok i svenska som andraspråk*. Utarbetad av Språkrådet. Norstedts akademiska förlag.
- Geijer, Erik (2008). *Hur man skriver för webben*. .Se (Stiftelsen för internetinfrastruktur).
http://www.iis.se/docs/Att_skriva_for_webben_-_webb_2_.pdf
- Graddol D. (2006). *English next*. www.britishcouncil.org/learning-research-english-next.pdf
- Handisam (2007). *Riv hindren. Riktlinjer för tillgänglighet*.
http://www.handisam.se/upload/Handisams%20filer/Rapporter/Riv%20hindren_tillg.pdf
- Handisam (2008). *Hur tillgänglig är statsförvaltningen 2007?* Utvärdering av tillgänglighetsarbetet enligt förordning (SFS 2001:526) genom effekt- och orsaksanalys.

- Handisam (2009a). *Kartläggning över initiativ för eInkludering i EU och Sverige*. Delrapport: Regeringsuppdrag N2008/5985/ITP.
- Handisam (2009b). *Rätt från början - underlag till handlingsplan för e-inkludering*. <http://www.handisam.se/upload/underlag%20till%20handlingsplan%20f%C3%B6r%20e-inkludering.pdf>
- Handisam (2009c). *Förslag på indikatorer för öppna jämförelser av tillgängligheten i kommuner och landsting*. Rapport från Handisam.
- Handlingsplan för norsk språk og IKT*. 2001. Norsk språkråd. Oslo
<www.sprakrad.no/iktreve.htm>
- Hanell L. (2009). Man måste bli helt svensk för att hitta nånting. Examensarbete. Språkkonsultutbildningen, Umeå universitet.
- Hansson, R. m.fl. (2006). *Språk och skrift i Europa: liten bok om Europas stater och språk*. SNS Förlag.
- Hansson, Roger m.fl. (2006). *Språk och skrift i Europa. Liten bok om Europas stater och språk*. Språkrådet.
- Helena Englund och Maria Sundin (2004). *Tillgängliga webbplatser i praktiken*. Jure. S. 89–94.
- Human language technologies for Europe*. 2006. Information Society and Media. EU.
www.tcstar.org/publicazioni/D17_HLT_ENG.pdf
- Hur fungerar lättlästa texter på webben? (2006) Rapport från Funka.
http://www.funkanu.se/Global/Filer/design_for_alla/rekommendationer/rapporter/Rapport_lattlast.pdf
- Hyltenstam, K. (red.) (1999). *Sveriges sju inhemska språk – ett minoritetsspråksperspektiv*. Studentlitteratur.
- Integrationsdepartementet (2008). *Kommunenkät rörande nationella minoriteter*. Integrations- och jämställdhetsdepartementet.
- Integrationspolitik för 2000-talet*. Regeringens skrivelse 2001/02:129.
- Josephson, Olle (2009). *Klarspråksforskningens framtid*. I: Nyström Höög (red). Medborgare och myndigheter. Tefa, nr 47. FUMS, Inst. för nordiska språk, Uppsala universitet.
- Karlsson, Anna-Malin (red.) (2006). *En arbetsdag i skriftsamhället. Ett etnografiskt perspektiv på skriftanvändning i vanliga yrken*. Språkrådets skriftserie. Norstedts akademiska förlag.
- Diki-Kidiri, Marcel (2007). *Securing a place for a language in cyberspace*. Unesco.
- Kommunförbundet Norrbotten (2008). *Resultat av kartläggningen av kommunal webbinformation*. 25-sidig folder om översättning till nationella minoritetsspråk.
- Kuoppa, Harriet (2008). *Situationen för minoritetsspråket meänkieli*. Institutet för språk och folkminnen. http://www.sofi.se/servlet/GetDoc?meta_id=2607
- Kuusela & Meski (2004). *Omfattningen och kvaliteten av finskspråkig information publicerad av svenska myndigheter*. Sverigefinska språknämnden.
- Lika olika som alla andra. Om elever med funktionsnedsättning och utländsk bakgrund*. (2007). Specialpedagogiska myndigheten.
www.butiken.sit.se/produkt/katalog_filer/00081.pdf
- Lundberg, I. & Reichenberg, M. (2008). *Vad är lättläst?* Specialpedagogiska myndigheten.
www.spsm.se/Laromedel/Vad-ar-lattlast/

- Maegaard B., Bick E., Dalsgaard P., Kirchmeier-Andersen S., Togeby O., Henriksen B.H. (2004). *Strategisk satsning på dansk sprogteknologi*. Statens Humanistiske Forskningsråd, København 2004.
- Myndiga medborgare* (2008). Medborgarutredningen Fi2007/6780.
- Moshagen, Sjur & Trosterud, Trond (2008). Datorstöd för samiska och andra minoritetsspråk. I: Domeij (red) *Tekniken bakom språket*. Norstedts akademiska förlag.
- Nordicom (2009). *Mediebarometer 2008*. Nordicom-Sverige.
- Nyström Höög (red) (2009). *Medborgare och myndigheter*. Tefa, nr 47. FUMS, Inst. för nordiska språk, Uppsala universitet.
- Nyström Höög, C. (2009). Textvård mellan två kulturer. I: Nyström Höög (red) (2009). *Medborgare och myndigheter*. Tefa, nr 47. FUMS, Inst. för nordiska språk, Uppsala universitet.
- Nå ända fram – guide för informatörer som vill nå alla i Sverige*. (2002). Integrationsverket. www.mkc.botkyrka.se/biblioteket/Publikationer/naandafram.pdf
- Nåfram (2009). *Landstingens hälso- och sjukvårdsrelaterade information på internet riktad till dem med annan språklig bakgrund än den svenska – en nulägesbild*. <http://www.nafram.se/Studie.htm>
- Nåfram (2009). *Landstingens hälso- och sjukvårdsrelaterade information på internet riktad till dem med annan språklig bakgrund än den svenska – en nulägesbild*. <http://www.nafram.se/Studie.htm>
- Olovsson, Eva (red) (2008). *Service på nätet. Rapport från en konferens om myndigheters webbplatser*. Språkrådet, Inst. för språk och folkminnen.
- Ong, Walter J. (2007). *Muntlig och skriftlig kultur – Teknologiseringen av ordet*. Anthropos.
- Parkvall (2009). *Sveriges språk*. Institutionen för lingvistik. Stockholms universitet.
- Parkvall (2009). *Sveriges språk*. Institutionen för lingvistik. Stockholms universitet. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:225395/FULLTEXT02>
- Pensionsmyndigheten (2009). *Riktlinjer för översättningar i Pensionsmyndigheten*.
- Prop. 1997/98:16. *Sverige, framtiden och mångfalden – från invandrapolitik till integrationspolitik*.
- Prop. 2005/06:2. *Bästa språket – en samlad svensk språkpolitik*. Utbildnings- och kulturdepartementet. Språkpropositionen. <http://www.regeringen.se/content/1/c6/05/07/61/d32f62b5.pdf>
- Prop. 2008/09:153 *Språk för alla – förslag till språklag*.
- Prop. 2008/09:158 *Från erkännande till egenmakt - regeringens strategi för de nationella minoriteterna*. <http://www.regeringen.se/sb/d/11298/a/122769>
- Prop. 2008/09:158 *Från erkännande till egenmakt - regeringens strategi för de nationella minoriteterna*. <http://www.regeringen.se/sb/d/11298/a/122769>
- Punktskriften och dess användning*. (2009). Punktskriftsnämnden, TPB.
- Salö, L. (2009). *Mottagaranpassning för nätmedborgaren*. Examensarbete. Språkkonsultutbildningen, Umeå universitet.
- Samhällsguiden* (2009). Norstedts juridik.
- Samhällsinformation – en del av introduktionen* (2009). En rapport om kommunernas arbete med samhällsinformationen för nyanlända i Västra Götalands län. http://www.lansstyrelsen.se/vastragotaland/Publikationer/Rapporter/2009/2009_37.htm

- Samling og tilgjengeleggjering av norske språkteknologiressursar. Norsk språkråd, Oslo 2002. (Prosjektplan for norsk språkbank).
<www.sprakrad.no/upload/1308/sprakbankrapport-2002.pdf>
- SCB (2006). *Sveriges framtida befolkning*, SCB 2006-2050
http://www.scb.se/Pages/PublishingCalendarViewInfo_____259923.aspx?PublObjId=1801
- Eva Olofsson (red) (2009). *Service på nätet*. Rapport från en konferens om myndigheters webbplatser. Språkrådet.
- Sika (2008). *Digital klyftor - Insatser för att överbrygga dessa*. SIKA Rapport 2007:6.
http://www.sika-institute.se/Doclib/2007/SikaRapport/sr_2007_6.pdf
- Sika (2008). *Digitala klyftor - Insatser för att överbrygga dessa*. SIKA Rapport 2007:6.
http://www.sika-institute.se/Doclib/2007/SikaRapport/sr_2007_6.pdf
- SKL (2009). *Information till alla - en granskning av kommunernas information till medborgarna*. Rapport från Sveriges kommuner och landsting sep 2009.
Kan laddas ner från <http://gap.skl.se/artikel.asp?A=62359&C=406>
- Skolverket (1996) *Grunden för fortsatt lärande*. Rapport 115.
<http://www.skolverket.se/publikationer?id=236>
- Skolverket (1996) *Grunden för fortsatt lärande*. Rapport 115.
<http://www.skolverket.se/publikationer?id=236>
- SOU 2002:27. *Mål i mun. Förslag till handlingsprogram för svenska språket*.
<www.regeringen.se/sb/d/108/a/1443>
- SOU 2006:54. *Teckenspråk och teckenspråkiga. Översyn av teckenspråkets ställning*.
www.regeringen.se/sb/d/108/a/63759
- SOU 2008:26. *Värna språken - förslag till språklag*. Kulturdepartementet.
- SOU 2008:58. *Egenmakt – med professionellt stöd*.
- SOU 2009:86. *Strategi för myndigheternas arbete med e-förvaltning*. Betänkande från E-delegationen.
- SOU 2009:92. *Se medborgarna - för bättre offentlig service*.
<http://www.sweden.gov.se/sb/d/11456/a/135548>
- Sprog på spil – et udspil til en dansk sprogpolitik*. (2003). Kulturministeriet.
<http://www.kum.dk/sw6576.asp>
- Språkrådet (2008). *Omvärldsanalys. Språkens ställning i Sverige*. Omvärldsanalys för 2008 framtagen vid Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen.
- Språkrådet (2010a). *Språksituationen i Sverige 2009*. Omvärldsanalys för 2009 framtagen vid Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen.
- Språkrådet (2010b). *Teckenspråkig information på myndigheters webbplatser*. Rapport framtagen vid Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen.
<http://www.sprakradet.se/6599>
- St.meld. nr. 35 (2007–2008). *Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk*. Kultur- og kyrkjedepartementet. 2008.
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kkd/dok/regpubl/stmeld/2007-2008/stmeld-nr-35-2007-2008-.html?id=519923>.
- Statistiska centralbyrån (2008). *Privatpersoners användning av datorer och Internet 2008*.
http://www.scb.se/statistik/_publikationer/IT0102_2008A01_BR_IT01BR0801.pdf
- Statskontoret kommer snart med rapport om den handikappolitiska handlingsplanen.
- Sundin (2007). *Lättläst – så funkar det*. Jure.

- Sundström (2005). *Användbarhetsboken*. Studentlitteratur.
 Delvis tillgänglig på webben: <http://www.anvandbart.se/ab/webbok>
- Sveriges officiella minoritetsspråk. *Finska, meänkieli, samiska, jiddisch och teckenspråk. En kort presentation*. 2003. Småskrift i Språknämndens skriftserie, 86. Norstedts förlag.
- Tala för att tolkas, skriva för att översättas* (2001). Folder utgiven av Utrikesdepartementet. Norstedts. www.regeringen.se/sb/d/480/a/3499
- Tillgänglig information och etnicitet* (2009). Stockholms läns landsting.
- Trosterud, Trond (2006). *Grammatically based language technology for minority languages*. In: Anju Saxena & Lars Borin (eds), *Lesser-known languages of South Asia*. Mouton de Gruyter.
- Unesco (2003). *Cultural and linguistic diversity in the information society*. Unesco.
- Verva (2006). *Vägledningen 24-timmarswebben*. 2006:5.
http://verva.24-timmarswebben.se/master.html?http://verva.24-timmarswebben.se/web/t/Page_____1154.aspx.htm
- Verva (2007). *Ett nationellt informationssystem – Medborgares och företags tillgång till elektronisk samhällsservice*.
- Westergren, Eva och Åhl, Hans (red.) (2007). *Mer än ett språk. En antologi om flerspråkigheten i norra Sverige*.
- Vetenskapsrådet (2006). *Svensk språkteknologi – existerande forskningsinfrastruktur och framtida behov*. Vetenskapsrådet, Disc.
www.disc.vr.se/huvudmeny/humanioraochsprakteknologi/sprakteknologi.4.61c03dad1180e26cb8780007117.html.
- Vetenskapsrådet (2007a). *Vetenskapsrådets guide till infrastrukturen*. Vetenskapsrådets rapport 2007:11.
- Vetenskapsrådet (2007b) *Databaser och digitalisering inom humaniora*. Vetenskapsrådet, Disc.
- Vetenskapsrådet (2007c). *Svensk språkteknologi – existerande forskningsinfrastruktur och framtida behov*. Vetenskapsrådet, Disc.
- Vismansrapport (2006). Språkvis - Vismansrapport - Expert Panel Report. The Nordic Countries - A Leading Region in Language Technology. 2006.
www.ling.helsinki.fi/~klinden/pubs/Spr%E5kVisFullReport.pdf
- Värna språken – förslag till språklag*. SOU 2008:26. Kulturdepartementet. 2008. Kan laddas ned på: <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/100959>.

Webbplatser

- Avdelningen för teckenspråk, SU: <http://www.ling.su.se/pub/jsp/polopoly.jsp?d=2217>
 Flera teckenspråkslexikon och en teckenspråkskorpus finns vid avdelningen för teckenspråk vid Institutionen för lingvistik vid Stockholms universitet.
- B.R.I.S: <http://gypsy-net.ning.com/>
 B.R.I.S. Bibliko-Romani-International-Skola
- Centrum för multietnisk forskning: www.multietn.uu.se
- CLARIN: www.clarin.eu
 EU-projektet Common Language Resources and Technologies Infrastructure.
- De nordiska ländernas språksamarbete: www.norden.org/sprak/sk/index.asp?lang=1
- Deklaration om nordisk språkpolitik: www.norden.org/pub/sk/showpub.asp?pubnr=2007:746

Design for all – e-inclusion: www.dfaei.org

Divvun: <http://divvun.no/>
 Projekt för utveckling av samiska korrekturverktyg.

É Romani glinda: www.romaniglinda.se
 É Romani Glinda är en tidskrift som i första hand vänder sig till romer.

E-delegationen: www.regeringen.se/sb/d/11401/a/123295

E-inkludering och e-förvaltning inom EU:
http://ec.europa.eu/information_society/activities/egovernment/index_en.htm
http://ec.europa.eu/information_society/activities/egovernment/policy/inclusion/index_en.htm

Ethnologue: www.ethnologue.com
 Information om all världens språk.

Europeana: www.europeana.eu/portal/
 Europeisk litteratur på flera språk.

Europeiska kommissionen om flerspråkighet:
http://ec.europa.eu/education/languages/index_sv.htm

E-utveckling: www.eutveckling.se.
 Denna webbplats är ett privat initiativ som utgår från Vervas publikation Vägledningen för 24-timmarswebben.

Folkets lexikon: <http://folkets-lexikon.csc.kth.se/>
 En engelsk-svenskt e-ordbok som är fri att använda och bidra till för alla.

Giellatekno: <http://giellatekno.uit.no/>
 Centrum för samisk språkteknologi vid universitetet i Tromsø.

HFST: <http://www.ling.helsinki.fi/kieliteknologia/tutkimus/hfst/>
 Helsinki Finite-State Transducer Technology. Öppen programvara för utveckling av program för morfologisk analys och andra språkteknologiska verktyg. Används i utvecklingen av samiska språkverktyg, se t.ex. Divvun.

Hugo Valentin-centrum: <http://www.valentin.uu.se/index.htm>
 Ett tvärvetenskapligt forum för studiet av kulturella och sociala fenomen och förändringsprocesser relaterade till den etniska dimensionen i mänskligt liv. Tidigare Centrum för multietnisk forskning.

i2010: www.eu-upplysningen.se/Amnesomraden/IT-fragor/i2010/.
 Om i2010 på riksdagens webbplats med EU-upplysning.

Information society observatory: <http://www.unesco-ci.org/cgi-bin/portals/information-society/page.cgi?d=1>
 Unesco om informationstillgänglighet, delaktighet, flerspråkighet m.m.

Institutet för språk och folkminnen: www.sofi.se
 Innehåller bl.a. en ortnamnsdatabas på internet, med samiska ortnamnsuppteckningar.

Internetstatistik.se: www.internetstatistik.se
 Här samlas statistik om internetanvändningen.

Invandrarnät. Samhällsinformation för invandrare: www.immi.se/info/
 Information från Immigrantinstitutet till invandrare om det svenska samhället, rättigheter, skyldigheter och möjligheter.

Kulturförvaltningen om nationella minoriteter och minoritetsspråk:
www.kultur.stockholm.se/default.asp?id=12724

Language and the internet: www.languageatinternet.de
 Vetenskaplig elektronisk tidskrift om språk och internet.

Lexin: <http://lexin2.nada.kth.se/>
 Lexin-ordböckerna med flerspråkiga samhällstermer i webbversion.

Linguanet Europa: www.linguanet-europa.org
 Flerspråkigt centrum för språkinläring.

Mediebarometern: www.nordicom.gu.se
 Nordicoms undersökning av medievanorna i Norden.

Meänmaan Kieliraati/Språkråd: www.meanmaa.net/index_mmkr.htm

Minoritet.se: www.minoritet.se
 Webbplats för de nationella minoriteterna.

Mänskliga rättigheter: www.manskligarattigheter.gov.se/extra/pod.
 Länkar till den nationella handlingsplanen, faktablad, Delegationen för mänskliga rättigheter m.m.

Multilingualism in cyberspace: http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=16539&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
 Unesco om flerspråkighet på internet med bl.a. Initiative B@bel som främjar lingvistisk och kulturell mångfald på nätet.

Namis: www.valentin.uu.se/research/namis/namis.htm
 Forum för nationella minoriteter i Sverige vid Hugo Valentin-centrum på Uppsala universitet.

Network to promote linguistic diversity: www.npld.eu

Nordiska språkkonventionen: www.norden.org/avtal/sprak/sk/sprak_sprak.asp?lang=

Nordkalottfinsk ordbok och kulturdatabas: www.nordfinska.se.
 En nätordbok och kulturdatabas för nordkalottfinska språk/dialekter.

Ny i Gävleborg: www.lansstyrelsen.se/gavleborg/Projektwebbar/Integrationsprojektet/
 Flerspråkig samhällsinformation om Sverige och om Gävleborgs län.

Oahpa: <http://oahpa.uit.no>
 Samiska språkinlärningsprogram.

Om Sveriges minoriteter på regeringens webbplats om mänskliga rättigheter:
www.manskligarattigheter.gov.se/extra/pod/?id=33&module_instance=5&action=pod_show&navid=66&subnavid=33&subnavinstance=5

Projekt samhällsorientering i samverkan:
<http://www.botkyrka.se/vuxenutbildning/undermapparvux/49784.html>
 Botkyrka kommun tar tillsammans med andra kommuner i Stockholms län fram enhetlig samhällsinformation på flera språk för att underlätta etablering på arbetsmarknaden och i samhällslivet.

Regeringens strategi för de nationella minoriteterna: www.regeringen.se/sb/d/11281/a/119483

Rikstermbanken: www.rikstermbanken.se
 Sveriges nationella termbank, som drivs av TNC, innehåller till största delen termer på svenska, men också termer på flera av Sveriges minoritetsspråk och på andra språk, bland annat på engelska, franska, tyska och ryska.

Risten.no: www.risten.no.
 Samisk ordboks- och terminologiport.

Romsktnet: <http://romsktnet.ning.com/>
 Socialt nätverk för romer.

SameNet: <http://same.net>

SameNet är ett samiskt medborgarnät som främjar samisk demokrati, identitet, information, debatt och utbildning

Samernas utbildningscentrum: www.samernas.se

Innehåller samernas utbildningscentrums språkmateriel för internetkurs i nordsamiska.

Sametinget i Norge: www.samediggi.no

Innehåller norska Sametingets språkteknologi.

Sametinget i Sverige: www.sametinget.se

Innehåller bl.a. Sametingets webbordböcker på syd- och lulesamiska.

SamIT: <http://samit.no/>

Kompetenscentrum för samiska språk och it som förvaltas av Arbeids- og inkluderingsdepartementet i Norge

Spreadthesign: www.spreadthesign.com/country/se/

Flerspråkigt teckenspråkslexikon.

Språkportalen Europa: <http://europa.eu/languages/en/home>

Språkrådet: www.sprakradet.se.

Information om språk, språkvård och språkpolitik. Innehåller också länkar till många språkresurser.

Språkteknologi inom EU: <http://europa.eu/languages/sv/chapter/17>

Språkteknologi.se: www.sprakteknologi.se

SWEBLUL: www.sweblul.se

SWEBLUL samlar och främjar de nationella minoritetsspråken i Sverige: samiska, meänkieli, finska, romani chib och jiddisch.

Svenska teckenspråkslexika: <http://www.ling.su.se/pub/jsp/polopoly.jsp?d=10567&a=56692>

Svenska tornedalingars riksförbund: www.str-t.com

Intresseorganisation för Tornedalen och tornedalingar i språkliga, kulturella och samhälleliga frågor samt regeringens remissinstans i dessa frågor.

Svenskt teckenspråkslexikon: www.ling.su.se/pub/jsp/polopoly.jsp?d=10567&a=54766

Sverigefinländarnas delegation: www.sverigefinne.nu/framsidan.html

Sverigefinländarnas delegation bevakar sverigefinländarnas språkliga, kulturella, samhälleliga och sociala intressen.

Sveriges dövas riksförbund, SDR: www.sdrf.se/sdr/

Sveriges minoritetspolitiska strategi: www.regeringen.se/sb/d/11787/a/122728

Tema modersmål: <http://modersmal.skolverket.se/>.

En flerspråkig samlingsplats för landets alla webbsidor för modersmålsundervisning. Innehåller också länkar till många språkresurser.

Tema modersmål: <http://modersmal.skolverket.se/meankieli/>

Skolverkets modersmålssidor.

UR om nationella minoritetsspråk: www.ur.se/Ung/Amnen/Sprak/Nationella-minoritetssprak/

Utbildningsradions hemsida för nationella minoritetsspråk.

World Internet institute: www.wii.se

Gör bland annat den årliga undersökningen Svenskarna och internet om våra internetvanor.

Bilaga 1: Källor som grund för flerspråkiga riktlinjer

OM BEHOVET AV FLERSPRÅKIG INFORMATION

- * Helena Englund och Maria Sundin (2004), Tillgängliga webbplatser i praktiken. Jure.
- * Maria Sundin (2007), Lättläst – så funkar det. Jure.
- * Alla ska kunna nå fram! Inte bara på svenska! (2009). 4-sidig folder från NåFram.
- * Guide för informatörer som vill nå alla i Sverige (2002). 5-sidig folder från Integrationsverket
(<http://www.mkc.botkyrka.se/biblioteket/Publikationer/naandafram.pdf>).

RIKTLINJER FÖR ÖVERSÄTTNING

- * Riktlinjer för översättningar i Försäkringskassan, 8-sidig pdf
(http://www.forsakringskassan.se/irj/go/km/docs/fk_publishing/Dokument/Instruktioner/Riktlinjer/riktlinje_2008_17.pdf).
- * Riktlinjer för översättningar i Pensionsmyndigheten (2009). Pensionsmyndigheten.
- * Tillgänglig information och etnicitet (2009). Stockholms läns landsting.
- * Resultat av kartläggningen av kommunal webbinformation (2008). Kommunförbundet Norrbotten.
- * Tala för att tolkas, skriva för att översättas (2001). Folder utgiven av Utrikesdepartementet. Norstedts. www.regeringen.se/sb/d/480/a/3499

TEKNISK HANTERING AV FLERSPRÅKIG INFORMATION

- * Tommy Sundström (2005). Användbarhetsboken. Studentlitteratur.
(<http://www.anvandbart.se/ab>).
- * Vägledningen 24-timmarswebben (2006). Verva.
- * W3C/WCAG 2.0 (2009). Language of page SC 3.1.1 och Language of parts SC 3.1.2.

Bilaga 2: Lagar och förordningar

Följande lagar har särskild relevans för en språkpolitik med flerspråkigt perspektiv. I registret över Svensk författningssamling (SFS) finns lagarna att tillgå i sin helhet:
http://62.95.69.15/sfs/sfst_form.html.

Språklag (2009:600). Språklagen reglerar språkens ställning i Sverige: huvudspråket svenskan, de nationella minoritetsspråken, det svenska teckenspråket och övriga språk i Sverige. Den säger att alla ska ha möjlighet att använda språk (§ 14) och att språket i offentlig verksamhet skall vara vårdat, enkelt och begripligt (§ 11). Det gäller alla de språk som kan förekomma i offentlig verksamhet.

Förvaltningslag (1986:223). Säger bl.a. att ”myndigheten skall sträva efter att uttrycka sig lättbegripligt” och även på andra sätt ”underlätta för den enskilde att ha med den att göra” (7 §). Behovet att anlita tolk när någon inte talar svenska eller är allvarligt hörsel- eller talskadad tas också upp här (8 §).

Förordning (1986:856) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av integrationspolitiken säger bl.a. att myndigheterna inom ramen för tillgängliga resurser ska ”ge likvärdig service till alla oavsett etnisk eller kulturell bakgrund samt eftersträva att alla berörda nås av information om verksamheten” (2 §).

Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Här anges rätt för de nationella minoriteterna att använda finska, meänkieli och samiska hos myndigheter och domstolar. Här finns också allmänna bestämmelser som gäller alla nationella minoritetsspråk. Förvaltningsmyndigheter ska ”informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter enligt denna lag.” (3 §)

Bilaga 3: Språklagen

Lagens innehåll och syfte

1 § I denna lag finns bestämmelser om svenska språket, de nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråket. Lagen innehåller även bestämmelser om det allmännas ansvar för att den enskilde ges tillgång till språk samt om språkanvändning i offentlig verksamhet och i internationella sammanhang.

2 § Syftet med lagen är att ange svenskans och andra språks ställning och användning i det svenska samhället. Lagen syftar också till att värna svenskan och den språkliga mångfalden i Sverige samt den enskildes tillgång till språk.

3 § Om en annan lag eller en förordning innehåller någon bestämmelse som avviker från denna lag, gäller den bestämmelsen.

Svenska språket

4 § Svenska är huvudspråk i Sverige.

5 § Som huvudspråk är svenskan samhällets gemensamma språk, som alla som är bosatta i Sverige ska ha tillgång till och som ska kunna användas inom alla samhällsområden.

6 § Det allmänna har ett särskilt ansvar för att svenskan används och utvecklas.

De nationella minoritetsspråken

7 § De nationella minoritetsspråken är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska.

8 § Det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken.

Det svenska teckenspråket

9 § Det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket.

Språkanvändningen i offentlig verksamhet

10 § Språket i domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra organ som fullgör uppgifter i offentlig verksamhet är svenska.

I annan lag finns särskilda bestämmelser om rätt att använda nationella minoritetsspråk och annat nordiskt språk.

När det gäller skyldigheten för domstolar och förvaltningsmyndigheter att anlita tolk och att översätta handlingar finns det särskilda bestämmelser.

11 § Språket i offentlig verksamhet ska vara vårdat, enkelt och begripligt.

12 § Myndigheter har ett särskilt ansvar för att svensk terminologi inom deras olika fackområden finns tillgänglig, används och utvecklas.

Svenskan i internationella sammanhang

13 § Svenska är Sveriges officiella språk i internationella sammanhang.

Svenskans ställning som officiellt språk i Europeiska unionen ska värnas.

Den enskildes tillgång till språk

14 § Var och en som är bosatt i Sverige ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda svenska. Därutöver ska

1. den som tillhör en nationell minoritet ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda minoritetsspråket, och

2. den som är döv eller hörselskadad och den som av andra skäl har behov av teckenspråk ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket.

Den som har ett annat modersmål än de språk som anges i första stycket ska ges möjlighet att utveckla och använda sitt modersmål.

15 § Det allmänna ansvarar för att den enskilde ges tillgång till språk enligt 14 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2009.

Bilaga 4: Sammanställning av språk på landstingens webbplatser

Läget i juli år 2009

	Min. språk				Officiella EU-språk (exkl finska)								Andra europeiska språk								Icke europeiska språk								Summa
	Finska	Nordsamiska	Lulesamiska	Teckenspråk	Engelska	Tyska	Franska	Polska	Italianska	Grekiska	Spanska	Portugisiska	Bosniska	Kroatiska	Serbiska	Bosniska/Kroatiska/Serbiska	Albanska	Ryska	Tjetjenska	Turkiska	Arabiska	Tigrinja (Eritrea/N:a Etiopien)	Badinani (nordkurdiska)	Kurmanji (Nordkurdiska)	Sorani (sydkurdiska)	Persiska	Somaliska	Thai	
Kro	1				1	1	1	1	1	1	1		1	1	1		1	1	1	1	1	1	1		1	1	1	1	21
Skå	1				1	1		1			1					1	1			1	1				1	1	1		12
Vgr	1				1		1		1		1					1	1				1			1	1	1	1		11
Vma	1				1		1				1					1	1	1			1				1	1	1		11
Kal	1				1	1	1	1			1				1					1	1						1		10
Vno					1	1	1				1		1	1	1			1				1							9
Öst	1			1	1						1					1					1				1	1			8
Gäv					1	1					1										1	1		1	1				7
Hal					1	1	1				1					1	1				1								7
Sör	1				1								1								1				1	1	1		7
Nbo	1	1	1	1	1	1						1																	7
Jön				1	1	1										1					1						1		6
Sto					1								1	1	1						1								5
Dal					1	1	1		1		1																		5
Vär					1	1	1																						3
Öre				1	1	1																							3
Ble					1	1																							2
Upp				1	1																								2
Vbo					1	1																							2
Jäm					1																								1
Got																													0
	8	1	1	5	20	13	8	3	2	1	10	1	4	3	4	6	5	3	1	3	12	2	0	3	7	6	7	0	

Förklaring förkortningar

Kro = Kronobergs län, Skå = Region Skåne, Vgr = Västra Götalands region, Vma – Landstinget Västmanland, Kal = Landstinget i Kalmar län, Vno = Landstinget i Västernorrland, Öst = Landstinget i Östergötland, Gäv = Landstinget Gävleborg, Hal = Landstinget Halland, Sör = Landstinget i Sörmland, Jön = Landstinget i Jönköpings län, Sto = Landstinget Stockholms län, Dal – Landstinget Dalarna, Vär = Landstinget i Värmland, Öre = Örebro läns landsting, Nbo = Norrbottens läns landsting, Ble = Landstinget Blekinge, Upp = Landstinget i Uppsala län, Vbo = Västerbottens läns landsting, Jäm = Jämtlands läns landsting, Got = Gotlands Kommun

Sveriges minoritetsspråk är finska, jiddisch, meänkieli, romska, samiska och teckenspråk. De språk som ej återfinnes i tabellen ovan finns inte på något landstings hemsida.

V.v. observera att sammanställningen endast tar upp vilka språk som presenteras. Den säger inte någonting om hur mycket information som översatts. Variationen i mängden text som har blivit översatt är i princip lika stor som variationen i antalet översatta språk.

Bilaga 5: Prioritetslista från STR-T

Nedan följer en prioritetslista för STR-Ts del, sorterat i akuta prioriteringar samt prioriteringar på 2-5 års sikt utifrån regeringens nya proposition Från erkännande till egenmakt (2008/09:158).

- STR-T framhåller vikten av ett ökat statsbidrag till basverksamheten i organisationen och önskar därmed att den nuvarande fördelningsmodellen frångås och ersätts med en ny modell.
- STR-T framhåller vikten av; att en myndighet med övergripande ansvar för produktion av läromedel för minoritetsspråket meänkieli är en ytterst nödvändig åtgärd i nuläget. Produktion av läromedel behöver komma igång omgående för att snarast möjligt kompletteras med en lärarutbildning i meänkieli.
- STR-T framhåller vikten av en stark och tydlig lärarutbildning samt lärarfortbildning. Att ett universitet har ansvar både för en stark grundutbildning, en bra lärarutbildning och en kontinuerlig lärarfortbildning är tillsammans med produktion av läromedel och språkvård nyckeln till att meänkieli även i framtiden kan vara ett levande språk i Sverige.
- STR-T anser det vara viktigt att ändra lagstiftningen så att meänkieli nämns i hänsynsparagrafens 1:a kapitel i kulturminneslagen.
- STR-T begär att man i Sverige gör en kartläggning av kunskapen hos både grundskoleelever och gymnasieelever då det gäller de nationella minoriteterna, enligt de krav som finns i både läroplaner och kursplaner. STR-T påpekar också vikten av att en kontinuerlig uppföljningsmekanism finns, för att säkerställa kunskapen hos barn och unga om de nationella minoriteterna i Sverige.
- STR-T begär att en kartläggning av kunskapsnivån hos lärarstuderande utreds i hela Sverige och visar det sig, vilket STR-T misstänker, att kunskapen om t.ex. minoriteten meänkielitalande är låg, behöver lärosätena tvingas till att införa obligatorisk information om de nationella minoriteterna, oavsett nivå och inriktning och oavsett var i landet man går en utbildning.
- STR-T framhåller vikten av att Institutet för Språk och folkminnen tilldelas resurser till ytterligare två tjänster och samtidigt en betydande ökning av språkvårdande medel för att professionellt kunna ägna sig åt utåtriktad verksamhet såsom inspelningar och dokumentation främst i förvaltningsområdet .

Prioriteringar för den tornedalska minoriteten inom 2-5 år

- Att Tornedalsteatern tillförs resurser att starta en professionell ensemble inom meänkieli-området.

- Att produktionen av program på meänkieli ökas i både SVT, SR och UR.
- Att utreda och genomföra en förändring av Sveriges Radios organisation, så att meänkieli kan få en egen ställning i SR och inte underställd Sisuradio.
- Att öka förvaltningsområdets minoritetsspråksmedel så att kommunerna kan satsa på minoritetsspråksarbete på ett mer offensivt sätt. Idag bromsas satsningarna upp av att resurserna är för små.
- Att vid behov dela upp satsningen på Institutet för språk och folkminnen i två steg. Första steget innebär en tjänst och samtidig betydande ökning av språkvårdsmedel genom anslag 47:1 och steg två innebär ytterligare en tjänst och ytterligare ökning av språkvårdsmedel genom anslag 47:1.
- Att tillföra Kulturrådet betydligt mer resurser så att goda minoritetsfrämjande projekt inte får avslag i lika stor utbredning som idag pga. att de medel som Kulturrådet har att fördela inte räcker till idag.
- Att ändra lagstiftningens utformning då det gäller utbildning i förvaltningsområdet så att även grundskolan inkluderas på samma sätt som barnomsorgen idag, så att hela eller delar av verksamheten i grundskolan bedrivs på meänkieli.
- Att en gemensam hemsida för alla nationella minoriteter startas. Att en myndighet har huvudansvaret för en liknande hemsida stärker dess status. Hemsidan arbetas fram och utvecklas i nära samråd med de nationella minoriteterna.

Att tolk- och översättarutbildning skräddarsys för att passa meänkieli och att den utbildningen genomförs på det universitet som har både grund- och lärarutbildningsansvar

Bilaga 6: Hänvisningar till dokument för teckenspråket

Stig Kjellberg hänvisar till följande dokument i svaren på fråga 5 i enkäten, se s. 56:

Teckenspråk och teckenspråkiga. Översyn av teckenspråkets ställning SOU 2006:54

I betänkandet föreslås bl.a. att:

- Det svenska teckenspråket bör tillerkännas en folkrättslig ställning i det svenska samhället som motsvarar den ställning som givits nationella minoritetsspråk.
- Regeringen bör vidta åtgärder för att komma tillrätta med olika former av strukturell diskriminering på grund av språk.

I Bästa språket – en samlad svensk språkpolitik prop.2005/06:2 står följande –

”I Sverige används förutom svenska språket och svenskt teckenspråk ett flertal andra språk.”
Genom uttalandet markerade riksdagen, som första land i världen, att teckenspråk är språk likvärdigt med andra språk.

FN-konventionen antagen av Riksdagen den 13 november 2008

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionshinder trädde i kraft 2008. ”Språk inkluderar talade och tecknade språk och andra former av icke-talade språk”. Fem av de femtio artiklarna lyfter fram vikten av teckenspråkigas språkliga rättigheter samt dövas kultur och identitet, bland annat rätten till teckenspråkig undervisning, tillgång till information på teckenspråk, rätten till yrkeskunnig tolkning, frihet till uttryck och åsikter samt deltagande i kulturliv, rekreation, fritid och sport.

Språklagen antagen av Riksdagen den 20 maj 2009

Genom riksdagens ställningstagande till regeringens proposition Språk för alla – förslag till språklag (prop. 2008/09:153) har det svenska teckenspråket givits en ställning motsvarande de nationella minoritetsspråkens.

Kapitel 2, 14§, punkt 2 ”den som är döv eller hörselskadad och den som av andra skäl har behov av teckenspråk ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket” samt

Kapitel 7, punkt 3 ”Det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket”.

Handikapplanen antagen år 2000

Den nationella handikapplanen för handikappolitik Från patient till medborgare, prop.

1999/2000:79. I Handikapplanen är dövas behov av tillgänglighet på teckenspråk omnämnt på flera ställen.

Bilaga 7: Synpunkter på utvecklingen av flerspråkiga publiceringssystem

Jakob Palme, professor i datavetenskap vid DSV på Stockholms universitet har bidragit med följande synpunkter på vad man bör tänka på vid utvecklingen av ett flerspråkigt publiceringssystem.

Viktigt är att skilja på *struktur*, som oftast är densamma på alla språk, och *text*, som skiljer sig mellan språken.

Texten består dels av textelement som är lika på många sidor (kallas ofta för mallar) och text som är separat för varje sida.

Inom sidor finns ofta en struktur, t.ex. struktur som skiljer mellan fråga och svar, eller struktur som beskriver en lista av länkar till andra närliggande sidor. Denna struktur är oftast densamma för alla språk och för flera olika sidor. Websajter har också ofta en inbyggd struktur, för hur sidorna kan länka till varandra, och denna struktur är ofta språkoberoende.

Ett bra system för flerspråklig content-management skall göra det möjligt att skapa alla dessa strukturer på ett språkoberoende sätt, och sedan producera de språkberoende texterna som fyller i textsnittar i den språkoberoende strukturen.

Bilder i en webbsajt kan vara språkoberoende eller språkberoende, och bör behandlas på olika sätt för dessa två kategorier av bilder. Har man video och audio i webbsajten, kan även de klassificeras i språkberoende och språkoberoende. Samma sak för flash-filer, pdf-filer och annat som finns i webbsajten.

Vid översättning från ett språk till ett annat ser man strukturen t.ex. på det ena språket till vänster och på det andra språket till höger.

När man skall översätta en smärre ändring ser man ändringen till vänster och målspråkstexten till höger.

Layouten på många sidor kan ofta vara densamma för alla språk som skriver text från vänster till höger. Däremot för språk som skriver text från höger till vänster (t.ex. arabiska och persiska) blir layouten ofta spegelvänd (vänd horisontellt).

Att läsa mera:

Jacob Palme: Multilingual Content Management,
<http://web4health.info/documentation/palme-multi-lingual-content.pdf>

Bilaga 8: Nåframs svar på enkäten om minoritetsspråkens situation på internet

Namn och organisation: Lars Holmqvist, NåFram AB

Minoritetsspråk som svaren gäller: Inget specifikt språk, vi har bara generella synpunkter (ange ev. också språkvariant, t.ex. sydsamiska)

1. Hur har utvecklingen av it och särskilt internet påverkat möjligheterna att använda det aktuella språket i olika sammanhang om man jämför med tidigare?

Svar: Då ”traditionell” kundtjänst (personal som svarar i telefon) är väldigt komplex och dyrbar att bedriva om man ska kunna ge service på flera språk, har internet öppnat helt nya möjligheter att till rimlig kostnad ge service på flera språk

2. Hur bedömer du möjligheterna att använda det aktuella språket i olika sammanhang på internet? Besvara följande delfrågor. Observera att inte bara webbsidor utan också e-post, chat, mobiltjänster m.m. vanligen använder internet för informationsöverföring.

a) Hur går det i praktiken att kommunicera på det aktuella språket på internet i olika sammanhang, t.ex. i kontakt med myndigheter, företag och vänner?

Svar: Om man talar ett minoritetsspråk kommer man alltid att få räkna med att inte få fullt lika bra service som majoritetsspråket. Tänk exemplet en kundtjänst som kräver 20 personer för att ge bra service på svenska med hänsyn tagen till varierad belastning under dagen, veckan, månaden och året. Man hanterar telefon, chat och e-post.

Om vi i Sverige antar att vi har en arabisktalande på 50 svensktalande, hur skall man då bemanna kundtjänsten för att ge motsvarande service på detta språk?
Men det finns vägar, t.ex. ”Vi lovar att besvara din e-post på ditt språk inom 24 timmar”.

b) Finns nödvändiga tekniska förutsättningar för att det aktuella språket ska kunna användas i olika sammanhang, t.ex. för att skriva in och visa tecken?

Svar: När det gäller tekniska förutsättningar för att hantera olika typsnitt, torde det inte vara genomförbart att bygga lösningar för behov i Sverige. Bättre i så fall att utnyttja det som görs utomlands.

c) Finns program och tjänster anpassade för det aktuella språket i tillräcklig omfattning, t.ex. webbläsare, webbanktjänster, myndigheters webbtjänster?

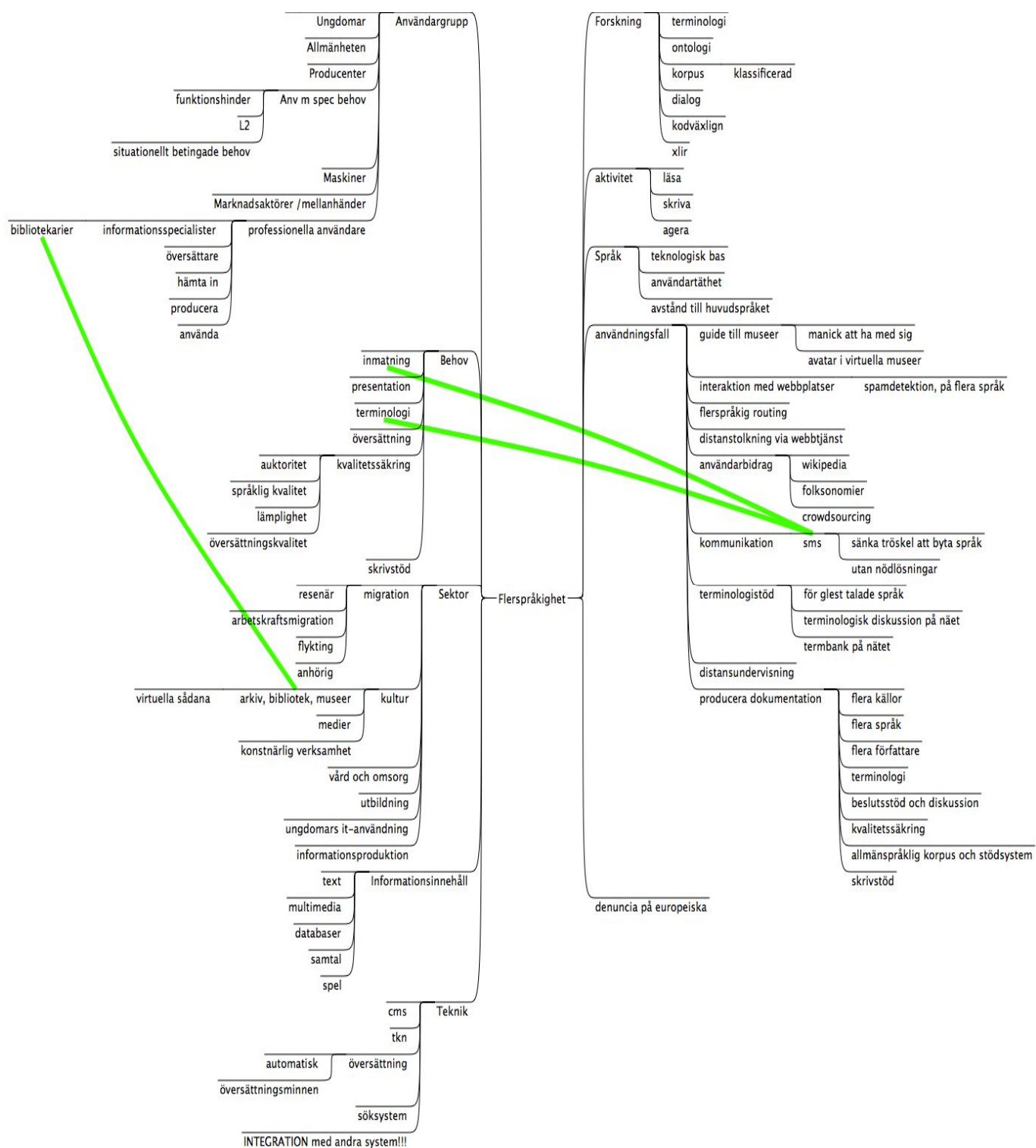
Svar:

d) Finns innehåll på webben tillgängligt på det aktuella språket motsvarande de behov av information som kan finnas i olika sammanhang? Finns något att säga om den generella kvaliteten på innehållet?

Svar: Kan inte ge specifikt svar, men hänvisar till vår studie av landstingen som visar på väldiga skillnader mellan hur olika landsting har tolkat sina respektive uppdrag.

[Inga fler frågor besvarade]

Bilaga 9: Översiktskarta över diskuterade användningsfall

Bilaga 10: Sammanställning av angivna språk i enkäten

Sammanställning av vilka språk som angivits av de 199 svarande som kryssat för alternativet
På följande språk förutom svenska.

Engelska	182
Tyska	47
Finska	39
Spanska	31
Franska	29
Arabiska	20
Persiska	16
Kurdiska sorani (sydkurdiska)	11
Bosniska/Kroatiska/Serbiska	11
Somaliska	10
Turkiska	9
Polska	9
Kroatiska	9
Ryska	8
Romani (romani chib)	8
Meänkieli	8
Samiska	7
Bosniska	6
Albanska	6
Serbiska	5
Italienska	5
Samiska nordsamiska	4
Jiddisch	4
Estniska	4
Thai	3
Samiska sydsamiska	3
Samiska lulesamiska	3
Kurdiska kurmanji (nordkurdiska)	3
Kurdiska	3
Ungerska	2
Norska	2
Litauiska	2
Kinesiska	2
Danska	2
Vietnamesiska	1
Ukrainska	1
Tjeckiska	1
Tigrinja	1
Slovenska	1
Slovakiska	1
Rumänska	1
Romani lovori	1
Romani kalé	1
Romani kalderash	1
Romani arli	1
Maltesiska	1
Lettiska	1
Koreanska	1
Japanska	1
Isländska	1
Hebreiska	1
Grekiska	1

Bilaga 11: Angivna språk och kommentarer i enkäten

Fråga 18 - Har ni information på webbplatsen för personer som har svårt att tillgodogöra sig texter på svenska?		
E-post	Kommentar	På följande språk förutom svenska:
administration@nhv.se		engelska
arvika.kommun@arvika.se		engelska
bergs.kommun@berg.se		Engelska och Tyska
bolagsverket@bolagsverket.se		engelska, arabiska, bks, tyska, spanska, franska, jiddish, kurdiska/sorani, meänkieli, persiska, romani, ryska, samiska, finska, turkiska
bollebygds.kommun@bollebygd.se		viss engelska
bollnas@bollnas.se	Anpassat för läsare	
boras.stad@boras.se		engelska, finska
cecilia.hultin@tlv.se	tillgänglighetsanpassade dokument	
centrala-enheten@esf.se		Engelska
dahlgren@sbu.se		engelska
diariet@liv.se	Ambition finns men resurser saknas för närvarande.	
elsakerhetsverket@elsakerhetsverket.se		engelska
eskilstuna.kommun@eskilstuna.se	Vi utvecklar under 2010 Webbplats	
fas@fas.se	uppläsning och teckenspråk kommer att finnas på vår webb under våren 2010	engelska
finansinspektionen@fi.se		engelska
fortv@fortv.se	Vi har nyligen lanserat en ny webbsite och kommer att ha talande webb från och med den 1 januari 2010.	
genteknik@genteknik.se	Det finns en webbsida på engelska som beskriver myndigheten.	
gnesta.kommun@gnesta.se		Tyska, engelska
gotland@lansstyrelsen.se	Broschyr, talande webb	engelska
halland@lansstyrelsen.se		Engelska, spanska, franska, finska, Srpski/bosanski/hrvatski
halmstads.kommun@halmstad.se	Nuvarande webb saknar olika sätt att tillgodgöra sig texter. Just nu gör vi en helt ny webb där vi ser över tillgänglighetsaspekter och vad vi är i behov av. Webben kommer åtminstone ha utvecklats med fler lättlästa sidor och vi kommer till att börja med använda Google Translate för att kunna översätta hela webben på en mängd språk (självfallet med vissa språkliga brister).	
han@hsv.se		Engelska
haningekommun@hanninge.se	Google translate	
helsingborg@helsingborg.se	Endast vad gäller synpunktshantering/tjänstegarantier.	Engelska, kurdiska, kroatiska, vietnamesiska

hk@kriminalvarden.se		engelska
hovratten.ovrenorrlan@dom.s e	Vissa texter kan fås på talad eller skriven engelska	engelska
hsv@hsv.se	Nästa år kommer vi öka tillgängligheten med bl.a. uppläsning av text på vissa avsnitt, tror jag. Exakt hur vet jag inte, detta sköter vår webbansvarige.	albanska, bosniska, serbiska, kroatiska, finska, romani, lulesamiska, somaliska, spanska, tornedalsfinska, turiska (nästa år även ryska, arabiska)
huddinge@huddinge.se	Från 1 januari kommer vi att ha texter på finska också.	engelska
huvudkontoret@forsakringskas san.se	Teckenspråksfilmer kommer våren 2010. Det finns program att ladda ner från Funka Nu om man vill få texten uppläst. Man kan också beställa blindskrift.	somaliska, bosniska, nordsamiska, tyska spanska, farsi, franska, kurmanji, sorani, meänkieli, polska, turkiska, thailändska, finska, engelska, arabiska,
huvudkontoret@skatteverket.s e		minoritetsspråk i Sverige + ett visst antal EU språk
huvudregistrator@ekobrottsmy ndigheten.se		lättversion på engelska
iaf@iaf.se		flera vanliga <eu-språk samt engelska
ifau@ifau.uu.se	Vi tillgänglighetsanpassar våra pdf:er.	
info@ap4.se		engelska
info@botniabanan.se		engelska
info@bra.se		engelska, finska, spanska, tyska, franska
info@dalarna.se		engelska, franska, spanska, finska, serbiska/bosniska/kroatiska
info@falun.se		engelska, franska, tyska.
info@finanspolitiskaradet.se		engelska
info@formas.se		engelska
info@handisam.se		engleska och finska
info@ki.se		Engelska
info@kkh.se		engelska
info@kmh.se		engelska
info@kommun.vaxjo.se	Vi har lagt till google translate	engelska
info@lattelast.se	T ex på tidningens del av hemsidan finns upplästa nyheter och bildspel med mera	engelska, franska, tyska, spanska
info@mi.se		engelska
info@mia.eu		Engelska, franska, spanska
info@miljostyrning.se		engelska
info@nationalmuseum.se		Engelska
info@norrlandsfonden.se		engelska
info@oru.se		Engelska
info@regionuppsala.se		Engelska
info@rfss.se		engelska
info@sfhm.se	Större text kan väljas.	Engelska och Tyska
info@sosalarm.se		28 olika språk
info@statensjarnvagar.se		engelska

info@statenskonstrad.se	På gång med talande webb, där besökaren själv kan välja vilka avsnitt, länkar och liknande denne vill få uppläst	flertalet språk, genom automatisk översättning och engelska texter översatta av översättare.
info@svalov.se	Har inget idag.	
info@svenskakyrkan.se		Engelska, tyska, spanska, finska, samiska språk
info@vgregion.se	Viss information översätts till upp till åtta språk (främst hälso- och sjukvårdsinformation)	
information@heby.se		engelska
information@tranas.se		engelska och tyska
irf@irf.se		engelska
isa@isa.se	Ingen sådan information.	
jamtland@lansstyrelsen.se	Vår webbplats är ansluten till uppläsningstjänsten Talande webb som läser upp webbsidor, word- och pdf-filer, sparar uppläst tal som Mp3 och markerar den text som läses upp.	
jamtlands.lans.landsting@jll.se	Vi har i dagsläget egentligen ingenting av detta, men jobbar med planering av en ny webbplats, som ska införas under år 2010. I det arbetet tar vi hänsyn till behov av ovanstående.	
jonkoping@lansstyrelsen.se		engelska, spanska, franska, finska, serbokroatiska
justitieombudsmannen@riksdagen.se		Engelska
kalmar@lansstyrelsen.se	Talande webb införs 17 december. Övriga språk via länsstyrelsernas gemensamma webbplats	engelska, spanska, franska, kroatiska, finska
kansliet@arbetsdomstolen.se		engelska
kansliet@lagradet.se	Nej, Lagrådets hemsida har inte sådan information	
kansliet@malardalsradet.se		engelska
karlskrona.kommun@karlskrona.se	Teckenspråksfilmer och engelska planeras att produceras under våren 2010	
karlstadskommun@karlstad.se		engelska, finska, sorani, bosniska, serbiska, kroatiska, persiska, arabiska
kinda@kinda.se		Engelska, tyska
kommun@arvidsjaur.se		engelska
kommun@botkyrka.se	Jag kan inte svara. Vill dessutom påpeka att vet inte borde varit med som svarsalternativ på fler frågor.	
kommun@boxholm.se		engelska
kommun@essunga.se		Eng, nederl, franska, tyska
kommun@forshaga.se	Vi har startat ett projekt tillsammans med Centrum för lättläst där vi i första fasen får hjälp med att lägga ut lättlästa sidor på vår webbplats. I nästa steg ska vi utbilda personal (webbredaktörer och kommunsekreterare) i att skriva lättläst.	Engelska och hjälpen Google Translate till de flesta språken
kommun@gnosjo.se		engelska
kommun@habo.se	Avgränsad skolinformation på engelska.	
kommun@haparanda.se	Ett embryo till ättläst information på socialförvaltningens sidor på webben	finska

kommun@kommun.monsteras.se		tyska, engelska
kommun@leksand.se	Kommer att bli lättläst svenska i början av 2010.	
kommun@lindesberg.se	Vi bygger just nu upp en bank med lättlästa texter som vi snart ska publicera.	
kommun@linkoping.se		Ett mindre antal sidor på engelska. Fler språk, inkl teckenspråk, är på g.
kommun@lycksele.se	Avtal med Infomix, som översätter texter till lättläst, inläst och teckenspråk.	Engelska, arabiska
kommun@mullsjö.se	Vår hemsida är under omarbeting	
kommun@nordmaling.se	Ingen sådan information	
kommun@nykoping.se	Vi kommer att ha Google translate på vår nya webbplats som blir klar i vår.	
kommun@ockero.se	På prov har vi lagt ut vissa protokoll i förändrad form. Dessutom har vi ljudfiler från kommunfullmäktige där man kan följa sammanträdet. Sen har vi kommunens nyheter i ljudform på hemsidan + att de distribueras via CD-skivor till prenumeranter.	
kommun@ovanaker.se		Engelska, Holländska
kommun@overkalix.se		engelska
kommun@overtornea.se		finska, meänkieli
kommun@pitea.se	turistsidor på tyska	engelska
kommun@savsjö.se	Vi arbetar kontinuerligt för att all text på vår hemsida ska vara skriven på en bra och lätt svenska och med hänsyn taget till inga förkortningar, understrykningar och övrigt inte används som är svårt att läsa om man har lässvårigheter.	
kommun@smedjebacken.se		Engelska och Holländska
kommun@tjörn.se	Nej	
kommun@tomelilla.se		engelska
kommun@valdemarsvik.se		eng, tyska
kommun@vetlanda.se		viss information på engelska
kommun@vimmerby.se	Vi har tjänsten talande webb. Funderar också på andra tjänster men har ej inför dessa än.	
kommunen@danderyd.se		engelska
kommunen@falköping.se	Goggles översättningsprogram	30
kommunen@gislaved.se		engelska och tyska
kommunen@horby.se		engelska
kommunen@hultsfred.se		engelska, tyska
kommunen@kavlinge.se	lätilläst text och aut uppläsning diskuteras. Google translate finns.	
kommunen@mellerud.se		engelska, tyska
kommunen@oskarshamn.se	Idag finns ingen sådan tjänst. Utredning om att införa tjänsten pågår	
kommunen@staffanstorps.se	Vi har haft översiktsplanen i samrådskedet på lättläst, Biblioteket har låneregler på lättläst svenska	
kommunen@surahammar.se		engelska

kommunstyrelsekontor@enking.se		engelska
kommunstyrelsen@eslov.se		engelska, tyska
kommunstyrelsen@kommun.lssbo.se	På webbplatsen som släpps 1/3	engelska, tyska
kommunstyrelsen@kommun.nassjo.se		engelska och tyska (turistinformation)
kommunstyrelsen@lomma.se	På gång	
konkurrensverket@kkv.se		engelska + alla officiella minoritetsspråk
konsumtverket@konsumtverket.se		Arabiska, Albanska, Persiska, Sydkurdiska, Kroatiska, Tyska, Engelska, Spanska, Franska, Polska, Finska
kontakt@transportstyrelsen.se		engelska
kopings.kommun@koping.se		Engelska, finska
kronofogdemyndigheten@kronofogden.se		engelska
ks@kommunen.varberg.se		engelska
landstinget.blekinge@ltblekinge.se		engelska, tyska
landstinget.dalarna@ltdalarna.se		engelska
landstinget.sormland@dll.se		engelska, arabiska, somaliska, bosniska, kurdiska, persiska + bland annat vaccinationsinformaion på 16 språk
landstinget.vasternorrland@lvn.se	pdf:er med riktad info på de vanligaste invandrarspråken	
landstinget@lio.se		arabiska, finska, franska, spanska, engelska, bosniska/serbiska/kroatiska, persiska, somaliska, sorani
landstinget@sl.se	Ett arbete pågår	
lansrattenigavleborg@dom.se		engelska
lansrattenigoteborg@dom.se		Minoritetsspråk, engelska och Google translate
lansrattenijamtland@dom.se	Ingen särskild information från just från vår domstol (kanske från den centrala myndigheten domstolsverket)	
lansrattenimariestad@dom.se		engelska, franska, tyska, serbokroatiska
lansratteniupsala@dom.se	Har ingen extern webb	
lansrattenivanersborg@dom.se	Nej, domstolen ansvarar inte för den externa informationens utformning. Det är domstolsverket som har ett ansvar.	
lansrattenivasterbotten@dom.se	Ingen egen webbplats	
lantmateriet@lm.se		engelska
ledningskontoret@uppvidinge.se	Vi har precis utbildat en person inom informationsgruppen i Lätt Läst och kommer under 2010 att succesivt publicera texter på webbplatsen	googles Translate

lerums.kommun@lerum.se	Vår site är tekniskt anpassad för att fungera med de läsverktyg som synskadade använder, t ex för uppläsning. Vi har valt att jobba så istället för att själva tillhandahålla uppläsningen. De tekniska anpassningarna är testade av både Funka.nu och av synskadad person som själv använder läsverktyg.	engelska
lfv@lfv.se		engelska
lg@lg.se		arabiska, sorani, tigrinja, tyska, finska,
lidingo.stad@lidingo.se		engelska
livrustkammaren@lsh.se	Tyvärr är mindre delar av informationen är översatt.	ca 8 st, ryska, italienska, tyska, engelska, spanska mfl
maria.windas@arboga.se		Engelska, Tyska
migrationsverket@migrationsverket.se		(Vissa avsnitt): arabiska, engelska, somaliska, persiska
mineinspect@bergsstaten.se		engelska
nacka.kommun@nacka.se	Vi försöker ha all text begriplig och tittar på översättningsfunktion.	
nfh@nfh.se		engelska
nora.kommun@nora.se	Vi avser att vid lansering av ny webbplats 2010 kunna erbjuda flera av de tjänster som anges ovan!	
norrkoping.kommun@norrkoping.se		Engelska
office@polar.se	Kommer att ha teckenspråk inom kort.	engelska
orebroll@orebroll.se	influenzainformation på engelska, franska, finska, sorani, arabiska, persiska, somaliska, bosniska	
pernilla.knutsson@environment.ministry.se		engelska
polismyndigheten.kalmar@polisen.se	Polisens webbsidor både externt och internt genomgår stora förändringar. På Polisen.se ska finnas information även på andra språk än svenska. Till att börja med kommer viss information att finnas på engelska. Hur omfattande informationen blir är inte beslutat, inte heller om det ska finnas information på ytterligare språk. Rikspolisstyrelsen ansvarar för gemensam information på engelska och de lokala polismyndigheterna ansvarar för lokal information på engelska. Lättläst på Polisen.se Utvald information finns som lättläst svenska. Informationen presenteras på egna sidor med avvikande design. Rikspolisstyrelsen ansvarar för gemensam lättläst information.	
polismyndigheten.vastragotaland@polisen.se		eng, ty, fr, arabiska språk, spanska mfl
prv@prv.se	Talande webb	Engelska
pts@pts.se		engelska
reception@visitsweden.com		engelska, tyska, franska, spanska, kinesiska, holländska, italienska, danska, ryska, finska, norska

redaktionen@lagrummet.se		engelska
region@skane.se		språköversättning av utvalda delar
regionorebro@regionorebro.se		engelska, tyska
registrator@aklagare.se		engelska samt nationella minoritetsspråk
registrator@brottsoffermyndigheten.se		arabiska, bosniska-kroatiska-serbiska, engelska, finska, franska, persiska, romani, ryska, spanska, turkiska, tyska - och snart somali
registrator@du.se	De flesta som har problem har egna hjälpmedel för att klara av att hantera texter. Det finns en mångfald av läs- och skrivsvårigheter har jag lärt mig och därför skaffar sig de enskilda ofta egna hjälpmedel.	engelska
registrator@energimyndigheten.se	Vi har en engelsk version av nästan hela webbplatsen. På lättläst svenska har vi en delmängd sidor, so tar upp energisparande i hemmet. Informationen på de övriga språken är en mycket kortfattad information om energieffektivisering, med tips om energisparande i hemmet samt hänvisning till kommunernas energi- och klimatrådgivare, so ger kostnadsfri och opartisk rådgivning.	engelska, arabiska, finska, franska, kroatiska, nordkurdiska, persiska, polska, serbiska, somali, sorani, spanska, turkiska, tyska
registrator@fastighetsmaklarnamnden.se		tyska, engelska, spanska, franska, finska
registrator@fmv.se	Arbete pågår med att förbättra webbplatsen enligt ovan	
registrator@foi.se		engelska
registrator@gih.se		engelska
registrator@gu.se	Särskilt lättläst form samt svenskt teckenspråk är under planering.	engelska
registrator@hb.se	Skriver ut hjälptexter till hjälp för synskadade	engelska
registrator@hh.se		Engelska
registrator@hi.se		engelska
registrator@hkr.se		engelska
registrator@hv.se		engelska
registrator@inspsf.se	Stor stil	
registrator@isp.se	Den tekniska plattformen har uppgraderats, så att personer med hjälpmedel både ska kunna se/höra det som skrivits på vår webbplats. Lättläst information kommer inom kort att publiceras.	
registrator@kustbevakningen.se		engelska, bosniska, Kroatiska, serbiska, finska, franska, persiska, ryska, spanska
registrator@lotteriinspektionen.se		engelska
registrator@mah.se	Vi har särskilt stöd genom studieverkstan till de studenter som så behöver. De som har hjälpmedel installerade kan få vår webbplats uppläst.	delvis engelska

registrator@maritima.se	Vi håller just på att bygga nya webbplatser för myndigheten och våra tre museer. Så just nu vet jag inte om allt detta finns klart i de nya versionerna som lanseras under våren. Men vi har haft på våra gamla sidor...	engelska och minoritetsspråken, samt på Vasamuseets sida på massor av språk (över 30 st)
registrator@mdh.se		engelska och inom kort finska
registrator@miun.se		engelska
registrator@oks.se		engelska
registrator@operahogskolan.se		engelska
registrator@rikstrafiken.se	anpassa sidan-textstorlek och kontrast	engelska
registrator@slu.se		engelska
registrator@ssm.se		engelska
registrator@statensbiografbyrå.se	vi har tänkt på att det ska vara begripligt och lättläst. Men vi har inte jobbat jätte, jättemycket med det, eftersom myndigheten ska avvecklas om ett år och slås samman med annan verksamhet. Då ska vi - med den nya gemensamma hemsidan - mera systematiskt anpassa innehållet.	
registrator@stat-inst.se		http://www.stat-inst.se/zino.aspx?articleID=8154
registrator@su.se		engelska
registrator@svk.se	Svaret på frågan är nej. Vi har ett antal webbsidor översatta till engelska, men det har ju inte med klarspråk eller lättläst att göra.	
registrator@riksbank.se		engelska
registratur@kammarkollegiet.se		engelska
registraturen@boverket.se		engelska
riksant@raa.se		engelska
riksdagsinformation@riksdagen.se	Shqip (albanska) (arabiska) Bosanski/hrvatski/srpski (bosniska/kroatiska/serbiska) English (engelska) Suomi (finska) Meänkieli (tornedalsfinska) (jiddisch) Kurdîya kurmancî (nordkurdiska) (sydkurdiska) (persiska) Polski (polska) Arlî/gurbetî (romani chib) Kalderash (romani chib) Kalé (romani chib) Lovari (romani chib) Svensk romani (romani chib) Julevsámegiella (lulesamiska) Sámigiella (nordsamiska) Aarjelsaemie (sydsamiska) Español (spanska) Teckenspråk Türkçe (turkiska) Deutsch (tyska)	se nedan

rmv@rmv.se	Webbsidan är tillgänglighetsanpassad	engelska
rtvv@rtvv.se		engelska
sadev@sadev.se		engelska
sakint@sakint.se		Engelska
sameskolstyrelsen@sameskolstyrelsen.se		engelska och samiska
sametinget@sametinget.se		samiska, engelska
scb@scb.se		Engelska
sigtuna.kommun@sigtuna.se	Google Translate	
simrishamns.kommun@simrishamn.se	Vår uttalade ambition är att alla texter, på webben, i brev, i beslut etc, ska vara tydliga, begripliga och ensartade.	
skara.kommun@skara.se		google translation
skl@skl.polisen.se	Vi har inte börjat jobba med webbplatsen ännu.	
skogsstyrelsen@skogsstyrelsen.se	Men bara vissa texter på engelska	engelska
skolinspektionen@skolinspektionen.se	Vi arbetar med detta och ska översätta till fler språk.	Engelska
skolverket@skolverket.se		engelska plus 12 invandrarspråk
socialstyrelsen@socialstyrelsen.se		engelska. viss information finns också på många andra språk
sodertalje.kommun@sodertalje.se		engelska, arabiska, turiska, spanska, finska, romani chib
solvesborgs.kommun@solvesborg.se		Engelska o tyska
son@kammarkollegiet.se	Vi bygger en ny webbplats som följer de tekniska kraven på tillgänglighet. Vi har kravställt och förberett för ytterligare funktioner, t.ex. teckenspråksfilmer, men dessa kommer i senare etapper.	
spv@spv.se		Engelska, spanska, franska, tyska och kort information på andra språk
stadshuset@ronneby.se		Engelska, tyska
stadshuset@skelleftea.se	Google translate	
stadskansliet@kristinehamn.se		viss info på engelska och tyska
statskontoret@statskontoret.se		engelska
stockholm@lansstyrelsen.se		engelska
stromsunds.kommun@stromsund.se		engelska, ryska, holländska, tyska
sundsvalls.kommun@sundsvall.se	Endast i blygsam skala på engelska	
sva@sva.se		engelska
svea.hovratt@dom.se		engelska, samiska, finska, meänkieli
swentec@enterprise.ministry.se		engelska
svff@svff.se		engelska, spanska, arabiska, sorani
tierpskommun@tierp.se	Inte ännu men det kommer under början av 2010	
trollhattans.stad@trollhattan.se		finska, engelska

trosa@trosa.se	Goggle translate	
umea.kommun@umea.se		engelska, franska, persiska, finska, sydsamiska, somaliska, arabiska
upplands.vasby.kommun@upplandsvasby.se	Vissa textmassor läses upp för de som har en sån teknik. Kan även göra teckenstorleken större.	engelska o finska
upplands-bro.kommun@upplands-bro.se		Engelska
valet@val.se	Daisy, kassett , punktskrift	23 språk
vanersborg.kommun@vanersborg.se		tyska, engelska
vansbro.kommun@vansbro.se	Försöker få redaktörer att skriva så lätt som möjligt redan i första skedet.	
vara.kommun@vara.se		finska, franska, engelska, tyska, holländska, estniska, italienska
vasterbotten@lansstyrelsen.se	Men sidorna med lättläst svenska är få, innehåller bara basfakta om myndigheten	
vasterviks.kommun@vastervik.se	Turistinformation på engelska och tyska	
vastragotaland@lansstyrelsen.se		engelska, spanska, franska, finska, kroatiska
webbredaktionen@konsumtverket.se		arabiska, persiska, sydkurdiska, bosniska/kroatiska/serbiska, tyska, engelska, franska, spanska, polska, albanska och finska
webmaster@varmland.se		engelska, tyska
vindelns.kommun@vindeln.se	Vi är ännu inte klara med arbetet men vi håller för närvarande på att arbeta om ett urval av våra webbsidor till Lättläst.	
vti@vti.se		engelska
xjgs66@fra.se		engelska
ydre.kommun@ydre.se	översättningsfunktion till andra språk	

Bilaga 12: Kontaktpersoner

Anders Rönnbäck	Specialpedagogiska skolmyndigheten
Anna Gustavsson Chen	Internationella biblioteket.
Anna Hammarström	Vårdguiden, Stockholms läns landsting
Anna Jacobsson	Riksorganisationen unga synskadade
Anna-Carin Widmark	Konsumentverket
Anna-Klara Mehlich	Handisam
Ann-Sofie Falck	TPB
Baki Hasan	Institutet för språk och folkminnen (romani)
Bengt-Åke Nilsson	Utredare för språklagspropositionen
Birger Winsa	Meänmaa Språkråd
Bitte Kronquist	TPB
Björn Westling	TPB
Bo Ljung	Länsstyrelsen i Jönköpings län
Bo Westerlund	KTH
Camilla Hansson	Folkpartiet liberalernas riksdagskansli
Carl Mill	Vårdguiden, Stockholms läns landsting
Caroline Diab	Diskrimineringsombudsmannen
Cary Karp	Naturhistoriska museet
Catharina Johansson	Specialpedagogiska skolmyndigheten
Christer Marking	.SE
Christina Tännander	TPB
Claes Thagemark	E-delegationen
Dan Holmquist	Arbetsmiljöverket
Daniel Erksam	VoiceCorp AB
Erling Wande	Meän akateemi/Academia Tornedaliensis
Esko Melakari	Sverigefinländarnas delegation
Eva Björk	Synskadades riksförbund
Eva-Marie Ek	EU-kommissionen, Sverige
Fredrik Larsson	Synskadades riksförbund
Fredrik Olsson	Sics
Ghanbar Alipour Alireza	Framgången.se
Gunlög Sundberg	Nordiska språk, Stockholms universitet
Hans von Axelsson	Handisam
Harriet Kuoppa	Institutet för språk och folkminnen
Henrik Nilsson	TNC
Henrik Severed	Länsstyrelsen i Jönköpings län
Jacob Palme	DSV, SU
Jan Engström	Eurocity software
Jana Holsanova	Lunds universitet, Humanistlaboratoriet
Jarmo Laino	Mälardalens högskola, avd. för svenska och finska
Johan Sundström	IDG, MDH
Johanna Lambertz	Voicecorp
Jonny G. Ivanovitch	Språkcentrum
Jussi Karlgren	Sics
Kaisa Syrjänen Schaal	Integrations- och jämställdhetsdepartementet
Katarina Gürsoy	Länsstyrelsen i Stockholms Län.
Katarina Mühlenbock	Dart
Kevin Mavane	Tema modersmål, Skolverket
Lars Borin	Språkbanken, Göteborgs universitet
Lars Boström	Konsumentverket
Lars Holmqvist	Nåfram
Lars Törnqvist	Thesaurius Lex
Leena Huss	Uppsala universitet, Hugo Valentin-centrum
Lennart Sjöbom	Punktskriftsnämnden
Lisa Ledin	Hjälpmiddelsinstitutet

Magnus Merkel	Linköpings universitet
Maja Mella	Svenska Tornedalingars Riksförbund
Malin Hansson	Nic museum
Malin Wahlquist	PTS
Maria Sundin	Textfixarna
Marianne Berlin	Länsstyrelsen i Stockholms län
Mats Myrberg	Stockholms universitet
Mats Wennerholm	Skolverket
May Olsson	Landstinget Kronoberg
Mia Ahlgren	Handikappförbunden
Montserrat Arias	Internationella biblioteket
Nils-Gustav Labba	Sametinget
Niss Jonas Carlsson	Vocab
Ola Balke	Handisam
Olle Josepson	Stockholms universitet
Olle Findahl	World Internet Institute i Sverige
Olle Olsson	Svenska W3C och Sics
Olov Enstrom	Presstödsnämnden
Paula Ehrnebo	Institutet för språk och folkminnen (finska)
Peter Svanberg	TNC
Sara Potter	Presstödsnämnden
Sebastian Embacher	Institutet för språk och folkminnen (teckenspråk)
Simon Winter	Infontology
Sjur Moshagen	Sametinget i Norge
Stig Becker	Hjälpmedelsinstitutet
Stig Kjellberg	Sveriges Dövas Riksförbund
Susanna Laurin	Funka
Susanne Idivuoma	Institutet för språk och folkminnen (samiska)
Susanne Sznajderman-Rytz	Vertex Training
Sussie Olofsson	Stockholms läns landsting
Stefan Pålsson	Hyperfinder
Sven Strömqvist	Lunds universitet, Humanistlaboratoriet
Tessy Cerrato Pargman	DSV
Tommy Lyxell	Språkrådet, teckenspråk
Torbjörn Lager	Göteborgs universitet
Trond Trosterud	Universitetet i Tromsø
Ulf Schyldt	Folkpartiet liberalernas riksdagskansli
Ulla Bohman	Centrum för lättläst
Ulrika Koling	Radio- och tv-verket
Viggo Kann	KTH, Nada
Yvonne Eriksson	Mälardalens högskola
Åsa Wengelin	Lunds universitet